

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη & Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Επαγγελματική κατάρτιση νέων αγροτών και επιχειρηματικότητα: μία
εμπειρική έρευνα στο νομό Ευβοίας»**

ΑΡΤΕΜΙΣ Π. ΡΗΓΟΥ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

A. Κουτσούρης, Επίκουρος Καθηγητής Γ.Π.Α.
I. Γιδαράκου Καθηγήτρια Γ.Π.Α.
Λ Καζακόπουλος, Καθηγητής Γ.Π.Α.
X. Κασίμης, Καθηγητής Γ.Π.Α.
A. Καμπάς, Επίκουρος Καθηγητής Γ.Π.Α.

Αθήνα, Ιούνιος, 2010

**«Επαγγελματική κατάρτιση νέων αγροτών και επιχειρηματικότητα: μία
εμπειρική έρευνα στο νομό Ευβοίας»**

ΑΡΤΕΜΙΣ Π. ΡΗΓΟΥ

Αθήνα, Ιούνιος, 2010

«Επαγγελματική κατάρτιση νέων αγροτών και επιχειρηματικότητα: μία εμπειρική έρευνα στο νομό Ευβοίας»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή μελέτη αφορά σε μια εμπειρική έρευνα στο νομό Ευβοίας με σκοπό τη μελέτη των χαρακτηριστικών των γεωργών-κτηνοτρόφων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα «Νέων Αγροτών», την αξιολόγηση των προγραμμάτων κατάρτισης που παρακολούθησαν στο Κέντρο Γεωργικής Εκπαίδευσης και τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των εν λόγω καταρτίσεων στην καλλιέργεια ή ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος εκ μέρους των «νέων αγροτών» με σκοπό την εξέλιξή τους από γεωργούς – παραγωγούς σε γεωργούς – επιχειρηματίες καθώς επίσης και τη σημερινή στάση των «νέων αγροτών» απέναντι σε επιχειρηματικές δράσεις.

Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε στο 25% των συμμετεχόντων σε προγράμματα κατάρτισης «Νέων Αγροτών» στο νομό Ευβοίας κατά το χρονικό διάστημα 2000-2005 (48 άτομα).

Για την διεκπεραίωση της έρευνας-μελέτης πραγματοποιήθηκαν οι εξής ενέργειες:

- Βιβλιογραφική ανασκόπηση
- Σύνταξη ερωτηματολογίου συνεντεύξεων
- Στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία νέων αγροτών του νομού Ευβοίας
- Επιτόπια έρευνα «νέων αγροτών» με προσωπική συνέντευξη
- Επεξεργασία δεδομένων (SPSS 13.0) και συγγραφή της μελέτης.

Τα σημαντικότερα ευρήματα της μελέτης είναι:

- Η επαγγελματική γεωργική κατάρτιση στην Ελλάδα δεν έχει φτάσει στο επίπεδο οργάνωσης, λειτουργίας και αποτελεσματικότητας που επιβάλλει η σύγχρονη, ανταγωνιστική πραγματικότητα στον αγροτικό χώρο.
- Ο ‘νέος αγρότης’ λειτουργεί κυρίως βιοποριστικά και όχι με σαφείς επαγγελματικούς στόχους
- Η μορφή εκμετάλλευσης που επικρατεί είναι μεσαίου μεγέθους, στηριγμένη λειτουργικά στην οικογένεια, με επίκεντρο το πρωτογενή τομέα και στάση σκεπτικισμού απέναντι σε ‘επιχειρηματικές δράσεις’
- Υπάρχει σαφής ανάγκη αλλά και απαίτηση εκ μέρους των ‘νέων αγροτών’ που εμφανίζουν ψήγματα επιχειρηματικής δράσης για επιπλέον κατάρτιση και ενημέρωση.

‘Young farmers’ vocational training and entrepreneurship: an empirical research in the Prefecture of Euboea

ABSTRACT

The current thesis, undertaken in the framework of the postgraduate program ‘Rural Development’, Dept. of Agricultural Economics & Rural Development, AUA, concerns an empirical research in the prefecture of Euboea aiming at exploring the characteristics of ‘young farmers’ (new entrants into farming), evaluating the ‘Young Farmers’ training programs attended in the Center for Agricultural Training and investigating the effectiveness of such training to foster entrepreneurship and transform "young farmers" from farmers - producers to farmer - entrepreneurs as well as assessing the current attitude of “young farmers” against entrepreneurship.

The study was conducted with a sample of 25% of those who participated in relevant training programs which took place in the Prefecture of Euboea in the period 2000-2005 (48 people).

To carry out the study the following steps were undertaken:

- Literature review
- Construction of the questionnaire
- Stratified random sampling of “young farmers” in the Prefecture of Euboea
- Field survey (personal interviews)
- Data entry and analysis (SPSS 13.0) and finalization /presentation of the study.

The major findings of the study are:

- Training in Greece has not reached the levels of organization, operation and efficiency required by the competitive circumstances predominating in the contemporary rural economy.
- “Young farmers” are predominantly concerned with survival without clear plans for the future
- Their farms are medium-sized and function based on the family, focusing on the primary sector and holding a skeptical attitude towards “entrepreneurship”
- There is a clear need as well as demand by those among the “young farmers” showing entrepreneurial elements, for further training and updated information.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	3
Περιεχόμενα.....	5
Πρόλογος.....	7
1. Εισαγωγή	8
2. Γεωργική Εκπαίδευση & Κατάρτιση – Επιχειρηματικότητα.....	11
2.1. Γεωργική Εκπαίδευση & Κατάρτιση.....	11
2.2. Δια Βίου Εκπαίδευση & Κατάρτιση , Μη τυπική Εκπαίδευση.....	15
2.3. Η εξέλιξη της Γεωργικής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης στην Ελλάδα :	
Ιστορική Αναδρομή.....	18
2.4. Η εκπαίδευση Ενηλίκων στην Ελλάδα.....	31
2.5. Επιχειρηματικότητα.....	43
3. Σκοπός & Μεθοδολογική Προσέγγιση.....	60
4. Ανάλυση Δεδομένων.....	63
4.1. Μονομεταβλητή Ανάλυση.....	65
4.1.1. Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά ‘Νέων Αγροτών’.....	65
4.1.2. Χαρακτηριστικά Γεωργικής Εκμετάλλευσης.....	76
4.1.3. Επιπρόσθετες Δραστηριότητες.....	84
4.1.4. Κατάρτιση στο πλαίσιο του προγράμματος ‘Νέων Αγροτών’.....	88
4.1.5. Κατάρτιση – Επιχειρηματικότητα.....	103
4.1.6. Η ζωή στην ύπαιθρο.....	109
4.2. Διμεταβλητές.....	112
4.2.1. Φύλο.....	112
4.2.2. Μορφωτικό επίπεδο.....	118
4.2.3. Οικογενειακό εισόδημα.....	121
4.2.4. Βαθμός ικανοποίησης από εισόδημα.....	127
4.2.5. Επιχειρηματικότητα.....	129
4.3. Μελέτες Περιπτώσεων Επιχειρηματικών Δράσεων στη Γεωργία.....	133
4.3.1. Περιπτώσεις αγροτών του νομού Ευβοίας που συμμετείχαν στην έρευνα.....	133
4.3.2. Απόψεις επιτυχημένων επιχειρηματιών.....	137
5. Συμπεράσματα.....	141

5.1. Βασικά στοιχεία ανάλυσης ερωτηματολογίου.....	141
5.2. Συζήτηση – Συμπεράσματα.....	154
Παράρτημα	157
Παράρτημα Α, Ερωτηματολόγιο.....	158
Παράρτημα Β, Πράσινο Πιστοποιητικό	173

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε στο νομό Ευβοίας κατά το χρονικό διάστημα Ιούλιος 2008 – Ιανουάριος 2009 με συνεντεύξεις με «νέους αγρότες» στις εκμεταλλεύσεις τους, σε κοινοτικά γραφεία ή στη Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης στη Χαλκίδα.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Δρ. Αλέξανδρο Κουτσούρη, Επίκουρο Καθηγητή του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, επιβλέποντα της μελέτης, για τη συνεχή παρακολούθηση, τις συμβουλές και την πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της μελέτης. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους υπευθύνους του οργανισμού Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. "ΔΗΜΗΤΡΑ", τόσο για την πολύτιμη βοήθειά τους κατά την διάρκεια της πρακτικής μου άσκησης τον Ιούλιο 2008 στον οργανισμό όσο και για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου παρείχαν σε σχέση με τα προγράμματα κατάρτισης του γεωργικού πληθυσμού και το μηχανισμό λειτουργίας του επίσημου φορέα κατάρτισης του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων. Πολύτιμη βοήθεια επίσης μου προσέφερε η κ. Σταυροπούλου, υπάλληλος της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης και υπεύθυνη του Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. 'ΔΗΜΗΤΡΑ' του νομού Ευβοίας, η οποία υποστήριξε σημαντικά την επιτυχή υλοποίηση των συνεντεύξεων. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τους γεωργούς που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα, που άνοιξαν τα σπίτια τους και με περισσή υπομονή και κατανόηση έδωσαν τις δικές τους απαντήσεις στα ερωτήματα που τους τέθηκαν και εξέφρασαν τις απόψεις τους, παρέχοντας με τον τρόπο αυτό σημαντικές πληροφορίες για το σχηματισμό μιας ολοκληρωμένης εικόνας της κατάστασης των «νέων αγροτών» σήμερα, στο νομό Ευβοίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που μου συμπαραστάθηκαν και με υποστήριξαν καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού μου στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ραγδαίες και σε βάθος αλλαγές σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο που σηματοδοτούν τη σύγχρονη εποχή καθώς και οι μεταβολές των επιστημονικών και τεχνολογικών στόχων και προσδοκιών συνεπάγονται την ανάγκη για διαρκή αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων των πολιτών προκειμένου να ανταποκριθούν στις ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις της προσωπικής και εργασιακής τους ζωής.

Η ανάγκη των πολιτών των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση κατά την ενήλικη ζωή τους οδήγησε στο σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών «δια βίου μάθησης», με απώτερο σκοπό την επιτυχημένη κοινωνική, επαγγελματική και επιχειρηματική δράση τους. Η συγκρότηση της ενιαίας αγοράς και η απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου συντέλεσαν ώστε οι παραπάνω πολιτικές, μεταξύ άλλων, να γίνουν αναγκαίες όχι μόνο για την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αλλά πολλές φορές ακόμη και για την επιβίωση του. Οι νέες συνθήκες και όροι σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα, την ποιότητα και την πιστοποίηση των προϊόντων είναι μερικά από τα θέματα που έχει να αντιμετωπίσει ο νέος ιδίως παραγωγός, στο πλαίσιο μιας διαδικασίας λήψης αποφάσεων, ως ‘επιχειρηματίας’, σχετικά με την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων και των νέων τεχνολογιών και την επιλογή των τεχνικών παραγωγής. Στη σύγχρονη παραγωγική διαδικασία είναι εξάλλου κοινά αποδεκτό ότι ο τέταρτος σημαντικός συντελεστής παραγωγής πέραν του εδάφους, της εργασίας και του κεφαλαίου είναι το Management – η αποδοτικότητα δηλαδή του αρχηγού της εκμετάλλευσης όσον αφορά στην οργάνωση και διαχείριση του συστήματος παραγωγής, προσαρμοσμένου στις υφιστάμενες συνθήκες. Γι’ αυτό πρέπει οι γεωργοί να είναι ικανοί να χρησιμοποιήσουν τη σύγχρονη τεχνολογία και τα συστήματα πληροφόρησης, να κατανοήσουν και να πραγματοποιήσουν τις απαραίτητες επενδύσεις και να διαχειριστούν σωστά τις εκμεταλλεύσεις τους, προβλέποντας ικανοποιητικά τις μελλοντικές τάσεις.

Στο χώρο της ελληνικής γεωργίας η ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης αποτέλεσε επιδίωξη κυρίως μετά την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ (σήμερα,

Ευρωπαϊκή Ένωση). Αρχικά, η προσπάθεια αυτή πήρε περισσότερο τη μορφή παροχής κινήτρων οικονομικού χαρακτήρα που απευθυνόταν σε «νέους αγρότες» - μελλοντικούς επιχειρηματίες. Τα αποτελέσματα όμως της πολιτικής που ασκήθηκε στην πράξη δεν ήταν τα αναμενόμενα. Αιτία της αρνητικής αυτής εξέλιξης είναι, σε μεγάλο βαθμό, η μη ύπαρξη και εφαρμογή πολιτικών που να αφορούν στην προετοιμασία του ανθρώπινου δυναμικού για τις αναπτυξιακές πολιτικές της Ε.Ε., στην προετοιμασία δηλαδή μιας νέας γενιάς επιχειρηματιών στον αγροτικό χώρο¹. Η παροχή οικονομικής ενίσχυσης, σε κυρίως χαμηλού μορφωτικού επιπέδου αγρότες, χωρίς λοιπή ενημέρωση και καθοδήγηση από τους αρμόδιους φορείς για την ορθή και επιχειρηματικά αποτελεσματική χρήση της, οδήγησε σε στασιμότητα ή ακόμη και σε φθίνουσα, σε πολλές περιπτώσεις, πορεία της ελληνικής γεωργίας. Συνεπώς, η έλλειψη της απαιτούμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης σε συνδυασμό με την άγνοια βασικών αρχών επιχειρηματικής δράσης έχει αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα που δεν επέτρεψε την αρμονική και αποτελεσματική σύνθεση των δράσεων και των πολιτικών, τόσο των εθνικών όσο και των ευρωπαϊκών φορέων.

Πολλές φορές, η αποδοχή του νέου, του άγνωστου, η δεκτικότητα δηλαδή απέναντι στις αλλαγές και η υιοθέτηση νέων συμπεριφορών, προϋποθέτει και την αλλαγή πεποιθήσεων και στάσεων. Οι αλλαγές αυτές μπορούν να επιτευχθούν, σε μεγάλο βαθμό, διαμέσου της εκπαίδευσης, μέσα δηλαδή από τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό - τη δόμηση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σύγχρονη κοινωνία. Απαιτείται λοιπόν η δημιουργία προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των γεωργών και γενικότερα των αγροτών ώστε να τους παρασχεθούν τα εφόδια εκείνα που θα τους μετατρέπουν σε γνώστες τεχνικών, οικονομικών, κλπ. θεμάτων και θετικούς απέναντι σε επιχειρηματικά, αναπτυξιακά βήματα όπως αυτά προκύπτουν στην πορεία της λειτουργίας της μονάδας τους ή ακόμη και δημιουργούς νέων ευκαιριών.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να μελετηθούν τα χαρακτηριστικά των σημερινών νέων γεωργών στο Νομό Ευβοίας που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα των «Νέων Αγροτών», τα αποτελέσματα της παρακολούθησης των προγραμμάτων

---

¹ Χασσίδ, Ι (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα , Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α',σελ 215

κατάρτισης που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος και το κατά πόσο αυτά βοήθησαν στην εξέλιξή τους σε παραγωγούς – επιχειρηματίες .

Η δομή της εργασίας έχει ως εξής:

- Στο Πρώτο Κεφάλαιο πραγματοποιείται μια εισαγωγή στο θέμα της εργασίας
- Στο Δεύτερο Κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της Γεωργικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης , η εξέλιξη της έννοιας κατάρτισης στο πέρασμα του χρόνου έως και σήμερα. Επίσης ορίζεται η έννοια ‘Επιχειρηματικότητα’ , δίνεται το πλαίσιο εφαρμογής της και δυνατές δράσεις στο κλάδο της γεωργίας / κτηνοτροφίας.
- Στο Τρίτο Κεφάλαιο παρουσιάζεται ο σκοπός και η μεθοδολογική προσέγγιση της μελέτης
- Στο Τέταρτο Κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των στοιχείων που δόθηκαν από τους γεωργούς του δείγματος μέσω των ερωτηματολογίων. Παρουσιάζεται τόσο η Μονομεταβλητή όσο και η Διμεταβλητή Ανάλυση. Παράλληλα παρουσιάζονται σημαντικές Μελέτες Περιπτώσεων , τόσο από το νομό Ευβοίας όσο και κάποιες άλλες επιτυχημένες περιπτώσεις.
- Στο Πέμπτο Κεφάλαιο συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα της μελέτης.

2. ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ - ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

2.1 Γεωργική εκπαίδευση και κατάρτιση

Σε γενικές γραμμές, τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στον αγροτικό πληθυσμό είναι ²:

- ✓ Γενική ή βασική εκπαίδευση
- ✓ Αρχική / επαγγελματική εκπαίδευση ή κατάρτιση
- ✓ Συνεχιζόμενη κατάρτιση ή και δια βίου εκπαίδευση

Η μεν εκπαίδευση αποσκοπεί στην απόκτηση γνώσης ενώ η κατάρτιση άπτεται κυρίως της εφαρμογής της γνώσης. Είναι, κατά συνέπεια, εμφανής η διαφορά της εκπαίδευσης από την κατάρτιση παρ' όλον ότι πρόκειται διαδικασίες συμπληρωματικές. Η τεχνική εκπαίδευση μπορεί να οριστεί ως η παροχή εμπειριών μάθησης σχεδιασμένων να δημιουργήσουν ικανότητες και γνώσεις χρήσιμες και σχετικές με τη συμβολή των ατόμων στην επίτευξη αναπτυξιακών στόχων και δραστηριοτήτων. Σε γενικές γραμμές οι περιοχές διαφοροποίησης της γενικής από την τεχνική εκπαίδευση είναι:

- α) ο βαθμός κατά τον οποίο οι αντικειμενικοί τους σκοποί μπορούν να προσδιοριστούν με όρους συμπεριφοράς,
- β) ο χρόνος που κανονικά απαιτείται για την επίτευξη των σκοπών αυτών,
- γ) οι μέθοδοι μάθησης, και
- δ) το υλικό προς μάθηση.

Ειδικότερα, η αποτελεσματικότητα της τεχνικής – επαγγελματικής εκπαίδευσης βασίζεται:

- Στην εκπαιδευτική διαδικασία (δηλαδή τις εκπαιδευτικές εμπειρίες και δραστηριότητες στα πλαίσια του σχολείου) και στο τελικό παράγωγο (δηλαδή, τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχει στους μαθητές)
- Στις αναγνωρισμένες επαγγελματικές ανάγκες

---

² Γενική Δ/ση Γεωργικών Εφαρμογών & Έρευνας Υπουργείου Γεωργίας – Φροντιστήριο Συγκριτικής Γεωργίας & Γεωργικών Εφαρμογών Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (1994), «Προσδοκίες αναγκών Γεωργικής Εκπαίδευσης», Τελική Έκθεση Προγράμματος, σ σ 23 – 32.

- Στη παροχή βοήθειας προς τους εκπαιδευόμενους ώστε να αναπτύξουν ένα ευρύ πεδίο γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών
- Στην κάλυψη των αναγκών της κοινότητας
- Στην ετοιμότητά της να ανταποκριθεί στις συνεχείς μεταβολές του σύγχρονου κόσμου.

Οι νέοι που ασχολούνται ή σκοπεύουν να ασχοληθούν επαγγελματικά στον αγροτικό χώρο, και μάλιστα στη γεωργία, πρέπει να είναι ικανοί να διαχειριστούν τη σύγχρονη τεχνολογία, τη νέα τεχνογνωσία και, τελικά, τις νέες παραγωγικές μεθόδους. Η διαχείριση αυτή προαπαιτεί από αυτούς γνώσεις και ικανότητες που δεν βασίζονται μόνο στις ‘προσωπικές’ τους ικανότητες αλλά στη συνισταμένη τυπικών (σχολικών ή εξωσχολικών) και ‘προσωπικών’ ικανοτήτων και γνώσεων που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία και λειτουργία βιώσιμων και ανταγωνιστικών εκμεταλλεύσεων. Από τα παραπάνω, προκύπτει ως αναγκαία η παροχή κατάλληλων εργαλείων στους αγρότες, ιδίως τους νέους γεωργούς, διαμέσου προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισής τους.

Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εδώ και δεκαετίες λειτουργούν τα προγράμματα του ‘Πράσινου Πιστοποιητικού’ αφού έχει αναγνωριστεί ότι η παροχή εκπαίδευσης – κατάρτισης αποτελεί βασική παράμετρο της αναπτυξιακής διαδικασίας³. Τα προγράμματα αυτά έχουν στόχο την εκπαίδευση – κατάρτιση των νέων διαχειριστών εκμεταλλεύσεων. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτών των προγραμμάτων είναι:

- Είναι προγράμματα εκπαίδευσης που ανάλογα με το χρόνο παρακολούθησης, ο εκπαιδευόμενος αποκτά διαφορετικά προσόντα και αντίστοιχα πιστοποιητικά ή διπλώματα
- Ακολουθούν το δυαδικό σύστημα, δηλαδή, παράλληλα, τη θεωρητική διδασκαλία και την πρακτική άσκηση και μαθητεία. Το 50% της διάρκειας των προγραμμάτων αυτών καλύπτεται το πρακτικό μέρος.
- Όλα τα προγράμματα που αφορούν το ‘Πράσινο Πιστοποιητικό’ διαθέτουν συγκεκριμένο και ταυτόχρονα ευέλικτο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό (γεωπονικό κυρίως), πλούσιο εκπαιδευτικό

³ Κουτσούρης Α. (2002) <<Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην αγροτική ανάπτυξη>>. Εισαγωγή στην Ημερίδα ‘Η Εκπαίδευση ως Προϋπόθεση Ανασυγκρότησης της Υπαίθρου’, ΟΓΕΕΚΑ ΔΗΜΗΤΡΑ στο πλαίσιο της AGROTICA 2002, Θεσσαλονίκη, 31 Ιανουαρίου 2002.

υλικό και βασίζονται σε συστήματα αξιολόγησης που αφορούν όλες τις εκπαιδευτικές παραμέτρους. Ενέργειες όπως η περιοδική αναθεώρηση του προγράμματος και του περιεχομένου των σπουδών ώστε να ανταποκρίνονται στις νέες ανάγκες είναι επιβεβλημένες και προβλεπόμενες. Επίσης, η στρατηγική αυτή συνάδει με την αναγκαιότητα τα εκπαιδευτικά αυτά προγράμματα να είναι συμβατά με τις νέες αναπτυξιακές πολιτικές, εγχώριες και διεθνείς. Ταυτόχρονα, πραγματοποιείται συνεχής αξιολόγηση και επιμόρφωση των εκπαιδευτών καθώς και επανασχεδιασμός των εκπαιδευτικών υλικών και πάσης φύσεως βοηθημάτων ώστε να ανταποκρίνονται στα νέα περιεχόμενα και τις νέες τεχνολογίες.

- Τα προγράμματα αυτά αποτελούν ευθύνη των Υπουργείων Γεωργίας και των φορέων των παραγωγών, ανεξαρτήτως του φορέα υλοποίησης τους (Υπουργείο Γεωργίας ή Παιδείας)
- Σημειώνεται μια τάση διαρκούς αναβάθμισης του επιπέδου των σπουδών, ενώ είναι δυνατή η άμεση ή έμμεση πρόσβαση των κατόχων του ‘Πράσινου Πιστοποιητικού’ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Η απόκτηση του Πράσινου Πιστοποιητικού’ συνεπάγεται την αναγνώριση του κατόχου του ως επαγγελματία γεωργού και συνεπώς την κατοχύρωση του επαγγέλματος.
- Η απόκτηση ‘Πράσινου Πιστοποιητικού’ αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την πρόσβαση σε σειρά ενισχύσεων (πριμ πρώτης εγκατάστασης και χορήγηση δανείων με χαμηλό επιτόκιο για δαπάνες πρώτης εγκατάστασης, προτεραιότητα σε ενισχύσεις για επενδύσεις με βάση ένα σχέδιο βελτίωσης και χορήγηση αυξημένων ενισχύσεων, αυξημένης εξισωτικής αποζημίωσης, προτεραιότητα στις ποσοτώσεις). Επίσης, παρέχονται διευκολύνσεις όπως εκπτώσεις ή πλήρης εξαίρεση από το φόρο μεταβίβασης και κληρονομιάς, κάλυψη διαφόρων δαπανών, άμεση ενημέρωση από φορείς για νέα προγράμματα.

Η σύγχρονη γεωργική εκπαίδευση – κατάρτιση έχει γενικότερα τους παρακάτω στόχους :

- Να αυξήσει την αποτελεσματικότητα των εκμεταλλεύσεων με την παροχή κατάρτισης που θα αφορά νέες αποτελεσματικές καλλιεργητικές μεθόδους, τις βασικές χημικές και βιολογικές διαδικασίες καθώς και μηχανικές ιδιότητες.

- Να προσανατολίσει τους παραγωγούς να συνεργαστούν με επιχειρήσεις άλλων κλάδων της οικονομίας μέσω της κατάρτισης που θα αφορά θέματα διαχείρισης σύγχρονων γεωργικών εκμεταλλεύσεων
- Να προσπαθήσει να ενσωματώσει την εκμετάλλευση στις τοπικές αναπτυξιακές δραστηριότητες και να δημιουργήσει απασχόληση, με τη γεωργία στο ρόλο 'κινητήριου μοχλού'. Η κατάρτιση σε αυτή τη περίπτωση αφορά στην παρακίνηση προς νέες ιδέες/καινοτομίες.

Πιο συγκεκριμένα, στο χώρο της γεωργίας, η τεχνική εκπαίδευση ορίζεται ως ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα κατά το οποίο ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει και συνδυάζει γνώσεις που αφορούν στη γεωργική παραγωγή, τη διαχείριση, την κατασκευή και προμήθεια του μηχανολογικού εξοπλισμού και των υπολοίπων εισροών, τη μεταποίηση, αποθήκευση, εμπορία και διανομή των παραγωγικών προϊόντων, την προστασία του περιβάλλοντος και την προσεκτική χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και τη σχετική, μετά αντικείμενα αυτά, έρευνα και εκπαίδευση.

Παράλληλα όμως, η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση δεν πρέπει να περιορίζεται στην κατάρτιση των ατόμων σε ένα δεδομένο επάγγελμα παρέχοντας στους ενδιαφερομένους τις απαραίτητες δεξιότητες και τη σχετική θεωρητική γνώση. Πρέπει επίσης, σε συνδυασμό με τη γενική εκπαίδευση, να παρέχει τα μέσα για την ανάπτυξη του ατόμου και να προωθεί την κατανόηση, την κριτική, την ατομική έκφραση και την προσαρμογή σε μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα ⁴.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, και πιο συγκεκριμένα του Νομού Ευβοίας, οι δράσεις των αγροτών περιορίζονται στη μεγάλη πλειοψηφία τους στην παραγωγική διαδικασία σε πρωτογενές επίπεδο, και μάλιστα σε γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες στηρίζονται σε εμπειρία και τον τρόπο δράσης των γονέων ή συγγενών τους και όχι σε κάποιας μορφής εκπαίδευση-κατάρτιση. Συνεπώς, σε εθνικό επίπεδο, είναι επιβεβλημένη η εφαρμογή προγραμμάτων τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης – κατάρτισης.

---

⁴ Κουτσούρης Α. (2000) Σύγχρονες Τάσεις στην Εκπαίδευση και Κατάρτιση στον Αγροτικό Τομέα. Ανακοίνωση στην ημερίδα 'Ευρωπαϊκή Ενοποίηση : Θεσμοί εκπαίδευσης – κατάρτισης στον αγροτικό τομέα', ΙΑΓΕ (με χορηγία του Υπ. Γεωργίας) , στα πλαίσια της AGROTICA 2000, Θεσσαλονίκη 28 Ιανουαρίου 2000.

2.2. Δια Βίου εκπαίδευση και Κατάρτιση , Μη Τυπική Εκπαίδευση

Ως μη τυπική εκπαίδευση ορίζεται κάθε οργανωμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, είτε μεμονωμένη είτε ως μέρος μιας ευρύτερης δραστηριότητας, που στοχεύει σε συγκεκριμένο κοινό και έχει συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους (Coombs & Ahmed, 1974)⁵.

Από την άλλη, η δια βίου μάθηση αναφέρεται σε κάθε μαθησιακή δραστηριότητα, που αναλαμβάνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, με σκοπό τη βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων του, στο πλαίσιο μιας προσωπικής οπτικής ή και μιας οπτικής που σχετίζεται με την απασχόληση⁶.

Στη 19η σύνοδο της UNESCO, που έγινε στο Ναϊρόμπι το 1976⁷, υιοθετήθηκε ο παρακάτω ορισμός για την ΔΒΕ⁸: *«Ο όρος 'δια βίου' εκπαίδευση και μάθηση δηλώνει ένα χωρίς όρια σχήμα που αποβλέπει στην αναμόρφωση του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δυναμικού έξω απ' αυτό... Η εκπαίδευση και η μάθηση δεν περιορίζονται στη σχολική φοίτηση, πρέπει να επεκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου, να περιλαμβάνουν όλες τις δεξιότητες και όλους τους κλάδους της γνώσης, να χρησιμοποιούν όλα τα δυνατά μέσα και να δίνουν την ευκαιρία σε όλους τους ανθρώπους για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Οι εκπαιδευτικές και οι σχετικές με τη μάθηση διαδικασίες στις οποίες τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι και οι ενήλικοι όλων των ηλικιών εμπλέκονται στη διάρκεια της ζωής τους, σε οποιαδήποτε μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως ένα σύνολο.»*

Στόχοι της διά βίου μάθησης είναι η ενεργοποίηση των ατόμων και ομάδων για ατομική και κοινωνική ανάπτυξη, η προώθηση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών

---

⁵ Πετράκης Π.Ε. (2009) Σημειώσεις Ενότητας 'Ειδικά Θέματα Διδακτικής & Δια Βίου Εκπαίδευσης', Πρόγραμμα Συμπληρωματικής Εκπαίδευσης -'Οργάνωση & Διοίκηση της Εκπαίδευσης', Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

⁶ Κουφάκος Ι. (2005) 'Συμβουλευτικές Υπηρεσίες για την Εύρεση Διεξόδων Απασχόλησης ή Αυτοαπασχόλησης', Επιμελητήριο Χίου, Χίος.

⁷ ΟΥΝΕΣΚΟ, Απόφαση για την ανάπτυξη της επιμορφώσεως ενηλίκων, Nairobi 26 Νοεμβρίου 1976, εκδ. ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Επιμορφώσεως Ενηλίκων, σελ. 9.

⁸ ΟΥΝΕΣΚΟ, Απόφαση για την ανάπτυξη της επιμορφώσεως ενηλίκων, Nairobi 26 Νοεμβρίου 1976, εκδ. ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Επιμορφώσεως Ενηλίκων, σελ. 9.

⁸ Βεργίδης, Δ. (2001) στο πλαίσιο της Ημερίδας «Ανώτατη Εκπαίδευση: Παρόν και Μέλλον», Γραμματεία της τομεακής επιτροπής για τα ΑΕΙ & ΤΕΙ του ΠΑΣΟΚ, Κάραβελ, 11/11/2001.

και η αύξηση των δυνατοτήτων κοινωνικής ένταξης και απασχόλησης. Ουσιαστικά, οι πυλώνες της δια βίου μάθησης είναι:

- ✓ Μαθαίνω να αποκτώ γνώσεις
- ✓ Μαθαίνω να αποκτώ επαγγελματική κατάρτιση
- ✓ Μαθαίνω να συμβιώνω κατανοώντας τους άλλους
- ✓ Μαθαίνω να αναπτύσσω την προσωπικότητα μου.

Η δια βίου μάθηση περιλαμβάνει την δια βίου εκπαίδευση και την δια βίου κατάρτιση. Η μεν εκπαίδευση αφορά κάθε μαθησιακή διαδικασία, συμπεριλαμβανομένης της εμπειρικής μάθησης, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, με σκοπό την απόκτηση ή τη βελτίωση γενικών και επιστημονικών γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων τόσο για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας όσο και για την πρόσβαση στην απασχόληση. Η δε δια βίου κατάρτιση αφορά ένα σύστημα που αποσκοπεί στην κατάρτιση ή/και επανακατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού η οποία:

- ✓ Στο πλαίσιο της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, παρέχει βασικές επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες σε ειδικότητες ή και σε εξειδικεύσεις, για την ένταξη, επανένταξη, επαγγελματική κινητικότητα στην αγορά εργασίας και των εν γένει ανέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- ✓ Στο πλαίσιο της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης συμπληρώνει, εκσυγχρονίζει ή/και αναβαθμίζει γνώσεις και δεξιότητες που αποκτήθηκαν από τα άλλα συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ή και από επαγγελματική εμπειρία, με στόχο την ένταξη ή/και την επανένταξη στην αγορά εργασίας, τη διασφάλιση της εργασίας, την επαγγελματική ανέλιξη και την προσωπική ανάπτυξη.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η κατάρτιση αποτελεί θεμελιώδη αρχή της εξέλιξης της επαγγελματικής πορείας του σύγχρονου εργαζομένου. Σε μια σύγχρονη επαγγελματική αρένα όπου τυπικά προσόντα (πιστοποιημένες γνώσεις/ τυπικά μαθησιακά εφόδια) και λοιπές δεξιότητες (ομαδικό πνεύμα, οργανωτικότητα, ευελιξία, κριτική ικανότητα, αποφασιστικότητα, κοινωνικότητα, ευρηματικότητα) προκαλούνται καθημερινά, η ανανέωση και η εξέλιξη του εργαζομένου ως καθολική οντότητα αποτελούν βασική προϋπόθεση για τη συμμετοχή του στην παραγωγική διαδικασία. Αν και η διαδικασία αυτή, της συνεχούς διάπλασης των ανθρώπινων

ικανοτήτων, δεν είναι νεωτεριστική (η ιδέα της «δια βίου παιδείας» παραπέμπει σε μια αρχαιοελληνική φιλοσοφία ζωής, του σωκρατικού «γηράσκω αεί διδασκόμενος») είναι από όλους αποδεκτό ότι τις τελευταίες δεκαετίες είναι πολύ πιο απαραίτητη.

2.3. Η εξέλιξη της γεωργικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα: Ιστορική αναδρομή⁹.

Η γεωργική εκπαίδευση στη χώρα μας μπορεί να διακριθεί σε περιόδους αντίστοιχες με τις περιόδους εξέλιξης του Ελληνικού κράτους (Κουτσούρης 1994¹⁰ & 2007¹¹).

Περίοδος 1829 – 1880.

Ο Καποδίστριας, αμέσως μετά την άφιξη του στην Ελλάδα, έλαβε διάφορα μέτρα υπέρ της γεωργίας, ένα από τα οποία ήταν η ίδρυση της Γεωργικής Σχολής της Τίρυνθας, το 1829, με παραχώρηση 2200 στρεμμάτων εθνικών γαιών. Στόχος υπήρξε η φοίτηση παιδιών φτωχών γεωργικών οικογενειών με υποτροφία, σε ένα πλαίσιο πρακτικά προσανατολισμένων σπουδών. Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια και λόγω των εμφυλίων συγκρούσεων στην περιοχή, το αγρόκτημα εν μέρει καταστρέφεται.

Επί Όθωνα η Σχολή λειτουργεί ξανά και ενισχύεται με τη μεταφορά του ορφανοτροφείου Αίγινας στο Ναύπλιο, χωρίς όμως να ικανοποιηθούν οι προσδοκίες που υπήρχαν, με αποτέλεσμα η Σχολή να καταργηθεί το 1838. Παράλληλα, οι προβλεπόμενες διδασκαλίες σε θέματα γεωργίας όσο και η θέσπιση σχολικών κήπων στα δημοτικά σχολεία της χώρας δεν πραγματοποιήθηκαν. Η Σχολή της Τίρυνθας επαναλειτούργησε το 1848 ως αποτέλεσμα του κοινοβουλευτικού διαλόγου. Ο οριστικός κανονισμός της Σχολής υπογράφηκε το 1850. Προβλεπόταν η λειτουργία δυο τμημάτων, ενός διετούς με πρακτική κατεύθυνση και ενός τριετούς με πρακτική-θεωρητική κατεύθυνση, πλην όμως η προσπάθεια φάνηκε να αποτυγχάνει εκ νέου. Η Σχολή αναδιοργανώθηκε και λειτούργησε ικανοποιητικά από το 1860 έως και την εξέγερση του 1862, οπότε υπέστη και πάλι εκτεταμένες καταστροφές. Το 1863 υποβλήθηκε σχέδιο νόμου για την ίδρυση Πρακτικών Γεωργικών Σχολείων σε κάθε

---

⁹ Γενική Δ/ση Γεωργικών Εφαρμογών & Έρευνας Υπουργείου Γεωργίας – Φροντιστήριο Συγκριτικής Γεωργίας & Γεωργικών Εφαρμογών Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (1994), «Προσδοκίες αναγκών Γεωργικής Εκπαίδευσης», Τελική Έκθεση Προγράμματος, σ σ 23 – 32.

¹⁰ Κουτσούρης Α. (1994) “Διερεύνηση των Κρίσιμων Παραγόντων που Συνδέονται με την Εκπαίδευση των Νεοεισερχομένων στη Γεωργία”, Διδακτορική Διατριβή στο Φροντιστήριο Συγκριτικής Γεωργίας και Γεωργικών Εφαρμογών, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

¹¹ Κουτσούρης Α. (2007) “Γεωργικές εφαρμογές και γεωργική εκπαίδευση κατά την βενιζελική περίοδο”, στο Επιστημονικό Συνέδριο «Η ελληνική αγροτική κοινωνία και οικονομία κατά την βενιζελική περίοδο». ΓΠΑ & Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα: 438-458.

νομό της χώρας στο οποίο θα φοιτούσαν εγγράμματοι νέοι που θα ασκούσαν το γεωργικό επάγγελμα, καθώς και για την ίδρυση Ανώτατης Αγρονομικής Σχολής στην Τίρυνθα για τους αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης ή γεωργικών σχολείων με στόχο την παραγωγή αγρονόμων. Ταυτόχρονα, προβλεπόταν η οικονομική αυτάρκεια της σχολής. Σύντομα όμως, το μεν οικονομικό υπόβαθρο έπαψε να υφίσταται ενώ το 1864 η Σχολή μετατράπηκε σε Πρακτικό Γεωργικό Σχολείο για να καταργηθεί εκ νέου το 1873 οπότε η έκταση που της είχε παραχωρηθεί μεταβιβάστηκε στο Υπουργείο Οικονομικών υπό το καθεστώς των εθνικών γαιών. Υπολογίζεται ότι συνολικά από τη Σχολή Τίρυνθας αποφοίτησαν 150 – 200 άτομα.

Περίοδος 1880 – 1908.

Μετά τη διάλυση της Σχολής της Τίρυνθας ακολούθησε μια 15ετία χωρίς εκπαιδευτικό ίδρυμα γεωργικής εκπαίδευσης . Στην περίοδο όμως αυτή ένα σημαντικό κληροδότημα που συνθέτουν τα εθνικά κτήματα Χασεκή στην Αθήνα (νυν Γ.Π.Α.), τα κτήματα της Σχολής της Τίρυνθας και το Αϊδίνιο Λάρισας (κτήμα Κασσαβέτη) παρεχωρήθη στο ελληνικό κράτος και χρησιμοποιήθηκε από τον Τρικούπη υπέρ της Σχολής της Τίρυνθας και την ίδρυση των τριών Τριανταφυλλιδείων Γεωργικών Σχολών.

Το 1894 στο πλαίσιο της ιδρυόμενης Βιομηχανικής και Εμπορικής Ακαδημίας, με τέσσερις σχολές, άρχισε η λειτουργία γεωργικής σχολής διετούς φοίτησης για αποφοίτους γυμνασίου ή γεωργικής σχολής. Το 1897 καταργήθηκαν (λόγω αποτυχίας τους) οι δύο εκ των τριών Σχολών που στη συνέχεια (1907, Ν.ΒΥΞΕ) μετατράπηκαν σε γεωργικούς σταθμούς . Μόνο η Σχολή Αϊδινίου συνέχισε τη λειτουργία της χωρίς όμως σαφή προσανατολισμό, όσον αφορά στη θεωρητική ή πρακτική αποστολή της.

Την ίδια περίοδο η πρόβλεψη ίδρυσης γεωργικών σταθμών σε κάθε νομό της χώρας καθώς και πρακτικών αγροκηπίων για τη διδασκαλία και πρακτική άσκηση των αγροτών, δεν επέδωσε. Το σύστημα παρουσίασε σημαντικά διαχειριστικά ελλείμματα και αντιμετώπισε την αδιαφορία του αγροτικού κόσμου.

Στο Α' Γεωργικό Συνέδριο του Ναυπλίου (1901) επισημάνθηκε η σοβαρή αδυναμία τόσο των σχολών όσο και των σταθμών να διαδραματίσουν σοβαρό ρόλο στη γεωργική εκπαίδευση. Έτσι, μετά από τη σύνδεση με το Διεθνές Γεωργικό Ινστιτούτο

(1906) αποφασίστηκε η μετάβαση, τεσσάρων αρχικά και περισσότερων αργότερα, υποτρόφων για γεωπονικές σπουδές στην Ευρώπη.

Περίοδος 1909 – 1917

Η επανάσταση του 1909 υπήρξε το εφαλτήριο έντονης δραστηριοποίησης σε ότι έχει να κάνει με τη γεωργία. Στο Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Γεωργίας, Βιομηχανίας και Εμπορίου (1909) ζητήθηκε η ίδρυση Υπουργείου Γεωργίας καθώς και η οργάνωση της γεωργικής εκπαίδευσης. Πράγματι το 1910 ιδρύεται το υπουργείο Γεωργίας, Βιομηχανίας και Εμπορίου, που ένα χρόνο αργότερα (επί Ε. Βενιζέλου) μετονομάστηκε σε Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, με Προϊστάμενο (Τμηματάρχη) της Γεωργικής Υπηρεσίας τον Σ. Χασιώτη. Μεταξύ άλλων, η Γεωργική Υπηρεσία ανέλαβε τη σύσταση γεωργικών σταθμών, τη γεωργική εκπαίδευση και τη σύσταση γεωργικών επιμελητηρίων. Παράλληλα, το 1911 προκηρύσσονται θέσεις 10 νομογεωπόνων (που το 1914 αυξάνονται σε μια ανά Νομό), με διδακτικά, τεχνικά και διοικητικά καθήκοντα. Αποστολή τους ήταν η πραγματοποίηση περιοδειών για τη διαπίστωση της υφιστάμενης κατάστασης (15 ημέρες/μήνα), η καθοδήγηση των γεωργών αλλά και η ίδρυση Πρακτικών Γεωργικών Σχολείων στην περιοχή ευθύνης τους (Ν. 302/1914).

Την ίδια περίοδο ξεκίνησε η λειτουργία της Αβερώφειου Γεωργικής Σχολής Λαρίσης (1911) στο εθνικό κτήμα Ακ Σεράι, κληροδότημα του Γ. Αβέρωφ, Ζετούς φοίτησης, με τμήματα δύο βαθμίδων, για μαθητές που έχουν γεωργικό οικογενειακό υπόβαθρο. Το μεν κατώτερο τμήμα προετοίμαζε απόφοιτους που θα ασχολούντο με την καλλιέργεια των κτημάτων τους, το δε ανώτερο τμήμα τροφοδοτούσε τη γεωργική παραγωγική διαδικασία με άτομα που θα ασκούσαν ορθολογικά τη γεωργία και κτηνοτροφία ενώ, ταυτόχρονα, με τη θεωρητική και πρακτική τους κατάρτιση θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται σε εξειδικευμένες γεωργικές επιχειρήσεις.

Το 1914, με το Νόμο 301/1914 καταργήθηκε η Κασσαβέτιος Πρακτική Γεωργική Σχολή υποβιβασζόμενη σε κατώτερη σχολή. Ταυτόχρονα, θεσπίστηκε η ίδρυση ενός Πρακτικού Γεωργικού Σχολείου σε κάθε νομό της χώρας, πλην όμως, στην πραγματικότητα, τελικά ιδρύθηκαν μόνο το πρακτικό σχολείο Τυροκομίας Ιωαννίνων και το κατώτερο γεωργικό σχολείο Μεσσαράς Κρήτης.

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους τα τουρκικά ιδρύματα της Ανωτέρας Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης και της Γεωργικής Σχολής Σερρών ανήκουν πλέον στο ελληνικό κράτος που όμως τα υποβαθμίζει σε γεωργικούς σταθμούς. Έγιναν κάποιες προσπάθειες λειτουργίας της Σχολής Θεσσαλονίκης η οποία όμως παραμελήθηκε.

Περίοδος 1917 – 1927

Με το ΝΔ 14-6-1917 που επικυρώθηκε με τον Ν 853/1917 και συμπληρώθηκε από τους Ν. 1808/1919 και 2180/1920, ιδρύθηκε το Υπουργείο Γεωργίας και Δημοσίων Κτημάτων με αρμοδιότητες τη γεωργία και τους συναφείς κλάδους, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη γεωργική εκπαίδευση. Τότε αποφασίστηκε η συστηματική οργάνωση της γεωργικής εκπαίδευσης με την ανάθεση τεσσάρων μελετών σε ισάριθμες ομάδες γεωπόνων υπό την προεδρία του Σ. Χασιώτη. Στην πρώτη ομάδα ανατέθηκε το θέμα της σχολικής και μετασχολικής γεωργικής εκπαίδευσης, η δεύτερη ομάδα εξέτασε ζητήματα επαγγελματικής γεωργικής εκπαίδευσης, η τρίτη ομάδα είχε σαν αντικείμενο την ανώτερη γεωργική εκπαίδευση και τέλος η τέταρτη ομάδα ασχολήθηκε με την λαϊκή διδασκαλία.

Μέσω των προτάσεων των ομάδων αυτών ορίστηκαν ως προτεραιότητες η γεωπονική εκπαίδευση των δημοδιδασκάλων και η δημιουργία σχολικών κήπων, η διαίρεση της επαγγελματικής γεωργικής εκπαίδευσης σε κατώτερη και μέση, η διδασκαλία γεωργικών μαθημάτων στα γυμνάσια και η εκλαΐκευση των γεωπονικών γνώσεων από τους γεωπόνους και τους καθηγητές των γεωργικών σχολείων με τη δημιουργία μεταβατικών σχολείων, πειραματικών και αποδεικτικών αγρών, προτύπων εκμεταλλεύσεων, γεωργικών εκθέσεων, μουσείων και βιβλιοθηκών.

Από τα παραπάνω, μόνο η οργάνωση της επαγγελματικής γεωργικής εκπαίδευσης επιχειρήθηκε και, σε μικρότερο βαθμό, η εκλαΐκευση των γεωργικών γνώσεων με διαλέξεις των γεωπόνων, οι οποίοι ήταν υποχρεωμένοι να καλύψουν εκτεταμένες περιοχές. Η επαγγελματική εκπαίδευση υποδιαιρέθηκε σε δύο κύκλους: τον κατώτερο (διάρκειας δυο ετών) και τον μέσο (διάρκειας τριών ετών) για απόφοιτους της β' τάξης 4τάξιου γυμνασίου. Ο μέσος κύκλος αποσκοπούσε στη θεωρητική και πρακτική μόρφωση των νέων ώστε να αναλάβουν γεωργικές επιχειρήσεις ή να χρησιμοποιηθούν στις κρατικές γεωργικές υπηρεσίες. Από τις κατώτερες σχολές ιδρύθηκε μόνο η Μεσσαράς – Γορτύνος Κρήτης και από τις μέσες η Θεσσαλονίκης

με παράλληλη αναγνώριση της Αβερώφειου και της Δενδροκομικής και Αμπελουργικής Σχολής Πάτρας. Μεγάλος αριθμός αποφοίτων των μέσων γεωργικών σχολών απασχολήθηκε στις κρατικές γεωργικές υπηρεσίες.

Στην ίδια χρονική περίοδο ιδρύθηκαν η Ανωτέρα Γεωπονική Σχολή Αθηνών (Ν. 1884/1920) 4ετούς φοίτησης που αργότερα μετετράπη σε Ανώτατη 5ετούς φοίτησης, και το γεωπονικό Τμήμα της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΝΦ 6-10-1917), νυν Γεωπονική Σχολή και Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Παράλληλα, τέθηκαν οι βάσεις ίδρυσης Πρακτικών Γεωργικών Γυμνασίων που όμως τελικά δεν ιδρύθηκαν διότι δεν τηρήθηκε η προϋπόθεση της παραχώρησης από τις κοινότητες ή τους συνεταιρισμούς έκτασης 50 στρεμμάτων.

Περίοδος 1928 – 1940

Το 1928 (Ν.3600/1929) εισάγεται η υποχρεωτική επιμόρφωση των νέων αγροτών στα Κυριακά γεωργικά σχολεία, από γεωπόνους αλλά και από ειδικά εκπαιδευμένους δημοδιδασκάλους, καθώς οι πρώτοι δεν επαρκούσαν για την υλοποίηση του έργου αυτού. Την ίδια περίοδο, τα Υπουργεία Παιδείας και Γεωργίας ίδρυσαν κατώτερα γεωργικά σχολεία αλλά ελάχιστα λειτούργησαν τελικά αφού η έλλειψη οργάνωσης σε σχέση με την ίδρυση και τον εξοπλισμό τους, η μη παραχώρηση των απαιτούμενων εκτάσεων (όπως είχε γίνει και στο παρελθόν) καθώς και το ότι οι νεαροί γεωπόνοι δεν διέθεταν επαρκή πείρα και παιδαγωγική μόρφωση αποτέλεσαν τροχοπέδη για την πραγματοποίηση του σχεδιασμού των κρατικών φορέων.

Το 1929 αναδιοργανώνεται το Υπουργείο Γεωργίας με το Ν. 4142 και ιδρύεται στη Γενική Διεύθυνση Γεωργίας, η Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών και Προπαγάνδας ενώ η χώρα διαιρέθηκε σε 40 περιφέρειες. Είναι η πρώτη φορά που ορίζονται σαφώς οι σκοποί του Υπουργείου Γεωργίας και ο τρόπος πραγματοποίησης της εκπαίδευσης με εξωσχολικές μεθόδους.

Έως το 1939 είχαν ιδρυθεί 18 Πρακτικές Σχολές αλλά στην πραγματικότητα λειτουργούσαν οι 14 από αυτές. Τα αποτελέσματα όμως δεν ήταν τα επιθυμητά και εκ του προγραμματισμού αναμενόμενα, κυρίως λόγω της αριθμητικής και ποιοτικής ανεπάρκειας του διδακτικού προσωπικού, της ανεπάρκειας των διατιθέμενων

πιστώσεων, της έλλειψης κτημάτων και υποδομής (κυρίως για πρακτική εξάσκηση των μαθητών). Η ανεπαρκής εκπαίδευση των γεωπόνων σε θέματα παιδαγωγικής, διδακτικής και ψυχολογίας είχε ως αποτέλεσμα την ανεπαρκή απόδοσή τους ως διδάσκοντες, ενώ η εκπαίδευση των μαθητών στο γεωργοοικονομικό περιβάλλον του σχολείου, που ήταν εντελώς διαφορετικό από τις πραγματικές συνθήκες άσκησης της γεωργίας, είχε ως αποτέλεσμα τη δύσκολη προσαρμογή των νέων γεωργών στην εκμετάλλευσή τους. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε απροθυμία από την πλευρά των αγροτών να εγγράψουν τα παιδιά τους στα σχολεία λόγω της μικρής εκτίμησης του αγροτικού πληθυσμού για την εκπαίδευση (ενδεικτικό είναι ότι στα Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία φοιτούσαν περί τους 2.000 νέους ενώ ο αριθμός των νεοεισερχόμενων στο γεωργικό επάγγελμα ήταν περίπου 45.000) αλλά και λόγω της στέρησης εργατικών χεριών από τις εργασίες στην εκμετάλλευσή.

Σύγχρονη περίοδος

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το Υπουργείο συνεργάζεται με το Αμερικανικό Ίδρυμα Εγγύς Ανατολής με στόχο τη λειτουργία της Υπηρεσίας Γεωργικών Εφαρμογών και Εκπαίδευσης. Με τον Ν 920/1946 για την επαγγελματική γεωργική εκπαίδευση, καθιερώθηκε η εκπαίδευση της αγροτικής νεολαίας με την αξιοποίηση ειδικών γεωπόνων-εκπαιδευτών, αποφοίτων της Ανώτατης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών (Α.Γ.Σ.Α.) με μετεκπαίδευση στο εξωτερικό σε θέματα γεωργικής εκπαίδευσης.

Την περίοδο εκείνη δόθηκε προτεραιότητα στην ανάπτυξη της γεωργική οικονομίας της χώρας με επίκεντρο την εισαγωγή και εφαρμογή καινοτομιών στην παραγωγή. Με δεδομένο το σκεπτικό αυτό, ψηφίστηκε ο Ν. 1643/1951 με τον οποίο ιδρύεται Δ/ση Γεωργικών Εφαρμογών και Εκπαίδευσης στο Υπουργείο Γεωργίας, η οποία στελεχώθηκε από 400 γεωπόνους. Οι επιστήμονες αυτοί είχαν ως αποστολή την εκπαίδευση των γεωργών και της αγροτικής νεολαίας σε θέματα γεωργίας (μια μορφή κατάρτισης), την πληροφόρηση-ενημέρωση των γεωργών και την εκπαίδευση των γυναικών της υπαίθρου σε θέματα αγροτικής οικιακής οικονομίας. Στη συνέχεια, στη δεκαετία του 1960, ιδρύονται τα Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕ.Γ.Ε.) με σκοπό την παροχή βραχείας διάρκειας εκπαιδύσεων σε γεωργούς τόσο σε τεχνικά θέματα όσο και σε γενικότερες κοινωνικό – οικονομικό – πολιτιστικές πλευρές της αγροτικής ζωής. Αξίζει να σημειωθεί ότι προβλεπόταν η κάλυψη των δαπανών των

εκπαιδευομένων κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης τους (διαμονή, διατροφή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κλπ.) εντός ή εκτός ΚΕ.Γ.Ε.

Η δεκαετία του 1950 ήταν, κατά κοινή ομολογία, η ‘εποχή άνθισης’ των Γεωργικών Εφαρμογών και η συμβολή των γεωπόνων στην ανόρθωση της αγροτικής οικονομίας υπήρξε αναμφισβήτητα καθοριστική. Βέβαια, τα προβλήματα τότε, αν και σοβαρά, δεν ήταν τόσο περίπλοκα όσο σήμερα, ενώ οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες ήταν πολύ διαφορετικές. Οι δε γεωπόνοι, κατά την περίοδο αυτή, είχαν ως αποκλειστική σχεδόν απασχόληση την ενημέρωση και εκπαίδευση του γεωργικού πληθυσμού (Γαλάνης, 1988, σ.127, Παναγιώτου, 1988, σ.179).

Την ίδια περίοδο οι Γεωπόνοι Γεωργικών Εφαρμογών απασχολήθηκαν σε ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης 25.000 αγροτόπαιδων σε 950 κοινότητες με χαρακτηριστικά τόσο κατάρτισης όσο και κοινωνικής-προσωπικής ανάπτυξης. Επίσης, λειτούργησαν τα Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία τα οποία πραγματοποιούσαν δωρεάν εκπαιδευτικά προγράμματα διάρκειας από μερικές εβδομάδες έως και 4 έτη (Αμερικανική Σχολή Θεσσαλονίκης) και τα Σχολεία Γεωργικής Τεχνικής, με αντικείμενο την εκμάθηση ξυλουργικής και οικοδομικής, διάρκειας τριών μηνών. Η αποτελεσματικότητα των δράσεων αυτών κρίθηκε ικανοποιητική.

Κατά το διάστημα 1961 – 1965 το πρόγραμμα εξωσχολικής εκπαίδευσης αγροτόπαιδων σημείωσε σοβαρή κάμψη τόσο λόγω της αγροτικής εξόδου όσο και λόγω αυξημένης ενασχόλησης των γεωπόνων με ρυθμιστικές εργασίες. Συνεχίστηκαν οι εκπαιδεύσεις μικρής διάρκειας στα νεοϊδρυθέντα ΚΕ.Γ.Ε. και τις Π.Γ.Σ. Την επόμενη διετία, 1966-1967 τα προγράμματα αυτά απευθύνονται και προς ενήλικες αγρότες. Κατά την περίοδο αυτή τα προβλήματα του γεωργικού χώρου αλλάζουν, η Υπηρεσία δεν μπορεί να παρακολουθήσει τις αλλαγές αυτές, ενώ σταδιακά ο ρόλος των γεωπόνων απομακρύνεται από το εκπαιδευτικό λειτούργημα και ο θεσμός αρχίζει να υποβαθμίζεται, αφού και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των ΚΕ.Γ.Ε. παρουσιάζει σοβαρές ατέλειες.

Ταυτόχρονα, πραγματοποιείται σταδιακά μια αλλαγή ως προς τη συμβολή της εκπαίδευσης στη γεωργική ανάπτυξη. Η γεωργική εκπαίδευση προσεγγίζει τα τεχνικά όρια της και χάνει τον πρωτεύοντα ρόλο της αφού οι ανάγκες πληροφόρησης

αφορούν σε θέματα τα οποία δεν έχουν άμεσα ορατά αποτελέσματα και υπερβαίνουν τον αυστηρά τεχνικό χαρακτήρα των παρεμβάσεων της προηγούμενης περιόδου.

Το 1976 επανακαθορίζονται οι αρμοδιότητες του προϊσταμένου ΚΕ.Γ.Ε. και του βοηθού του, γεγονός όμως που δεν συντέλεσε στην ουσιαστική ανάκαμψη του θεσμού.

Μέχρι την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ (1.1.1981) γίνονται προσπάθειες αναβίωσης του θεσμού των Γεωργικών Εφαρμογών αλλά η μεταβολή του ρόλου των γεωπόνων από επιστήμονα – βοηθό του αγρότη σε διοικητικό υπάλληλο τον στερεί από την ιδιότητα του τεχνοοικονομικού συμβούλου και μειώνει την επαφή του με τους αγρότες. Παράλληλα, άρχισε η εφαρμογή προγραμμάτων Επαγγελματικού Προσανατολισμού, διάρκειας 100 ωρών, με στόχο την παροχή πρόσθετων επαγγελματικών γνώσεων που θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν εργασία σε περιόδους εργασιακής ύφεσης, με ενίσχυση των κοινοτικών ταμείων (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων). Το 1983 επαναπροσδιορίζονται οι αρμοδιότητες του υπαλληλικού προσωπικού των ΚΕ.Γ.Ε., και καθορίζεται ως στόχος των προγραμμάτων εκπαίδευσης η ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού πληθυσμού (εκσυγχρονισμός πρωτογενούς παραγωγής, ανάπτυξη δράσεων στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα αλλά και ανάπτυξη συλλογικών δράσεων μέσω συνεταιρισμών). Το 1986, στη βάση του κανονισμού 797/85/ΕΟΚ άρχισε η εφαρμογή προγραμμάτων για την προσαρμογή της επαγγελματικής κατάρτισης στις ανάγκες της σύγχρονης γεωργίας. Ο Κανονισμός περιλαμβάνει ειδικές ρυθμίσεις για τους νέους αγρότες οι οποίες αποβλέπουν στην παρακίνηση και διευκόλυνση των νέων στο να εγκατασταθούν και να επενδύσουν στη γεωργία.

Το 1991 επισημαίνεται ότι όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα πραγματοποιούνται αποκλειστικά με συνδρομή του ΕΚΤ και προτεραιότητα υλοποίησης έχουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα που διοργανώνονται με σκοπό να εξυπηρετήσουν αγρότες και αγρότισσες που υποβάλλουν Σχέδια Βελτίωσης.

Γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα

Από το 1977 (Ν. 576/77), η Γεωργική Επαγγελματική Εκπαίδευση παρέχεται από Εκπαιδευτικά Ιδρύματα του Υπουργείου Παιδείας που ανήκουν στη δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση. Τα Ιδρύματα αυτά ήταν :

- ✓ Οι Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές (Τ.Ε.Σ.) που πρόσφεραν διετή μεταγυμνασιακή εκπαίδευση
- ✓ Τα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια (Τ.Ε.Λ.) (Ν. 576/77, 1566/85) που πρόσφεραν τριετή μεταγυμνασιακή εκπαίδευση. Τα Τ.Ε.Λ. του Υπουργείου Παιδείας είχαν 11 τομείς, μεταξύ των οποίων και ο Γεωργικός Τομέας.
- ✓ Το 1985 καθιερώθηκαν τα Ενιαία Πολυκλαδικά Λύκεια (Ε.Π.Λ.) που πρόσφεραν τριετή μεταγυμνασιακή εκπαίδευση (Ν. 1566/ 85) και ένα τέταρτο έτος με τμήματα ειδίκευσης.

Από το 1989 το Υπουργείο Γεωργίας με βάση το Νόμο Πλαίσιο Ν.1566/85 προέβη σε μετατροπή ορισμένων Πρακτικών Γεωργικών Σχολείων ή ΚΕ.Γ.Ε. σε Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές.

Το 1977 ιδρύεται, με το Νόμο 2520/97, ο Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης & Απασχόλησης 'ΔΗΜΗΤΡΑ' ο οποίος εποπτεύεται από το Υπουργείο Γεωργίας και οι Τ.Ε.Σ. του Υπουργείου Γεωργίας (βλ. παρακάτω). Με το Ν. 2640/98 οι Τ.Ε.Σ και τα Τ.Ε.Λ. του Υπουργείου Παιδείας καταργούνται και μετατρέπονται σε Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε). Σύμφωνα με το Νόμο 2640 (ΦΕΚ 206/3-9-98) η Τεχνική – Επαγγελματική Εκπαίδευση παρέχεται στα Τ.Ε.Ε., στα οποία εισάγονται χωρίς εξετάσεις, οι κάτοχοι απολυτήριου Γυμνασίου.

Από το σχολικό έτος 2006–2007 σταδιακά μετατρέπονται σταδιακά ,κατά τάξεις και κύκλους σπουδών , τα ΤΕΕ σε ΕΠΑΛ με Υπουργική Απόφαση -άρθρο 4 του ν. 3475/2006 (Φ.Ε.Κ. 146 Α΄/13-07-2006) χωρίς να αλλάξει κάτι ουσιαστικό στο ρόλο και τις δράσεις των σχολείων αυτών ως προς την εκπαίδευση των ανηλίκων σε σχέση με την επαγγελματική τους πορεία. Πιο συγκεκριμένα , η συνάφεια μεταξύ των ΤΕΕ και ΕΠΑΛ , ορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας ότι : οι μαθητές του Α΄ κύκλου σπουδών Τ.Ε.Ε., του Τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος, των ειδικοτήτων

1.Φυτοτεχνικών Επιχειρήσεων –Αρχιτεκτονικής Τοπίου

2.Επιχειρηματικής Γεωργίας

3.Τεχνολογίας Τροφίμων και εμπορίας γεωργικών προϊόντων

4.Περιβάλλοντος και Αργοτουρισμού

μπορούν να εγγράφονται στη **Β΄ Τάξη ΕΠΑ.Σ.** και σε οποιαδήποτε από τις παρακάτω ειδικότητες

1.Φυτοτεχνικών Επιχειρήσεων- Αρχιτεκτονική Τοπίου

2.Επιχειρήσεων Αγροτουρισμού και Αγροβιοτεχνίας

3.Ζωοτεχνίας

4.Αγροτικών Μηχανημάτων

5.Αμπελουργίας-Οινοτεχνίας

6.Θερμοκηπιακών Κατασκευών και Καλλιέργειών

7.Δεντροκομίας

8.Γαλακτοκομίας-Τυροκομίας

Άλλοι φορείς Γεωργικής Εκπαίδευσης

- Τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ): επιβλέπονται από τον ΟΒΕΚ ενώ η αρμοδιότητα τους είναι να παρέχουν σε δευτεροβάθμιο επίπεδο εξειδικευμένη επαγγελματική, αρχική και συνεχιζόμενη, κατάρτιση.
- Τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ): Παρέχουν επαγγελματική κατάρτιση άτυπης μορφής. Τα προγράμματα των ΚΕΚ επιβλέπονται από το Υπουργείο Απασχόλησης και χρηματοδοτούνται κυρίως από το ΕΚΤ.
- ΟΑΕΔ, ΝΕΛΕ , ΓΓ Νέας Γενιάς κ.α.: οι ΝΕΛΕ είχαν σημαντική παρουσία στο διάστημα 1982-1988 , ενώ η ΠΑΣΕΓΕΣ διοργανώνει εκπαιδεύσεις στελεχών για τα αιρετά μέλη των συνεταιριστικών οργανώσεων.

Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης & Απασχόλησης 'ΔΗΜΗΤΡΑ'¹²

Την κάλυψη πολλαπλών αναγκών του αγροτικού πληθυσμού της χώρας για επαγγελματική εκπαίδευση , επαγγελματική κατάρτιση , επιμόρφωση και ενημέρωση

---

¹² www.ogeeka-dimitra.org.gr

έχει αναλάβει το Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου «Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης & Απασχόλησης 'ΔΗΜΗΤΡΑ'».

Ο Οργανισμός συστάθηκε το 1997 με το Ν. 2520/97 (ΦΕΚ 173/Α/1-9-97) όπως αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε μεταγενέστερα με τις διατάξεις του Ν.2637/98 (ΦΕΚ 200/27-8-98/τ.Α') και Ν.2945/2001 (ΦΕΚ 223/8-10-2001/τ.Α') και εποπτεύεται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων. Βασική επιδίωξη του Υπουργείου ήταν και παραμένει η ανάδειξη των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού της ελληνικής υπαίθρου, η εξασφάλιση της απασχόλησης, η βελτίωση του βιοτικού του επιπέδου καθώς και η αύξηση της παραγωγικότητας του. Ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α 'ΔΗΜΗΤΡΑ' στοχεύει στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τον αγροτικό πληθυσμό συνδυάζοντας το κύρος του δημόσιου όσο και την αποτελεσματικότητα του ιδιωτικού τομέα.

Ο Οργανισμός είναι ο εθνικός φορέας που προωθεί θεσμικά μέσω των Τ.Ε.Ε. και των ΕΠΑ.Σ. που διαθέτει καθώς και των 70 Κέντρων «ΔΗΜΗΤΡΑ» τη βελτίωση των επαγγελματικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ώστε να παράγουν ανταγωνιστικά προϊόντα σεβόμενοι παράλληλα τον καταναλωτή και το περιβάλλον.

Σκοποί του Οργανισμού είναι:

1. Η οργάνωση και λειτουργία της επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, καθώς και η δια βίου επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών, των ανέργων ή υποαπασχολούμενων στον αγροτικό τομέα.
2. Η χορήγηση του «**Πράσινου Πιστοποιητικού**» καθώς και ο καθορισμός των όρων, των προϋποθέσεων και της διαδικασίας χορήγησής του.
3. **Η ίδρυση Εξειδικευμένων Κέντρων Εκπαίδευσης – Απασχόλησης** πανελλήνιας εμβέλειας με στόχο την πειραματική εφαρμογή προγραμμάτων σε νέα γεωργικά επαγγέλματα και τη δημιουργία μηχανισμών πληροφόρησης του αγροτικού πληθυσμού σε θέματα ενδιαφέροντος του.
4. Η πραγματοποίηση **ερευνών και μελετών** σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο σε συνεργασία με άλλους φορείς για τον προσδιορισμό νέων πολιτικών απασχόλησης και επανένταξης αγροτών σε τουριστικές δραστηριότητες.

Ο Οργανισμός είναι μοναδικός εθνικός και κατ' εξοχή αρμόδιος φορέας για την υλοποίηση των παραπάνω σκοπών και διαθέτει υλικοτεχνική υποδομή σε εθνικό επίπεδο έχοντας έτσι τη δυνατότητα προσέγγισης του αγροτικού πληθυσμού σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Οι δραστηριότητες του Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α «Δήμητρα» έχουν ως εξής.

1. Δευτεροβάθμια Επαγγελματική Εκπαίδευση στους απόφοιτους της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Οι 4 Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑ.Σ.) (πρώην Τ.Ε.Ε.) του Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης. Οι ειδικότητες των ΕΠΑΣ είναι :

	ΕΠΑ.Σ.	Ειδικότητες
1.	ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΕΠΑ.Σ. ΛΑΡΙΣΑΣ	1. Αγροτικών Μηχανημάτων 2. Ζωοτεχνίας
2.	ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΗ ΕΠΑ.Σ. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Γαλακτοκομίας - Τυροκομίας
3.	ΕΠΑ.Σ. ΚΡΗΤΗΣ	Θερμοκηπιακών Κατασκευών και Καλλιέργειών
4.	ΕΠΑ.Σ. ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	Τεχνιτών Ξυλογλυπτικής-Διακοσμητικής Επίπλου

2. Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση. Ο Οργανισμός, παράλληλα με τη λειτουργία των ΤΕΕ σχεδιάζει στην παρούσα φάση ένα πρόγραμμα μακροχρόνιας εκπαίδευσης-κατάρτισης των αγροτών και ιδιαίτερα των νέων, με στόχο την περαιτέρω αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της υπαίθρου που θα παρέχεται στα 71 Κέντρα "ΔΗΜΗΤΡΑ" (πρώην ΚΕΓΕ) και στα 3 Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία.

Από το 1993 περίπου και μετά τα ΚΕΓΕ πραγματοποιούν αποκλειστικά τις εκπαιδεύσεις που απαιτεί η λειτουργία των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για:

- α) τους «νέους αγρότες»,
- β) τους διαδόχους των γεωργών που παίρνουν πρόωρη συνταξιοδότηση και
- γ) τους επιδοτούμενους για την υλοποίηση Σχεδίων Βελτίωσης.

Για τις κατηγορίες αυτές η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική, αμειβόμενη και οι γενικές προδιαγραφές της καθορίζονται από τους αντίστοιχους Κανονισμούς και το Υπουργείο Γεωργίας. Οι εκπαιδεύσεις που παρέχονται από τα Κέντρα "ΔΗΜΗΤΡΑ"

αφορούν στην "Αδιαβάθμητη Εξωσχολική Γεωργική Κατάρτιση" (ονομαζόμενη Συνεχιζόμενη Κατάρτιση Αγροτών) και μέχρι πρόσφατα ήταν πρόγραμμα ενταγμένο στο 3ο ΚΠΣ (2000-2006) συγχρηματοδοτούμενο από το ΕΚΤ (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο).

3. Παροχή Πράσινου Πιστοποιητικού. Το Πράσινο Πιστοποιητικό βεβαιώνει την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων στους κατόχους του και διευκολύνει την επαγγελματική αναγνώριση και εξέλιξή τους. Σύντομα θα θεσμοθετηθούν οι διαδικασίες αυτού του πιστοποιητικού και θα αρχίσει να χορηγείται στους ενδιαφερόμενους αφού ολοκληρώσουν το σχετικό πρόγραμμα.

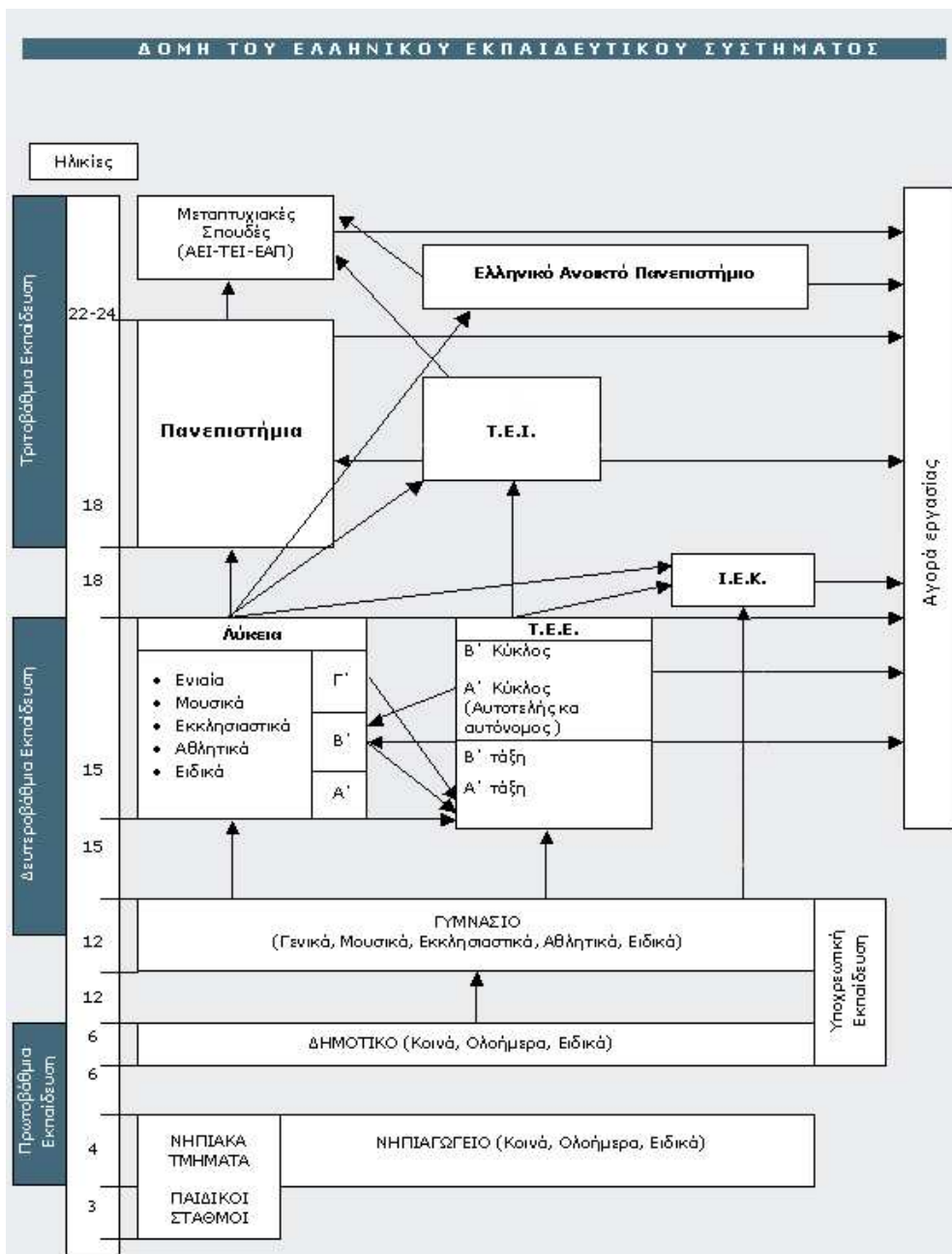
2.4 Η εκπαίδευση ενηλίκων στην Ελλάδα¹³

Οι ραγδαίες και βαθιές αλλαγές σε επιστημονικό, τεχνολογικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο που σηματοδοτούν τη σύγχρονη εποχή προβάλλουν επιτακτική την ανάγκη για επικαιροποίηση και διαρκή αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων των πολιτών. Ιδιαίτερα η ανάγκη για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση ώθησαν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν πολιτικές στον τομέα της διά βίου μάθησης, δηλαδή στη διεύρυνση της μαθησιακής διαδικασίας και στην παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών σε όλη τη διάρκεια της ζωής των ατόμων, μέσω ευέλικτων προγραμμάτων μάθησης σε ένα ευρύτατο φάσμα θεματικών πεδίων, ικανών να ανταποκριθούν και στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Για τη διερεύνηση του θέματος χρήσιμη είναι μια αναφορά στη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελλάδα, η οποία παρουσιάζεται με το ακόλουθο διάγραμμα.

---

¹³ ΕΚΕΠΠΣ (2003), «Ο ρόλος των Εθνικών Συστημάτων Αναγνώρισης Προσόντων στην Προώθηση της Δια Βίου Μάθησης – Ελλάδα» (Μελέτη για το Ερευνητικό Έργο του Ο.Ο.Σ.Α.), Αθήνα, σ. 8 – 14.

Από το παραπάνω διάγραμμα, στο οποίο παρουσιάζεται η δομή του εκπαιδευτικού συστήματος στη χώρα μας, διαφαίνεται η δυνατότητα των νέων να εισχωρήσουν στον επαγγελματικό στίβο από όλα τα δυνατά 'μονοπάτια' εκπαίδευσης και κατάρτισης. Πρέπει να σημειωθεί στο παραπάνω διάγραμμα ότι τα Τ.Ε.Ε. , όπως έχει σημειωθεί και παραπάνω, δεν υφίστανται πλέον και έχουν αντικατασταθεί από τα ΕΠΑΛ (έτος 2006-2007), στα οποία ο μεν πρώτος κύκλος αφορά την Α τάξη ενώ ο δεύτερος την Β' και Γ' τάξη.

Η επισκόπηση της ιστορίας της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα που προηγήθηκε πιστοποιεί την ύπαρξη ελλείψεων όσον αφορά τόσο στη γενική εκπαίδευση όσο και στη γεωργική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στον αγροτικό χώρο, όπου η παραγωγικότητα της γεωργίας στηρίζεται σε εμπειρικές και βιωματικές γνώσεις και τεχνικές οι οποίες σε μεγάλο μέρος μεταβιβάζονται στους αρχηγούς των εκμεταλλεύσεων από τους προκατόχους τους. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η έλλειψη παιδείας, κατάρτισης και καθοδήγησης από τους αρμόδιους φορείς οδήγησε σε σημαντικά προβλήματα που είχαν ως συνέπεια την αναποτελεσματικότητα της εφαρμογής των πολιτικών και μέτρων υποστήριξης της αγροτικής ανάπτυξης. Όμως, η παροχή εκπαίδευσης-κατάρτισης και, κατά συνέπεια, η ύπαρξη κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού ικανού να αντιλαμβάνεται, να κρίνει, να αξιολογεί και να αντιδρά στα συνεχώς μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα της σύγχρονης τεχνολογικής κοινωνίας, αποτελεί βασική παράμετρο της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Αναγκαιότητα παροχής μη τυπικής εκπαίδευσης

Σύμφωνα με όλα τα στοιχεία που αφορούν την Ελλάδα, ένα μεγάλο το ποσοστό του πληθυσμού έχει λάβει μόνο υποχρεωτική εκπαίδευση ή γενική παιδεία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, να υπάρχουν αρκετές κενές θέσεις στην αγορά εργασίας ως συνέπεια της έλλειψης εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα τελευταία χρόνια στην εγχώρια αγορά εργασίας είναι έντονη η αναζήτηση έμπειρων, εξειδικευμένων και καταρτισμένων εργαζομένων, τη στιγμή που οι περισσότεροι άνεργοι είναι απόφοιτοι ανώτατων σπουδών χωρίς όμως εξειδίκευση και εμπειρία στο αντικείμενο τους.

Ως εκ τούτου, οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν στην ανάγκη παροχής μη τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι:

- Η αδυναμία της τυπικής εκπαίδευσης να ανταποκρίνεται με ευελιξία στις εκάστοτε ανάγκες της αγοράς εργασίας
- Η ανάγκη των πολιτών για εκπαίδευση, κατάρτιση και επανακατάρτιση προκειμένου να ανταποκριθούν στις μεταβολές που προκύπτουν από τη δημιουργία νέων ειδικοτήτων και την εφαρμογή νέων τεχνολογιών στον εργασιακό χώρο

- Η προσπάθεια αντιμετώπισης της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού των ευπαθών κοινωνικά ομάδων.

Τέλος, η δυναμική ανάπτυξη του τομέα της μη τυπικής κατάρτισης συνδέεται με τις κατευθύνσεις της Ε.Ε. στον τομέα των πολιτικών ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού καθώς και με τη δυνατότητα χρηματοδότησης των πολιτικών αυτών από τα διαρθρωτικά ταμεία.

Φορείς δια βίου μάθησης

Στο πλαίσιο της προώθησης της δια βίου μάθησης λειτουργούν οι παρακάτω θεσμοί.

- Σε όλους τους τύπους σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αντιστοιχούν εσπερινά τμήματα για εργαζόμενους, με διάρκεια σπουδών αυξημένη κατά ένα έτος
- Για τους ενήλικες που τελικά δεν ολοκλήρωσαν την εννεαετή υποχρεωτική εκπαίδευση, προσφέρεται η δυνατότητα να αποκτήσουν πτυχίο ισότιμο με το απολυτήριο Γυμνασίου (κατώτερος κύκλος δευτεροβάθμιας), φοιτώντας για 18 μήνες σε ένα από τα πέντε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας τα οποία εποπτεύονται από το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ).
- Από το 1997 λειτουργεί το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), που στηρίζεται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και παρέχει πτυχίο ισότιμο με το πτυχίο των «παραδοσιακών» Πανεπιστημίων. Η εισαγωγή στο ΕΑΠ γίνεται με κλήρωση και για άτομα ηλικίας 22 ετών και άνω.

Οι στόχοι που έχει θέσει το ΥΠΕΠΘ στο πλαίσιο της υλοποίησης της εθνικής πολιτικής της δια βίου μάθησης είναι¹⁴:

- Εκσυγχρονισμός των συστημάτων εκπαίδευσης και αρχικής κατάρτισης
- Σύνδεση των συστημάτων τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης τόσο μεταξύ τους όσο και με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας
- Πιστοποίηση της προσφερόμενης κατάρτισης και των αποκτηθέντων επαγγελματικών προσόντων
- Καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και μείωση του αριθμού των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο.

---

¹⁴ www.ypepth.gr

- Περαιτέρω επιμόρφωση των εκπαιδευτικών κυρίως σε ότι αφορά την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση
- Δημιουργία βιώσιμων μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών σε τομείς που συνδέονται με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός της σχολικής και εκπαιδευτικής υποδομής και επέκταση της χρήσης νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών σε όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος
- Συστηματικές παρεμβάσεις για την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας σε περιβαλλοντικά και πολιτιστικά θέματα.

Συνοπτική επισκόπηση της μη τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης

Το 1965 η Διεύθυνση Επιμόρφωσης Ενηλίκων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συστήνει την Κεντρική Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΚΕΛΕ) καθώς και τις Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ) οι οποίες λειτουργούν μέχρι σήμερα.

Το 1983 η Διεύθυνση Επιμόρφωσης Ενηλίκων αναβαθμίζεται σε Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΓΓΛΕ) στην οποία εντάσσονται οι ΝΕΛΕ. Η Γ.Γ.Λ.Ε. σχεδιάζει συντονίζει και υποστηρίζει ενέργειες που στοχεύουν:

- i. Στην καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού και συμπλήρωση της βασικής εκπαίδευσης
- ii. Στην παροχή επαγγελματικής κατάρτισης, κυρίως σε ανέργους και
- iii. Στην κοινωνικό-πολιτιστική επιμόρφωση.

Από την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ (1981) και μέχρι το Α' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης η μη τυπική επαγγελματική κατάρτιση παρεχόταν αποκλειστικά από τους ήδη λειτουργούντες δημόσιους φορείς εκπαίδευσης ενηλίκων, δηλ. κυρίως από το δίκτυο της ΓΓΛΕ, το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ) και των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕΓΕ) του Υπουργείου Γεωργίας.

Κατά την εφαρμογή του Α' ΚΠΣ διευρύνεται σε μεγάλο βαθμό ο αριθμός των φορέων που υλοποιούν επιδοτούμενα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και τίθενται οι βάσεις για την ανάπτυξη ενιαίων διαδικασιών διαχείρισης των ενεργειών που χρηματοδοτεί το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).

Στο Β' ΚΠΣ, προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά το Α' ΚΠΣ, δημιουργήθηκε νομοθετικό πλαίσιο για την ανάπτυξη συστήματος πιστοποίησης των φορέων που υλοποιούσαν σχετικά προγράμματα, για τη λειτουργία τους σε ανταγωνιστική βάση, για τη δημιουργία μηχανισμών εφαρμογής και ελέγχου και για την σύνδεση της παρεχόμενης κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

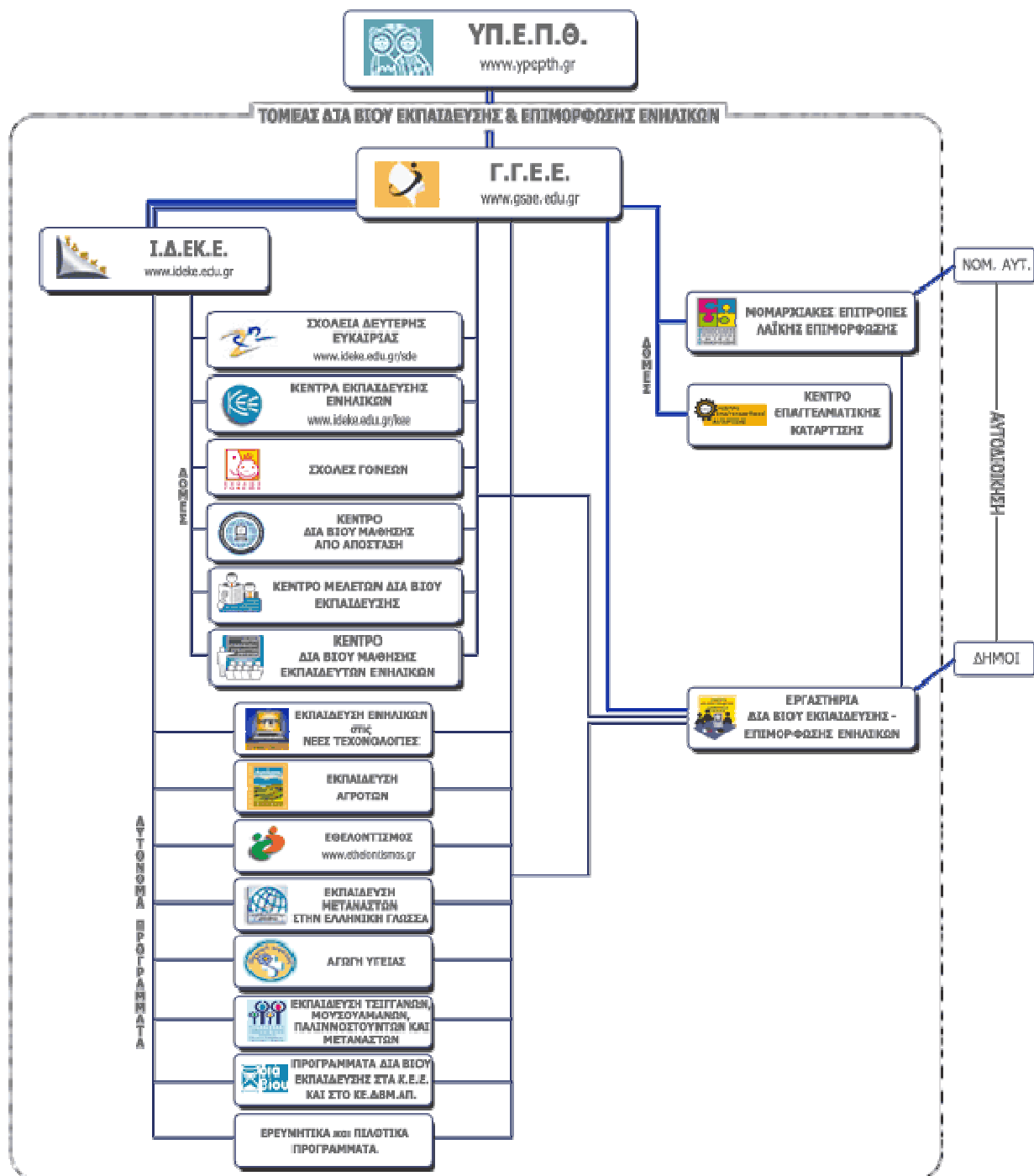
Φορείς παροχής μη τυπικής εκπαίδευσης

Οι φορείς οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην παροχή μη τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα είναι κυρίως:

- Η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Γ.Γ.Ε.Ε.), ως επιτελικός δημόσιος φορέας στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων, που σχεδιάζει, συντονίζει και υποστηρίζει ενέργειες που αφορούν στη συμπλήρωση της βασικής παιδείας και την δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση. Για τον σκοπό αυτόν λειτουργούν σε όλη τη χώρα 300 κέντρα επιμόρφωσης που υπάγονται στις 54 Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (Ν.Ε.Λ.Ε).

Στη Γ.Γ.Ε.Ε. ανήκουν τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ), τα οποία ιδρύονται σε κάθε Νομό, σε συνεργασία με τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τα ΚΕΕ παρέχουν εκπαίδευση σε ενήλικες, σε θέματα που αφορούν βασικές δεξιότητες, κοινωνικές δεξιότητες, εκμάθηση ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης σε μετανάστες, πέραν του εκπαιδευτικού συστήματος και των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας.

Παρακάτω παρατίθεται πίνακας που αναδεικνύει τη δομή της εκπαίδευσης ενηλίκων στην Ελλάδα.

Η χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων της Γ.Γ.Ε.Ε και των Ν.Ε.Λ.Ε γίνεται μέσω του Τακτικού Προϋπολογισμού, ενώ σε πολλά προγράμματα υπάρχει και συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου κατά 75%. Οι βασικές ομάδες-στόχοι των παρεμβάσεων της Γ.Γ.Ε.Ε. είναι άνεργοι, αναλφάβητοι, γυναίκες, τσιγγάνοι, φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι, πρώην χρήστες ναρκωτικών ουσιών, ανήλικοι, στρατευμένοι νέοι, μετανάστες-παλινοστούντες, μονογονεϊκές οικογένειες.

- Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) εφαρμόζει προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης αποβλέποντας στην εξυπηρέτηση των αναγκών των ανέργων που χρειάζονται εξειδίκευση, προκειμένου να αναζητήσουν εργασία όπως και των εργαζομένων των οποίων η απόκτηση ειδικότητας θα διευκολύνει την επαγγελματική σταδιοδρομία. Βασικός προσανατολισμός του Ο.Α.Ε.Δ. είναι η ανάπτυξη ή/και εξειδίκευση των υπαρχόντων προγραμμάτων Σ.Ε.Κ., με στόχο την αποτελεσματικότερη παρέμβαση στην Αγορά Εργασίας και η κάλυψη με υπηρεσίες κατάρτισης του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού ενδιαφερομένων.

Τα προγράμματα Σ.Ε.Κ. που υλοποιεί ο Ο.Α.Ε.Δ. στο πανελλαδικό Δίκτυο Εκπαιδευτικών Μονάδων (Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης Ο.Α.Ε.Δ.) είναι:

- Προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης ανέργων (Σ.Ε.Κ.).
- Πιλοτικά Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης νέων, που έχουν εγκαταλείψει το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα.
- Πιλοτικά Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης εγγεγραμμένων ανέργων στα Μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ.
- Προγράμματα Κατάρτισης για αυτοαπασχολούμενους, που χρειάζονται επιμόρφωση ή εξειδίκευση στις νέες απαιτήσεις των επαγγελμάτων τους.

Οι Διευθύνσεις Εκπαίδευσης διαφόρων Υπουργείων σχεδιάζουν και υλοποιούν μέσω αντίστοιχων εκπαιδευτικών μονάδων προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, τόσο για άνεργους όσο και για τους εργαζόμενους των διαφόρων υπηρεσιών τους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα το **Υπουργείο Γεωργίας** μέσω του Οργανισμού Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης και Απασχόλησης (ΟΓΕΕΚΑ) υλοποιεί στα 71 Κέντρα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης «ΔΗΜΗΤΡΑ», προγράμματα για τους γεωργούς και τους άλλους απασχολούμενους στον αγροτικό χώρο. Ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» στο πλαίσιο της σύνδεσης της τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με τη μη τυπική συνεχιζόμενη κατάρτιση και με την παραγωγή και την αγορά εργασίας προωθεί την χορήγηση του «Πράσινου Πιστοποιητικού» το οποίο θα δίνεται μέσα από διάφορους συνδυασμούς

πιστοποιημένης εκπαίδευσης, εκπαίδευσης από απόσταση, σεμιναρίων, πρακτικής άσκησης, μαθητείας και στο τέλος, πιστοποίησης γνώσεων.

Φορείς για τη διασύνδεση και προώθηση της δια βίου μάθησης

Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι οι πολιτικές που αφορούν στην τυπική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση διαμορφώνονται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ) ενώ οι πολιτικές που αφορούν στην μη τυπική, συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση διαμορφώνονται κυρίως από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Μέχρι σήμερα, παρότι οι στόχοι των δύο Υπουργείων στο θέμα της προώθησης της δια βίου μάθησης και της σύνδεσης της επαγγελματικής εκπαίδευσης με την απασχόληση συμπίπτουν, η εφαρμογή των πολιτικών τους δεν υλοποιείται μέσα από ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο ή φορέα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη συντονισμού, την αλληλοεπικάλυψη των προγραμμάτων και τη διαφορετική υποστήριξη ή αντιμετώπισή τους (π.χ. ΤΕΕ Μαθητείας/OAED - ΤΕΕ Υπουργείο Παιδείας).

Το 1997, ιδρύθηκε το Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης & Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΕΚΕΠΙΣ) με το Ν.2469 εποπτευόμενο από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων με σκοπό τη διασφάλιση και προώθηση της ποιότητας της παρεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα¹⁵. Το ΕΚΕΠΙΣ σχεδιάζει, αναπτύσσει και εφαρμόζει το Εθνικό Σύστημα Πιστοποίησης της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, το οποίο στοχεύει:

- στην προώθηση της ποιότητας στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση
- στη διασφάλιση της διαφάνειας και ενίσχυση της αξιοπιστίας
- στη σύνδεση του συστήματος της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης με το σύστημα της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης
- στη σύνδεση της επαγγελματικής κατάρτισης με την απασχόληση
- αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων που έχουν αποκτηθεί μέσα από το σύστημα της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης

---

¹⁵ www.ekepis.gr

Το Εθνικό Σύστημα Πιστοποίησης περιλαμβάνει:

- το σύστημα πιστοποίησης των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) με τη θέσπιση κριτηρίων που αφορούν στην εμπειρία, το επιστημονικό και ανθρώπινο δυναμικό, την υποδομή και τον εξοπλισμό που απαιτούνται για την υλοποίηση ενεργειών κατάρτισης ενηλίκων τόσο των εργαζομένων όσο και των ανέργων.
- το σύστημα της συνεχούς παρακολούθησης και αξιολόγησης των πιστοποιημένων ΚΕΚ για τον έλεγχο τήρησης των κριτηρίων πιστοποίησης (έτος πρώτης εφαρμογής το 2003) και προώθησης της ποιότητας στις παρεχόμενες υπηρεσίες κατάρτισης
- το σύστημα πιστοποίησης Εκπαιδευτών και Στελεχών Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Σ.Υ.Υ.), με το οποίο δημιουργείται Μητρώο Εκπαιδευτών Σ.Ε.Κ. με κριτήρια ένταξης τα οποία αφορούν στο μορφωτικό επίπεδο, την επαγγελματική εμπειρία καθώς και τη διδακτική εμπειρία των υποψηφίων εκπαιδευτών
- το σύστημα πιστοποίησης των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης με στόχο τη σύνδεση των αναγκών της αγοράς εργασίας με τις ανάγκες της επαγγελματικής κατάρτισης και το περιεχόμενο των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης

Τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης που παρέχονται έχουν συχνά οδηγήσει σε διαφοροποιημένα αποτελέσματα ως προς τα αποκτηθέντα προσόντα με αρνητικές συνέπειες τόσο στην αξιοπιστία όσο και στην αποτελεσματικότητά τους. Αν και τα παρεχόμενα προγράμματα κατάρτισης πρέπει να βασίζονται σε διαγνωσμένες ανάγκες κατάρτισης εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ωστόσο, το περιεχόμενο των προγραμμάτων δεν συνδέεται με τις πραγματικές ανάγκες των τοπικών αγορών εργασίας στο επίπεδο των απαιτούμενων γνώσεων και δεξιοτήτων για την άσκηση μιας επαγγελματικής δραστηριότητας.

Η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών διάγνωσης των αναγκών κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού σε εθνικό και τοπικό επίπεδο καθώς και η απουσία μηχανισμών ανάλυσης των απαιτούμενων επαγγελματικών προσόντων για την

άσκηση μιας επαγγελματικής δραστηριότητας καθιστά επιτακτική την ανάγκη θέσπισης ενιαίων προδιαγραφών για τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Σε αυτό το πλαίσιο, το σύστημα πιστοποίησης των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης βασίζεται στον προσδιορισμό των προδιαγραφών των απαιτούμενων επαγγελματικών προσόντων ανά ειδικότητα/ή και επαγγελματική δραστηριότητα (επαγγελματικά προφίλ) σύμφωνα με τις ανάγκες και τις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς εργασίας. Η πιστοποίηση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης εξασφαλίζει την απόκτηση σταθμισμένων γνώσεων και δεξιοτήτων που ανταποκρίνονται στις ζητούμενες από την αγορά εργασίας και τις προδιαγραφές των επαγγελματικών προφίλ. Αυτό στοχεύει στην αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων που έχουν αποκτηθεί στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης.

Η θεσμοθέτηση του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης (ΕΚΕΠΙΣ), η οποία έχει οδηγήσει στην πιστοποίηση των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) θεωρείται η πιο σημαντική καινοτομία στην εφαρμογή των ενεργειών κατάρτισης κατά την προγραμματική περίοδο του 2ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Βασικός σκελετός ενός σύγχρονου συστήματος δια βίου μάθησης είναι η **εκπαίδευση ενηλίκων**. Στην Ελλάδα ο δημόσιος φορέας ο οποίος σχεδιάζει και αναλαμβάνει δράσεις στον τομέα αυτό, είναι η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (Γ.Γ.Δ.Β.Μ.) του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Η Γ.Γ.Δ.Β.Μ. είναι ο επιτελικός φορέας στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων που σχεδιάζει, συντονίζει και υλοποιεί σε εθνικό επίπεδο και στον απόδημο ελληνισμό ενέργειες που αφορούν στη διά βίου μάθηση όπως:

- Η βασική εκπαίδευση ενηλίκων, δηλαδή η καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού και η συμπλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
- Η γενική εκπαίδευση και κατάρτιση ενηλίκων, δηλαδή η παροχή συνεχιζόμενης κατάρτισης, η κατάρτιση και επιμόρφωση ειδικών ομάδων που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό, η υλοποίηση προγραμμάτων εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας καθώς και εκπαίδευσης στον τομέα των νέων τεχνολογιών.

- Η κοινωνικό-πολιτιστική εκπαίδευση και επιμόρφωση που αφορά σε θέματα πολιτισμού, υγείας και περιβάλλοντος καθώς και ενημέρωση για θέματα κοινωνικά, πολιτιστικά και ευρωπαϊκά.
- Η ανοιχτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και κατάρτιση καθώς και η σύνδεση και συνεργασία με τα σύγχρονα συστήματα ανοιχτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.
- Η εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων.

2.5. Επιχειρηματικότητα

Στη χώρα μας, παράλληλα με τις ελλείψεις όσον αφορά στην εκπαίδευση-κατάρτιση των (νέων) γεωργών, παρατηρείται και έλλειψη καλλιέργειας της επιχειρηματικότητας ως φιλοσοφίας και δράσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν είναι ακόμη σαφής η έννοια της επιχειρηματικής δράσης τόσο σε επίπεδο υπεύθυνων για την άσκηση πολιτική όσο και στους ίδιους τους γεωργούς. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο μη ύπαρξης μιας γενικής αντίληψης για το περιεχόμενο της, στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στον πρωτογενή κλάδο, η ουσία, οι στόχοι και οι σκοποί της επιχειρηματικής δράσης δεν είναι αποσαφηνισμένοι.

Ο ορισμός της επιχειρηματικότητας δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση (Byrd, 1987). Οι ορισμοί της επιχειρηματικότητας περιστρέφονται γύρω από ζητήματα όπως η καινοτομία, η ανάληψη ρίσκου, η δύναμη που σταθεροποιεί την αγορά και, τέλος, η ίδρυση, ιδιοκτησία και διαχείριση μιας μικρομεσαίας επιχείρησης¹⁶. Σύμφωνα με τους Miller και Friesen(1982)¹⁷ η επιχειρηματικότητα αφορά σε μια διαδικασία που ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα, την υπολογισμένη ανάληψη ρίσκου, καθώς και το σχεδιασμό ώστε τα άτομα να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες. Η διαδικασία αυτή δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να παρουσιάσει κέρδος με τον εντοπισμό ευκαιριών στην αγορά και δημιουργώντας μοναδικούς συνδυασμούς των πόρων για την εκμετάλλευση των ευκαιριών αυτών (Jacobson,1992)¹⁸. Ως επιχειρηματίας θεωρείται το άτομο που δημιουργεί νέους συνδυασμούς των παραγωγικών παραμέτρων όπως νέες μεθόδους οργάνωσης ή/και παραγωγής, νέα προϊόντα/υπηρεσίες, νέες αγορές, ή ως το άτομο που είναι πρόθυμο να αναλάβει ρίσκο (επιχειρηματικό κίνδυνο) ή ως άτομο το οποίο, εκμεταλλεύόμενο τις ευκαιρίες της αγοράς, 'εξουδετερώνει' την ανισορροπία μεταξύ μέσης προσφοράς και μέσης ζήτησης, ή, τέλος, ως άτομο που κατέχει και λειτουργεί μια επιχείρηση¹⁹.

---

¹⁶Χασσιδ Ι (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα, Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α', σ. 135

¹⁷ Miller D. & Friesen P.H.(1982). Innovation in conservative and entrepreneurial firms: Two models of strategic momentum. *Strategic Management Journal*, 3, 1-25.

¹⁸ Jacobson R.(1992). The 'Austrian' school of strategy. *Academy of Management Review*, 17, 782-807.

¹⁹ Κουτσούρης Α., (2007) "Στρατηγικές ανάπτυξης σε ΛΕΠ: Η εμπειρία της Κ.Π. LEADER", στο Ειδικά Θέματα Ανάπτυξης σε ΛΕΠ. Επιμ. Θ. Κίζος, Θ. Ιωσιφίδης και Ι. Σπλιάνης, Gutenberg, Αθήνα: 69-93.

Στην οικονομική πολιτική, συχνά η έννοια της Επιχειρηματικότητας συνδέεται άρρηκτα με τη δημιουργία επιχειρήσεων ή την επέκταση των ήδη υφιστάμενων. Η Επιχειρηματικότητα, ως «δέσμη» δηλαδή προδιάθεσης, νοοτροπίας και ικανοτήτων που ενυπάρχει ή/και καλλιεργείται στα άτομα εξωτερικεύεται εφόσον υπάρξουν και άλλες κατάλληλες προϋποθέσεις - υποκειμενικές και αντικειμενικές – με την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης. Η ανάπτυξη της Επιχειρηματικότητας καταλήγει έτσι σε οικονομικά αποτελέσματα τα οποία η οικονομία και το κοινωνικό σύνολο θα είχαν σε αντίθετη περίπτωση στερηθεί ²⁰.

Η επιχειρηματικότητα είναι μια 'ιδιότητα' που διαμορφώνεται σε σχετικά νεαρή ηλικία και επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από το ιστορικό της οικογένειας (π.χ. είναι μικρότερες οι πιθανότητες να εξελιχθεί σε 'επιχειρηματία' ο γόνος μιας καθαρά γεωργικής οικογένειας σε σχέση με αυτόν μιας οικογένειας όπου ο πατέρας ασκούσε ή ασκεί εξωγεωργικό επάγγελμα). Επίσης η εκδήλωση ή ανάπτυξη κάποιου είδους επιχειρηματικού πνεύματος εξαρτάται από το επίπεδο εκπαίδευσης (από τις εγκύκλιες σπουδές) και από τις εμπειρίες που έχει αποκτήσει το άτομο.

Στην επιχειρηματικότητα, ουσιαστικά συμπεριλαμβάνονται τα παρακάτω στοιχεία ²¹:

- Ανάληψη κινδύνου
- Οργάνωση συντελεστών παραγωγής, με τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται ο επιδιωκόμενος στόχος της επιχείρησης / εκμετάλλευσης
- Αρμοδιότητα λήψης αποφάσεων
- Ενσυνείδητη προσπάθεια εντοπισμού αξιοποιήσιμων νέων 'ευκαιριών κέρδους'
- Ανάληψη ευθύνης – κόστους ή οφέλους – για τα αποτελέσματα όλων των παραπάνω χειρισμών .

---

²⁰ Χασσίδ Ι, (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα , Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α', σ. 136

²¹Χασσίδ Ι, (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα , Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α', σ. 136 - 137

Παράγοντες προσφοράς και ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας²²

Η προσφορά και η ανάπτυξη επιχειρηματικότητας, σύμφωνα με τη θεωρία, εξαρτάται από 'ατομικούς' ή 'ψυχολογικούς' και από 'εξωτερικούς' παράγοντες. Οι πρώτοι αφορούν σε προτιμήσεις και ικανότητες των ατόμων και πιο συγκεκριμένα:

- ✓ Τις διάφορες ψυχολογικές επιδράσεις που έχουν δεχτεί άτομα ιδίως στην παιδική και εφηβική τους ηλικία και με βάση τις οποίες έχουν διαμορφώσει τις προδιαθέσεις και τις δεξιότητές τους (competencies)
- ✓ Τις προτιμήσεις και τις ιδιαίτερες ικανότητες τους
- ✓ Τις οικονομικές τους εμπειρίες

Όσον δε αφορά στους 'εξωτερικούς' παράγοντες, αυτοί είναι:

- ✓ Η ύπαρξη του θεσμού της ατομικής ιδιοκτησίας και προστασία του
- ✓ Η ελεύθερη οικονομία, στο πλαίσιο της οποίας επιβραβεύεται η επιτυχής οικονομική συμπεριφορά του ατόμου και αποδοκιμάζεται η αποτυχία.
- ✓ Η διαθεσιμότητα συμπληρωματικών συντελεστών, σε κατάλληλους και επαρκείς, ποσοτικά και ποιοτικά, όρους.

Ειδικότερα, το πέρασμα από την ιδέα για τη δημιουργία μιας επιχείρησης στη δημιουργία της βασίζεται σε ένα σύνολο στοιχείων της ιστορίας του δημιουργού ²³:

- Την προσωπική ιστορία του δημιουργού και τους, πάσης φύσεως, πόρους του: η πρώτη κατηγορία στοιχείων αφορά σε μια σειρά γεγονότων που έχουν 'σημαδέψει' την πορεία του δημιουργού, όπως η περιοχή καταγωγής, άλλοι τόποι που έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωσή του, η εκπαίδευση – κύρια ή συμπληρωματική, η επαγγελματική κινητικότητα, τα προσωπικά κίνητρα που θα οδηγήσουν στην δημιουργία κλπ.
- Το δίκτυο σχέσεων του: αφορά στο δίκτυο των σχέσεων του δημιουργού που συνδέονται με την προσωπική, επαγγελματική και κοινωνική ζωή του. Ο

---

²² Χασιδί Ι, (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα , Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α', σ. 139 - 140

²³ Κουτσούρης Α., (2007) "Στρατηγικές ανάπτυξης σε ΛΕΠ: Η εμπειρία της Κ.Π. LEADER", στο Ειδικά Θέματα Ανάπτυξης σε ΛΕΠ. Επιμ. Θ. Κίζος, Θ. Ιωσιφίδης και Ι. Σπιλάνης, Gutenberg, Αθήνα: 69-93.

Granovetter²⁴ (1973) διέκρινε μάλιστα τις σχέσεις δικτύων σε δύο ομάδες ανάλογα με το εάν οι δεσμοί τους είναι ισχυροί ή ασθενείς. Οι δεσμοί αυτοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στη δικτύωση του επιχειρηματία και όπως αποδεικνύουν μελέτες, οι ασθενείς δεσμοί είναι αποτελεσματικότεροι στην ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης.

Στην περίπτωση του πρωτογενούς τομέα, σύμφωνα με τον Shapiro (στο Χασσίδ, 2003) υπάρχουν τέσσερα κριτήρια – προϋποθέσεις για την ανάπτυξη προδιάθεσης για επιχειρηματικότητα και για την εξωτερίκευση της προδιάθεσης αυτής με ανάληψη επιχειρηματικής δράσης. Αυτές οι προϋποθέσεις είναι:

- Κάποιο γεγονός που συνεπάγεται ‘απώλεια ισορροπίας’ στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση του ατόμου (displacement)
- Προδιάθεση για επιχειρηματικότητα, ένα στοιχείο του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του ατόμου
- Κοινωνική αποδοχή της επιχειρηματικής συμπεριφοράς στο συγκεκριμένο πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί ο επίδοξος επιχειρηματίας.
- Διαθεσιμότητα πόρων που καθιστούν εφικτή την υλοποίηση της πιθανής επιλογής για ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Το πέρασμα από την ιδέα για τη δημιουργία μιας επιχείρησης στη δημιουργία της βασίζεται σε ένα σύστημα δράσης ή ‘σύστημα έναρξης’. Αυτό αφορά σε ένα σύνολο στοιχείων της ιστορίας του δημιουργού²⁵:

- Την προσωπική ιστορία του δημιουργού και τους , πάσης φύσεως, πόρους του: η πρώτη κατηγορία στοιχείων αφορά σε μια σειρά γεγονότων που έχουν ‘σημαδέψει’ την πορεία του δημιουργού , όπως η περιοχή καταγωγής, άλλοι τόποι που έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωσή του , η εκπαίδευση – κύρια ή συμπληρωματική- , η επαγγελματική κινητικότητα , τα προσωπικά κίνητρα που θα οδηγήσουν στην δημιουργία κλπ.
- Το δίκτυο σχέσεών του : αφορά το δίκτυο των σχέσεων του δημιουργού που συνδέονται με την προσωπική , επαγγελματική και κοινωνική ζωή του. Ο

---

²⁴ Πετράκης Π.Ε., (2009) ‘Ανάλυση Επιχειρηματικότητας’ , Εισήγηση στο πλαίσιο του προγράμματος Οργάνωση & Διοίκηση της Εκπαίδευσης, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών , σ. 75

²⁵ Κουτσούρης, Α. (2007) “Στρατηγικές ανάπτυξης σε ΛΕΠ: Η εμπειρία της Κ.Π. LEADER”, στο Ειδικά Θέματα Ανάπτυξης σε ΛΕΠ. Επιμ. Θ. Κίζος, Θ. Ιωσιφίδης και Ι. Σπιλάνης, Gutenberg, Αθήνα: 69-93.

Granovetter²⁶ (1973) διέκρινε τις σχέσεις δικτύων σε δύο ομάδες, τους ισχυρούς και τους ασθενείς δεσμούς. Οι δεσμοί αυτοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στη δικτύωση του επιχειρηματία και όπως αποδεικνύουν μελέτες, οι ασθενείς δεσμοί είναι αποτελεσματικότεροι στην ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης.

Η επίδραση της επιχειρηματικότητας στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις²⁷

Είναι πλέον αποδεδειγμένο ότι η ‘επιχειρηματικότητα’ συμβάλλει στη διαφοροποίηση της μορφής της εκμετάλλευσης. Σημαντικές διαφοροποιήσεις αφορούν σε:

- μετακίνηση προς περισσότερο εντατικές μορφές ή/και καλλιέργειες βιολογικές ή/και υψηλής τεχνολογίας
- επέκταση των δραστηριοτήτων σε τομείς εκτός της παραγωγής, δηλαδή σε μεταποίηση και την εμπορία
- κάποια φάση ανάπτυξης, στη χρήση περισσότερης εξαρτημένης εργασίας και την αποδέσμευση, μερικώς τουλάχιστον, της οικογενειακής εργασίας
- επέκταση πλέον της κληρονομημένης ή μεταβιβασμένης από τους γονείς εκμετάλλευσης διαμέσου αγορών ή ενοικιάσεων
- χρήση, εκτός των ‘παραδοσιακών’ καναλιών του χονδρεμπορίου και του συνεταιρισμού, και άλλων καναλιών διάθεσης και προώθησης των προϊόντων τους σε μεγαλύτερο βαθμό απ’ ότι οι λοιποί αγρότες
- απασχόληση των επιχειρηματιών-γεωργών, σχετικά συχνότερα σε σχέση με άλλους, με θέματα που άπτονται της επιχειρηματικής δράσης όπως η κοστολόγηση της παραγωγής, οι επαφές με την τράπεζα και η επιλογή τύπου ή ποικιλίας καλλιέργειας.
- προσφυγή στη γνώμη ειδικών, αποφεύγοντας γενικά τις ‘ερασιτεχνικές’ προσεγγίσεις (συγγενείς, φίλοι, συνάδελφοι).
- επενδυτικές αποφάσεις ενώ, ταυτόχρονα, η λήψη μιας απόφασης πραγματοποιείται διαμέσου μελέτης των θεμάτων - αντί μιας απλής συζήτησης στο πλαίσιο της οικογένειας.

---

²⁶ Πετράκης, Π.Ε. (2009) ‘Ανάλυση Επιχειρηματικότητας’, Εισήγηση στο πλαίσιο του προγράμματος Οργάνωση & Διοίκηση της Εκπαίδευσης, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, σ. 75

²⁷ Χασσίδ, Ι (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα, Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α’, σ. 296 – 298.

Βασικές στρατηγικές κινήσεις ευρωπαϊκών επιχειρήσεων του τομέα²⁸

Στο ευρύτερο πεδίο δράσης των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, στο πεδίο δηλαδή της ανταγωνιστικότητας, οι μονάδες που προσπάθησαν και πέτυχαν σε επιχειρηματικό επίπεδο λειτούργησαν με βάση ορισμένες στρατηγικές. Οι βασικότερες αυτών, που αποτελούν παράδειγμα και για τις υπόλοιπες μονάδες που τώρα επιχειρούν ή σκοπεύουν να επιχειρήσουν, είναι:

- Διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων: η επιχείρηση διανέμει προϊόντα της εκτός χώρας ή πραγματοποιεί εμπορικές συναλλαγές εκτός ορίων χώρας ή και τα δύο.
- Προσαρμογές δυναμικότητας: εφαρμογή επεκτατικής στρατηγικής (γεωγραφικής ή αντικειμένου), εξορθολογισμός δραστηριοτήτων ή εξειδίκευση σε ορισμένα μόνο προϊόντα.
- Χωροταξικές επιλογές: επιχειρηματικές στρατηγικές κινήσεις σχετικά με τη χωροταξική κατανομή παραγωγικών εγκαταστάσεων
- Εξορθολογισμός παραγωγής και περιορισμός κόστους: μείωση των επιχειρήσεων ενός κλάδου με στόχο την αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας τόσο μέσω της μείωσης του κόστους όσο και μέσω βελτίωσης της ποιότητας προϊόντων.
- Στρατηγικές Marketing: προώθηση των euro brands και διαφοροποιημένες πανευρωπαϊκές καμπάνιες οδήγησαν τις επιχειρήσεις να δραστηριοποιηθούν ανάλογα και να αφουγκραστούν τις εναλλασσόμενες συνθήκες της αγοράς.
- Καθετοποίηση: συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις συγγενών κλάδων (διανομή, μεταφορές, λιανικό εμπόριο, αγορά πρώτων υλών)
- Διοικητική αναδιοργάνωση: επανεξέταση της καταλληλότητας των υφιστάμενων σχημάτων διοίκησης (κινήσεις τόνωσης του κεντρικού ελέγχου ορισμένων λειτουργιών όπως διοίκηση, έρευνα και ανάπτυξη προϊόντων, τμήματα προμηθειών, marketing).

Σύμφωνα εξάλλου με τον McElwee (2006) αν και η «διαφοροποίηση» είναι η πιο διαδεδομένη στρατηγική για τις εκμεταλλεύσεις, έρευνες δείχνουν ότι η υψηλή εξειδίκευση μπορεί ενδεχομένως να είναι μια πιο κατάλληλη στρατηγική για την

---

²⁸ Χασσίδ, Ι (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα , Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α', σ. 116 - 121

εξασφάλιση της επιβίωσης της γεωργικής εκμετάλλευσης. Δυστυχώς, η οικογενειακή εκμετάλλευση, με ιστορικό πολλών γενεών κυριότητάς της, μπορεί να είναι δεσμευμένη σε μια λογική του "έτσι γίνετε πάντα" με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται σημαντικά ο επιχειρηματικός προσανατολισμός της. Αγροτικές κοινωνίες και τοπικές ή περιφερειακές κυβερνήσεις μπορούν επίσης να παρεμποδίσουν επιχειρηματικά εγχειρήματα και καινοτομίες.

Οι οικογενειακές εκμεταλλεύσεις μπορεί να γίνουν περισσότερο επιχειρηματικές και να σχεδιάσουν εξειδικευμένες στρατηγικές που θα τονώσουν την ανταγωνιστικότητα τους σε εξειδικευμένες αγορές-στόχους, αλλά μόνο μετά από διεξοδική ανάλυση της αγοράς πριν από οποιαδήποτε επέκτασή τους με επενδύσεις σε εναλλακτικές καλλιέργειες ή άλλες μορφές επιχειρήσεων. Οι γεωργοί πρέπει να έχουν κάποια αίσθηση του "γιατί χρειάζονται" επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ποιες δραστηριότητες είναι λογικές και εφικτές για την αγορά-στόχο των μικρών και μεσαίων εκμεταλλεύσεων; Αυτά είναι ερωτήματα που πρέπει να τίθενται επί τάπητος πριν από κάθε νέο επιχειρηματικό εγχείρημα γενικότερα, πόσο μάλλον στον πρωτογενή τομέα που εμπεριέχει από ίδια τα χαρακτηριστικά του μεγάλο βαθμό ρίσκου.

Συσχέτιση εκπαίδευσης – επιχειρηματικότητας

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται φανερό η συσχέτιση μεταξύ εκπαίδευσης - κατάρτισης με την παραγωγικότητα, την αποτελεσματικότητα και την επιχειρηματικότητα και άρα αποτελεί ζητούμενο στο πλαίσιο της σύγχρονης γεωργικής/ αγροτικής πολιτικής. Η υψηλή ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού, των εσωτερικών ικανοτήτων, κλίσεων και τάσεων του παραγωγού (ιδιότητες που αποκτώνται με την άσκηση, την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση) αποτελούν αναγκαία συνθήκη για την αποτελεσματική οικονομική λειτουργία της γεωργικής μονάδας στο γρήγορα μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ελληνικής εμπειρίας²⁹ στην ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης είναι η περίπτωση της LEADER II (Koutsouris and Hatzantonis 2002): η ίδρυση νέων επιχειρήσεων στηρίχτηκε στην ατομικιστική προσέγγιση και, στην όποια, επαγγελματική κατάρτιση παρασχέθηκε στους τελικούς επενδυτές³⁰. Παρ' όλο που παρασχέθηκε αμέριστη υποστήριξη από τα στελέχη των ΟΤΔ προς τους επενδυτές, πολύ λίγες περιπτώσεις δικτύωσης επέδωσαν μεταξύ των τελικών δικαιούχων (9 ΟΤΔ ή 17,6%) ενώ στην περίπτωση των διακρατικών συνεργασιών δημιουργήθηκαν μόλις 5 κοινά επιχειρησιακά σχέδια³¹.

Η γεωργία αποκτά όλο και πιο έντονα τα χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής δραστηριότητας των άλλων τομέων της οικονομίας. Οι αλλαγές της τεχνολογίας, η μειωμένη κρατική προστασία, η αστάθεια των αγορών είναι παράγοντες που οδηγούν στην ανάγκη για ένα νέο προφίλ παραγωγού που πρέπει να διαθέτει όχι μόνο τεχνικές δεξιότητες αλλά ταυτόχρονα οργανωτικές, διαχειριστικές και διοικητικές (management) ικανότητες και ιδιότητες που προσεγγίζουν τον επιχειρηματικό τρόπο άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. 'ΔΗΜΗΤΡΑ' έχει αναλάβει το συντονισμό όλων των δραστηριοτήτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και ενημέρωσης. Βασική επιδίωξή του είναι η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δραστηριοτήτων αυτών, η περαιτέρω ανάπτυξή τους και η βελτίωση της πρόσβασης των παραγωγών στις προσφερόμενες υπηρεσίες. Αναλυτικότερη αναφορά στις δραστηριότητες του Οργανισμού παρουσιάζεται σε αντίστοιχο εδάφιο της εργασίας.

---

²⁹ Κουτσούρης, Α. (2007) "Στρατηγικές ανάπτυξης σε ΛΕΠ: Η εμπειρία της Κ.Π. LEADER", στο Ειδικά Θέματα Ανάπτυξης σε ΛΕΠ. Επιμ. Θ. Κίζος, Θ. Ιωσιφίδης και Ι. Σπιλάνης, Gutenberg, Αθήνα: 69-93.

³⁰ Δέκα από τις ΟΤΔ της LEADER II δεν υλοποίησαν προγράμματα κατάρτισης, ενώ το σύνολο των καταρτισθέντων ανήλθε σε 1840 άτομα (εκ των οποίων 32% επενδυτές) έναντι του 28% του πληθυσμού της χώρας στις περιοχές παρέμβασης.

³¹ Λαμπριανίδης, Α. (2004) Τοπικά προϊόντα ως ένα μέσο για την υποβοήθηση της ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της ευρωπαϊκής υπαίθρου, στο Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές. Επιμ. Σπιλάνης Ι., Ιωσιφίδης Θ., και Κίζος Α. (επιμ.), Αθήνα, Gutenberg, σελ. 20

*Προτάσεις για την εκπαίδευση*³²

Σχετικές έρευνες που έχουν γίνει με αντικείμενο τις ανάγκες, τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες των εκπαιδευομένων αγροτών από τα προγράμματα εκπαίδευσης έχουν προκύψει τα παρακάτω:

- Γενικές προτάσεις για την εκπαίδευση
  - ✓ να αναλάβουν εκπαιδευτικό έργο και ιδιωτικοί φορείς για να υπάρχει ανταγωνισμός με τις Διευθύνσεις Γεωργίας με έμφαση στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης)
  - ✓ να θεσπιστεί η δια βίου κατάρτιση των γεωργών, και γενικότερα των αγροτών, και των γεωπόνων
  - ✓ να δημιουργηθεί Τράπεζα Πληροφοριών (Data Bank) για το γεωργό, με εύκολη πρόσβαση, που θα περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες χρηματοδότησης, τους τρόπους καλλιέργειας, τις τιμές και τις αγορές, τα φορολογικά θέματα και τις εξαγωγικές δυνατότητες
  - ✓ να οργανωθεί το θέμα των εκπαιδευτικών ταξιδιών, ως προς το ποιος συμμετέχει και ως προς την ουσιαστική βοήθεια που παρέχεται μέσω αυτών.
  - ✓ Να εφαρμοστεί η εξ αποστάσεως εκπαίδευση και στην περίπτωση των γεωργών.

- Ειδικές προτάσεις για την εκπαίδευση
  - ✓ Τα μακροχρόνια σεμινάρια να απευθύνονται σε όσους σκέπτονται να ‘επιχειρήσουν’ και τα βραχυχρόνια σε όσους ήδη ‘επιχειρούν’
  - ✓ Τα μακροχρόνια σεμινάρια να γίνονται εκτός περιόδου αιχμής και να αφορούν κυρίως θέματα marketing, αγορών, διαπραγματεύσεων
  - ✓ Τα σεμινάρια να είναι προσανατολισμένα στις δυνατότητες και τις ανάγκες των εκπαιδευμένων, να καλλιεργούν τη σκέψη, να δείχνουν τρόπους επίλυσης προβλημάτων και να δημιουργούν σφαιρική αντίληψη για τα θέματα του κάθε κλάδου.
  - ✓ Να δίνεται μεγάλη προσοχή στους εκπαιδευτές - όταν ένα σεμινάριο αποτύχει, οι αγρότες δεν παρακολουθούν εύκολα ένα νέο σεμινάριο.

---

³²Χασσίδ, Ι (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα , Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α', σ. 269 – 272.

- ✓ Τα σεμινάρια να είναι θεματικά και το κοινό ομοιογενές και με κάποιο ελάχιστο επίπεδο εκπαίδευσης. Τα μαθήματα να είναι εξειδικευμένα και όχι γενικής φύσεως.
- ✓ Ο αριθμός των συμμετεχόντων να είναι μικρός και να υπάρχει ειδικευση τόσο στο αντικείμενο τους όσο και στην ειδικευση των εκπαιδευτών.
- ✓ Το εκπαιδευτικό υλικό να είναι κάθε μορφής, εύκολο σε χρήση και κατανοητό.
- ✓ Να περιλαμβάνουν τα σεμινάρια πρακτική άσκηση και εφαρμογές νέων τεχνικών.

Βασικές στρατηγικές κινήσεις ευρωπαϊκών επιχειρήσεων του κλάδου³³

Στο ευρύτερο πεδίο δράσης των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, στο πεδίο δηλαδή ανταγωνιστικότητας, οι μονάδες που προσπάθησαν και πέτυχαν σε επιχειρηματικό επίπεδο λειτούργησαν με βάση ορισμένες στρατηγικές. Οι βασικότερες αυτών, που αποτελούν παράδειγμα και για τις υπόλοιπες μονάδες που τώρα επιχειρούν ή σκοπεύουν να επιχειρήσουν, είναι:

- ο Διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων: η επιχείρηση διανέμει προϊόντα της εκτός χώρας ή πραγματοποιεί εμπορικές συναλλαγές εκτός ορίων χώρας ή και τα δύο.
- ο Προσαρμογές δυναμικότητας: εφαρμογή επεκτατικής στρατηγικής (γεωγραφικής ή αντικειμένου), εξορθολογισμός δραστηριοτήτων ή εξειδίκευση σε ορισμένα μόνο προϊόντα.
- ο Χωροταξικές επιλογές: επιχειρηματικές στρατηγικές κινήσεις σχετικά με τη χωροταξική κατανομή παραγωγικών εγκαταστάσεων
- ο Εξορθολογισμός παραγωγής και περιορισμός κόστους: μείωση των επιχειρήσεων ενός κλάδου με στόχο την αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας τόσο μέσω της μείωσης του κόστους όσο και μέσω βελτίωσης της ποιότητας προϊόντων.
- ο Στρατηγικές Marketing: προώθηση των euro brands και διαφοροποιημένες πανευρωπαϊκές καμπάνιες οδήγησαν τις επιχειρήσεις να δραστηριοποιηθούν ανάλογα και να αφουγκραστούν τις εναλλασσόμενες συνθήκες της αγοράς.

³³ Χασσίδ, Ι (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα , Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α', σ. 116 – 121.

- ο Καθετοποίηση: συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις συγγενών κλάδων (διανομή, μεταφορές, λιανικό εμπόριο, αγορά πρώτων υλών)
- ο Διοικητική αναδιοργάνωση: επανεξέταση της καταλληλότητας των υφιστάμενων σχημάτων διοίκησης (κινήσεις τόνωσης του κεντρικού ελέγχου ορισμένων λειτουργιών όπως διοίκηση, έρευνα και ανάπτυξη προϊόντων, τμήματα προμηθειών, marketing).

Παράδειγμα επιχειρηματικής δράσης στην Ελλάδα : η Κ.Π. Leader

Η Κ.Π. LEADER αφορά στη χρηματοδότηση από την Ε.Ε. των κρατών-μελών, και μάλιστα των πιο προβληματικών – μειονεκτικών περιοχών τους, για την εκπόνηση και εφαρμογή, σε τοπικό επίπεδο, καινοτόμων και πιλοτικών σχεδίων αγροτικής ανάπτυξης.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της Κ.Π. αφορούν:

- α) στη χωρική προσέγγιση, η οποία εισάγει μια διαδικασία βασισμένη στους πόρους και τις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε περιοχής,
- β) στην «από τα κάτω» προσέγγιση, η οποία διευκολύνει τους τοπικούς παράγοντες (πληθυσμούς, ομάδες, συλλόγους, συνεταιρισμούς, τοπική αυτοδιοίκηση κλπ.) να εμπλακούν – συμμετάσχουν στη διαδικασία καθώς και να ληφθούν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής,
- γ) στη δημιουργία και λειτουργία μιας Ομάδας Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) που σχεδιάζει και διαχειρίζεται την Κ.Π. σε τοπικό επίπεδο και η οποία δημιουργείται ως μια οριζόντια συνεργασία η οποία φέρνει μαζί (ενθαρρύνει τη σύμπραξη) τους σημαντικούς τοπικούς παράγοντες και τους τοπικούς θεσμούς,
- δ) στον καινοτόμο χαρακτήρα των δράσεων, τη διασύνδεση - συνέργια τους και την πολυτομεακή προσέγγιση που από κοινού επηρεάζουν τις δράσεις που υλοποιούνται και τα αναμενόμενα αποτελέσματα,
- ε) στη δικτύωση και τη διακρατική συνεργασία που επηρεάζουν τις σχέσεις μεταξύ του τοπικού επιπέδου και του 'έξωτερικού κόσμου',

στ) στις χρηματοδοτικές διατάξεις που επηρεάζουν την ευελιξία κατά την υλοποίηση του προγράμματος και, σε πολλές περιπτώσεις, τη φύση των σχεδίων που τυγχάνουν χρηματοδότησης (AEIDL 1999)³⁴.

Στη βάση της ελληνικής εμπειρίας, πρέπει καταρχήν να τονιστεί ότι στη χώρα μας η Κ.Π. επέτυχε να κινητοποιήσει, στις περιοχές όπου εφαρμόστηκε, το τοπικό δυναμικό και να συμβάλλει, σε κάποιο τουλάχιστον βαθμό, στην οικονομική αναδιοργάνωση – αναδιάρθρωσή τους. Επίσης, η συγκρότηση των Ο.Τ.Δ., δηλαδή ομάδων με τη συμμετοχή ενός φάσματος τοπικών φορέων, οι οποίες ανέλαβαν, μέσα από, λιγότερο ή περισσότερο, διαφανείς διαδικασίες, το έργο του σχεδιασμού και της παρακολούθησης των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων, αποτελεί εκ των πραγμάτων μια σημαντική επιτυχία³⁵. Η επιτυχία αυτή αναδεικνύεται ακόμα περισσότερο, εάν ληφθεί υπόψη ότι στις περιοχές εφαρμογής της Κ.Π. LEADER οι κοινωνικοί και επαγγελματικοί φορείς εμφανίζουν ιδιαίτερες αδυναμίες έως και μια κατ’ επίφαση, τυπική μόνο λειτουργία. Επιπλέον, οι Ο.Τ.Δ. κατόρθωσαν να δημιουργήσουν στις περιοχές παρέμβασής τους ένα ‘αναπτυξιακό κλίμα’ και να βοηθήσουν πολλαπλά τους επωφελούμενους – επενδυτές. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι επενδυτές δεν έτυχαν μόνο της οικονομικής στήριξης της LEADER διαμέσου των Ο.Τ.Δ., αλλά ότι οι Ο.Τ.Δ. υπήρξαν πολύτιμοι σύμβουλοί τους σε όλα τα στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης, αλλά και εκ των υστέρων, των επιχειρηματικών σχεδίων - επενδύσεων.

Η ενεργός συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών, ιδίως των μειονεκτουσών ομάδων, στον αναπτυξιακό σχεδιασμό, την υλοποίηση των σχεδίων και την αποκόμιση ωφελειών είναι ένα σημαντικό στοιχείο της προσέγγισης της ενδογενούς ανάπτυξης. Για να είναι όμως δυνατόν ένας τοπικός πληθυσμός να εκτιμήσει τις προϋποθέσεις και τις συνέπειες διαφορετικών, εναλλακτικών επιλογών, να συνειδητοποιήσει και να εμπλακεί στις αναπτυξιακές διαδικασίες και να σχεδιάσει συνειδητά το δικό του μέλλον απαιτούνται σημαντικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της ενδυνάμωσης.

---

³⁴ AEIDL (1999). Assessing the Added Value of the LEADER Approach, *Rural Innovation Dossier 4*, LEADER European Observatory - AEIDL, Brussels.

³⁵ Για μια εκτεταμένη συζήτηση για το θέμα της συγκρότησης και λειτουργίας των Ο.Τ.Δ. βλ. Westholm και συν. 1999.

Η 'ενδυνάμωση' των τοπικών πληθυσμών αναφέρεται σε μια διαδικασία η οποία καθιστά, τελικά, δυνατή την ενεργό συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών στην τοπική ανάπτυξη. Η ενδυνάμωση έχει ως απώτερο στόχο την κατανόηση αφενός των αιτιών της περιθωριοποίησης των τοπικών κοινωνιών και αφετέρου των εναλλακτικών λύσεων και δράσεων. Κατά συνέπεια, η ενδυνάμωση αφορά, τελικά, σε μια συλλογική εμπειρία μάθησης που πραγματοποιείται μέσα από διαδικασίες μη τυπικής εκπαίδευσης – κατάρτισης (δηλ. διαμέσου διαφόρων συστημάτων «εφαρμογών»). Διαμέσου αυτών των διαδικασιών αυτών οι τοπικοί πληθυσμοί μπορούν να προσδιορίσουν και να πραγματοποιήσουν στόχους που προηγουμένως ήταν γι' αυτούς αδιανόητοι (Κουτσούρης 2004α).

Το ζήτημα της καινοτομίας αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, βασική διάσταση της προσέγγισης LEADER, αφού συνδέεται με την ποιότητα της διερεύνησης της υφιστάμενης κατάστασης, του προσδιορισμού νέων αναγκών και της αντίληψης και χρήσης των υφιστάμενων πόρων.

Η αγροτική ανάπτυξη φαίνεται πως είναι συνδεδεμένη, σήμερα περισσότερο από οποτεδήποτε στο παρελθόν, με την επιχειρηματικότητα αφού, από πολλές πλευρές, η επιχειρηματικότητα θεωρείται ως το όχημα της βελτίωσης της ποιότητας ζωής των ατόμων, των νοικοκυριών και των κοινοτήτων τους και της βιωσιμότητας τόσο μιας υγιούς οικονομίας όσο και του περιβάλλοντος στον αγροτικό χώρο. Όμως, η αποδοχή της επιχειρηματικότητας ως μιας κεντρικής αναπτυξιακής δύναμης δεν μπορεί αφ' εαυτής να οδηγήσει στην αγροτική ανάπτυξη. Επιπλέον, απαιτείται ένα περιβάλλον που ευνοεί την επιχειρηματικότητα στις αγροτικές περιοχές, ιδιαίτερα τις ΛΕΠ, και το οποίο, σε μεγάλο βαθμό, εξαρτάται από τις πολιτικές που προωθούν την αγροτική επιχειρηματικότητα. Η αποτελεσματικότητα όμως των πολιτικών εξαρτάται με τη σειρά της από το γνωστικό πλαίσιο σχετικά με την επιχειρηματικότητα.

Ο επιχειρηματικός προσανατολισμός της αγροτικής ανάπτυξης, σε αντίθεση με την ανάπτυξη που βασίζεται στην εισροή εξωτερικού κεφαλαίου (ανθρώπινου και οικονομικού), πρέπει ουσιαστικά να βασίζεται στην παρακίνηση του τοπικού επιχειρηματικού ταλέντου και τη συνακόλουθη ίδρυση και λειτουργία 'ενδογενών'

επιχειρήσεων³⁶. Αυτό με τη σειρά του θα δημιουργήσει κάποιες θέσεις εργασίας και θα προσθέσει αξία στην περιοχή, συγκρατώντας ταυτόχρονα σπάνιους πόρους στην περιοχή. Για την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής απαραίτητη είναι λοιπόν η προσφορά επιχειρηματιών, η δημιουργία δηλαδή μιας κρίσιμης μάζας «πρώτης γενιάς» επιχειρηματιών (Petrin 1992), που θα αναλάβει τους κινδύνους και θα εμπλακεί με τις αβεβαιότητες μιας 'περιπέτειας δημιουργίας': θα δημιουργήσει κάτι από κάτι πρακτικά ανύπαρκτο και θα δημιουργήσει αξία διαμέσου του συνδυασμού ενός μοναδικού πακέτου πόρων για να αξιοποιήσει μια ευκαιρία. Με το παράδειγμά τους θα μπορέσουν να παρακινήσουν μια δυναμική διαδικασία διασφαλίζοντας έτσι μια συνεχή αναπτυξιακή πορεία.

Εάν λοιπόν ληφθεί υπόψη ότι, ιδιαίτερα, η «πρώτη γενιά» των επιχειρηματιών συνήθως αναπτύσσεται σε μη ευνοϊκά κοινωνικά και οικονομικά περιβάλλοντα, το πρώτο βήμα θα έπρεπε να είναι η ανάπτυξη μιας επιχειρηματικής κουλτούρας. Η ανάπτυξη της επιχειρηματικής κουλτούρας συνεπάγεται αφενός την ανάπτυξη μιας θετικής στάσης απέναντι σε νέες και απρόβλεπτες καταστάσεις και αφετέρου την αναγνώριση και εκμετάλλευση των επιχειρηματικών ευκαιριών. Έχει όμως παρατηρηθεί ότι, πολύ συχνά, οι εν δυνάμει επιχειρηματίες εμποδίζονται να αναλάβουν ρίσκο από την έλλειψη παρακίνησης, την έλλειψη πληροφόρησης του τι συνιστά μια καλή επιχειρηματική ευκαιρία, και την έλλειψη δεξιοτήτων/γνώσεων του πώς εγκαθιδρύεται μια νέα επιχείρηση.

Απαιτείται λοιπόν μια συγκροτημένη διαδικασία κατάρτισης³⁷ η οποία θα αφορά τόσο σε μια σχέση μεταφοράς τεχνολογικών γνώσεων, όσο επίσης και ικανοτήτων οργάνωσης και διαχείρισης (οικονομικής και τεχνικής), αλλά και ικανοτήτων διάγνωσης των τοπικών πόρων, που είναι απαραίτητη για την επιτυχία της δημιουργίας. Δυστυχώς η διαδικασία αυτή γενικώς απουσιάζει ή πραγματοποιείται

---

³⁶ Ιδιαίτερη σημασία για τις εν λόγω επιχειρήσεις παρουσιάζει η αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων. Βλ. σχετικά Λαμπριανίδης (2004) και Κίζος και συν. (2004).

³⁷ Παρότι στις κοινωνικές επιστήμες το ζήτημα του πώς τα άτομα αποκτούν γνώση και δεξιότητες έχει διερευνηθεί ευρέως, λίγα είναι γνωστά για το πώς οι επιτυχημένοι επιχειρηματίες αποκτούν τις επιχειρηματικές και διαχειριστικές δεξιότητες. Τα διαθέσιμα δεδομένα επισημαίνουν πως η ανάπτυξη αυτών των δεξιοτήτων διαφέρει από τις άλλες μορφές μάθησης. Η σημασία της παιδικής ηλικίας, η εξοικείωση με την εργασία από νωρίς καθώς και το ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον είναι όλα συστατικά απαραίτητα για την ανάπτυξη επιχειρηματικών στάσεων και ταλέντων. Παρότι το κατά πόσον η επιχειρηματικότητα μπορεί να διδαχτεί ή είναι κληρονομική είναι ζήτημα διαμάχης, υπάρχουν σήμερα αρκετά ισχυρές ενδείξεις ότι μπορεί να αναπτυχθεί διαμέσου καλά σχεδιασμένων προγραμμάτων κατάρτισης.

ευκαιριακά και βραχυχρόνια με τις μικρομεσαίες, κυρίως, επιχειρήσεις να μην επωφελούνται από μια τέτοια διαδικασία³⁸.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ελληνικής εμπειρίας³⁹ είναι η περίπτωση της LEADER II (Koutsouris and Hatzantonis 2002): η ίδρυση νέων επιχειρήσεων στηρίχτηκε στην ατομικιστική προσέγγιση και, στην όποια, επαγγελματική κατάρτιση παρασχέθηκε στους τελικούς επενδυτές⁴⁰. Παρ' όλη την υποστήριξη που παρασχέθηκε από τα στελέχη των ΟΤΔ προς τους επενδυτές, αφενός πολύ λίγες ήταν οι περιπτώσεις δικτύωσης μεταξύ των τελικών δικαιούχων ενώ στην περίπτωση των διακρατικών συνεργασιών δημιουργήθηκαν μόλις 5 κοινά επιχειρησιακά σχέδια⁴¹.

Σύμφωνα με τον ILO (Sahlin 1997)⁴² ένα τέτοιο πρόγραμμα πρέπει να έχει περισσότερο τα χαρακτηριστικά παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών (όπως π.χ. τα ΚΕΣΥ) παρά ενός τυπικού προγράμματος κατάρτισης. Ένα τέτοιου τύπου πρόγραμμα πρέπει:

- α) Να ξεκινά από το άτομο και την επιχειρηματική του ιδέα παρά από γενικά σχέδια βιομηχανικής ανάπτυξης στην περιοχή ή τις ευκαιρίες που αναγνωρίζουν οι ειδικοί.
- β) Να έχει ως στόχο την ανάπτυξη από την πλευρά των ενδιαφερόμενων εφικτών και βιώσιμων προτάσεων. Η κατάρτιση πρέπει να καλύπτει τα κύρια στοιχεία του μανάτζμεντ τα οποία όμως θα εισάγονται σταδιακά καθώς η επιχειρηματική ιδέα ωριμάζει. Έτσι η ομάδα των μελλοντικών επιχειρηματιών αναπτύσσει τις ιδέες βήμα προς βήμα και ταυτόχρονα εξοικειώνεται με τα θέματα του μανάτζμεντ
- γ) Να παρακινεί τους καταρτιζόμενους σε ενεργή συμμετοχή διαμέσου πρακτικών εργασιών

---

³⁸ Επιπλέον, όπως ήδη επισημάνθηκε, πολύ σπάνια τα πανεπιστήμια ή οι οργανισμοί έρευνας θέτουν το γνωστικό τους δυναμικό στη διάθεση του δημιουργού μιας επιχείρησης.

³⁹ Κουτσούρης, Α. (2007) "Στρατηγικές ανάπτυξης σε ΛΕΠ: Η εμπειρία της Κ.Π. LEADER", στο Ειδικά Θέματα Ανάπτυξης σε ΛΕΠ. Επιμ. Θ. Κίζος, Θ. Ιωσιφίδης και Ι. Σπιλάνης, Gutenberg, Αθήνα: 69-93.

⁴⁰ Δέκα από τις ΟΤΔ της LEADER II δεν υλοποίησαν προγράμματα κατάρτισης, ενώ το σύνολο των καταρτισθέντων ανήλθε σε 1840 άτομα (εκ των οποίων 32% επενδυτές) έναντι του 28% του πληθυσμού της χώρας στις περιοχές παρέμβασης.

⁴¹ Λαμπριανίδης, Α. (2004), Τοπικά προϊόντα ως ένα μέσο για την υποβοήθηση της ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της ευρωπαϊκής υπαίθρου, στο Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές. Επιμ. Σπιλάνης Ι., Ιωσιφίδης Θ., και Κίζος Α., Αθήνα, Gutenberg, σελ 187

⁴² Sahlin, A. (1997) Improving management and the managerial skills of small-scale entrepreneurs, στο Small- Scale Forest-Based Processing Enterprises, FAO.

δ) Να έχει ως αποτέλεσμα ένα καλά σχεδιασμένο επιχειρηματικό σχέδιο για κάθε καταρτιζόμενο και μια λεπτομερή αίτηση επιδότησης - δανείου έτοιμη προς υποβολή στο σχετικό φορέα.

Αποτελέσματα μελετών σχετικά με την επιτυχημένη επιχειρηματική δράση στη γεωργία.

Σύμφωνα με τους Miller και Friesen(1982)⁴³ η επιχειρηματικότητα είναι μια διαδικασία που ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα, την υπολογισμένη ανάληψη ρίσκου, καθώς και το σχεδιασμό με στόχο την αξιοποίηση ευκαιριών. Η διαδικασία δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να παρουσιάσει κέρδος με τον εντοπισμό ευκαιριών στην αγοράς και δημιουργώντας μοναδικούς συνδυασμούς των πόρων για την εκμετάλλευση των ευκαιριών αυτών (Jacobson,1992)⁴⁴.

Ο McElwee (2006) αναφέρει ότι, αν και η διαφοροποίηση είναι η πιο διαδεδομένη στρατηγική για τις εκμεταλλεύσεις, σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα η υψηλή εξειδίκευση μπορεί να είναι μια πιο κατάλληλη στρατηγική για την εξασφάλιση της επιβίωσης της γεωργικής εκμετάλλευσης. Δυστυχώς, το οικογενειακό αγρόκτημα πολλών γενεών κυριότητας μπορεί να είναι δεσμευμένο στη λογική του «έτσι γίνεται πάντα» και αυτό μειώνει τον επιχειρηματικό προσανατολισμό. Αγροτικές κοινωνίες και τοπικές ή περιφερειακές κυβερνήσεις μπορούν επίσης να παρεμποδίσουν καινοτόμες δράσεις που δεν εμπίπτουν στη λογική τους.

Οι οικογενειακές εκμεταλλεύσεις μπορεί να γίνουν περισσότερο «επιχειρηματικές» και να αναπτύξουν εξειδικευμένες στρατηγικές που θα τονώσουν την ανταγωνιστικότητα τους στις εξειδικευμένες αγορές-στόχους, αλλά μόνο μετά από διεξοδική ανάλυση της αγοράς πριν από οποιαδήποτε επέκταση σε επενδύσεις, σε εναλλακτικές καλλιέργειες ή άλλες μορφές επιχειρήσεων. Οι γεωργοί πρέπει να έχουν κάποια αίσθηση του «γιατί χρειάζονται» επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ποιες δραστηριότητες είναι λογικές και εφικτές για την αγορά-στόχο των μικρών και μεσαίων εκμεταλλεύσεων; Αυτά είναι ερωτήματα που πρέπει να θέτονται επί τάπητος

---

⁴³ Miller, D. & Friesen, P.H. (1982). Innovation in conservative and entrepreneurial firms: Two models of strategic momentum. *Strategic Management Journal*, 3, 1-25.

⁴⁴ Jacobson, R. (1992). The 'Austrian' school of strategy. *Academy of Management Review*, 17, 782-807.

πριν από κάθε νέο επιχειρηματικό εγχείρημα γενικότερα, πόσο μάλλον στη γεωργία που φέρει εγγενώς (από ίδια τα χαρακτηριστικά της) υψηλό βαθμό κινδύνου.

3. ΣΚΟΠΟΣ & ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των χαρακτηριστικών των γεωργών-κτηνοτρόφων του Νομού Ευβοίας που συμμετείχαν στο πρόγραμμα «Νέων Αγροτών», η αξιολόγηση των προγραμμάτων κατάρτισης που παρακολούθησαν στο Κέντρο Γεωργικής Εκπαίδευσης (Κέντρο 'ΔΗΜΗΤΡΑ') και η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των εν λόγω καταρτίσεων στην καλλιέργεια ή ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος εκ μέρους των «νέων αγροτών» με σκοπό την εξέλιξή τους από αγρότες – παραγωγούς σε αγρότες – επιχειρηματίες.

Κατά συνέπεια, στην παρούσα μελέτη, σε γενικές γραμμές, διερευνώνται:

- ✓ Το προφίλ των 'νέων αγροτών' μέσω στοιχείων όπως δημογραφικά χαρακτηριστικά, οικογενειακό εισόδημα, χαρακτηριστικά εκμετάλλευσής τους, κτλ.
- ✓ Η άποψη των «νέων αγροτών» σχετικά με την κατάρτιση που παρακολούθησαν (βαθμός ικανοποίησης από αυτή, αποτελεσματικότητα, διάθεση για μελλοντική κατάρτιση)
- ✓ Η σημερινή στάση των «νέων αγροτών» απέναντι σε επιχειρηματικές δράσεις (τι θεωρούν επιχειρηματικότητα, αν έχουν ή σκοπεύουν να αναπτύξουν επιχειρηματική δράση μετά την κατάρτισή τους, πόσο συνέβαλλε η κατάρτιση στην εκδήλωση επιχειρηματικότητας).

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται λοιπόν η συσχέτιση της κατάρτισης των «νέων αγροτών» με την εκδήλωση επιχειρηματικής δράσης από μέρος τους μέσω της διερεύνησης τόσο των απόψεων των ίδιων των νέων όσο και των πεπραγμένων των εκμεταλλεύσεών τους στα χρόνια που έχουν μεσολαβήσει από την περίοδο που παρακολούθησαν το πρόγραμμα κατάρτισης μέχρι και την περίοδο που συμμετείχαν στην έρευνα.

Για να προκύψουν όσο το δυνατόν σαφή αποτελέσματα σχετικά με την επίδραση της εκπαίδευσης των νέων αγροτών στην νοοτροπία τους αλλά και στην πραγματική επιχειρηματική τους στάση στο γεωργικό χώρο, η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε άτομα που εκπαιδεύτηκαν στην περίοδο 2003 (έτος που πραγματοποιήθηκε πρώτη

φορά κατάρτιση αγροτών στο νομό Ευβοίας) έως 2005. Από τις καταρτίσεις των επόμενων ετών μέχρι και σήμερα δεν λήφθηκε δείγμα διότι ζητούμενο ήταν να εξεταστεί η αποτελεσματικότητα των εν λόγω εκπαιδύσεων στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δράσεων γεγονός που απαιτεί ένα εύλογο χρονικό διάστημα μετά το πέρας των καταρτίσεων αυτών. Θεωρείται ότι το διάστημα 3-6 χρόνων που έχει μεσολαβήσει μεταξύ των εκπαιδύσεων και της έρευνας είναι ικανό να αναδείξει τα αποτελέσματα των καταρτίσεων στην επιχειρηματική δράση των αγροτών καθώς και τις αλλαγές οι οποίες έχουν επέλθει στα γνωστικά ή εμπειρικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.

Το δείγμα της έρευνας επιλέχθηκε μεταξύ των νέων-νεανίδων του νομού Ευβοίας που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα των «Νέων Αγροτών» και έχουν παρακολουθήσει – υποχρεωτικά αφού η ένταξη τους στο παραπάνω πρόγραμμα το επιβάλλει – ένα πρόγραμμα κατάρτισης στο Κέντρο «Δήμητρα» (ΚΕ.Γ.Ε.). Στο νομό Ευβοίας κατά το χρονικό διάστημα 2000-2005 προγράμματα κατάρτισης στο πλαίσιο του προγράμματος των «Νέων Αγροτών» παρακολούθησαν 189 άτομα (στην πραγματικότητα έγιναν το 2003-2005 αφού το 2000, 2001 και 2002 στην Εύβοια δεν υλοποιήθηκε το πρόγραμμα). Από αυτά τα 61 (35 άντρες και 26 γυναίκες) διαμένουν σε πεδινές περιοχές του νομού, τα 74 (46 άντρες και 28 γυναίκες) σε ημιορεινές περιοχές και τα 53 (32 άντρες και 21 γυναίκες) σε ορεινές περιοχές. Λαμβάνοντας υπόψη την αναλογία αντρών - γυναικών (60:40) το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 48 άτομα (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Γεωγραφική κατανομή πληθυσμού ανά φύλο.

	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΠΕΔΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	9	6	15
ΗΜΙΟΡΕΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	12	7	19
ΟΡΕΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	8	6	14
ΣΥΝΟΛΟ	29	19	48

Για την υλοποίηση της έρευνας πραγματοποιήθηκαν οι εξής ενέργειες:

- Βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την ιστορία της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την έννοια της επιχειρηματικότητας
- Σύνταξη ερωτηματολογίου συνεντεύξεων
- Στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία νέων αγροτών του νομού Ευβοίας που παρακολούθησαν προγράμματα γεωργικής κατάρτισης στο ΚΕΓΕ Εύβοιας στο διάστημα 2003 – 2005 . Σε σύνολο 189 ατόμων, λήφθηκε δείγμα της τάξης του 25%, δηλαδή 48 άτομα
- Επιτόπια έρευνα «νέων αγροτών» με προσωπική συνέντευξη
- Επεξεργασία δεδομένων με το στατιστικό πακέτο SPSS 13.0 for Windows
- Συγγραφή της μελέτης (Word XP for Windows).

Για τους σκοπούς της επιτόπιας έρευνας διαμορφώθηκε ειδικό ερωτηματολόγιο με άξονες:

- α) τα ατομικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά των νέων γεωργών
- β) τα χαρακτηριστικά της εκμετάλλευσής τους,
- γ) την αξιολόγηση των προγραμμάτων κατάρτισης
- δ) το ρόλο των προγραμμάτων αυτών, ιδιαίτερα σε σχέση με την επιχειρηματική δράση των νέων γεωργών συγκριτικά με την προ κατάρτισης εποχής
- ε) τη στάση τους απέναντι στην επιχειρηματικότητα και
- στ) σχετικές πρακτικές / δραστηριότητες με την επιχειρηματικότητα

Η στατιστική ανάλυση των στοιχείων που συλλέχθηκαν από τα ερωτηματολόγια , πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS 13.0 for Windows . Σκοπός της ανάλυσης ήταν τόσο η καταγραφή της κατανομής των συχνοτήτων των απαντήσεων όσο και η εύρεση σχέσεων μεταξύ διαφόρων μεταβλητών. Για την ερμηνεία του βαθμού συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών, χρησιμοποιήθηκε η τεχνική Cross tabs (Πίνακες διπλής εισόδου).

4.ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

ΣΚΟΠΟΣ

Με την παρούσα μελέτη επιχειρείται να διερευνηθεί το προφίλ του σύγχρονου νέου γεωργού και ο βαθμός κατά τον οποίο, μέσω προγραμμάτων κατάρτισης, εξελίσσεται από ‘κλασσικό’ γεωργό-παραγωγό σε γεωργό-επιχειρηματία. Τη μονομεταβλητή ανάλυση ακολουθεί η εξέταση, μέσω πινάκων διπλής εισόδου, της συσχέτισης των μεταβλητών ώστε να εξαχθούν λεπτομερέστερα συμπεράσματα όσον αφορά, μεταξύ άλλων, στη στάση των νέων γεωργών απέναντι στα επιμορφωτικά προγράμματα, το ρόλο των καταρτίσεων στην εξέλιξη των συμμετεχόντων καθώς και το βαθμό ανάπτυξης επιχειρηματικής δράσης μετά την παρακολούθηση των προγραμμάτων αυτών.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων, τα οποία συμπληρώθηκαν διαμέσου προσωπικών συνεντεύξεων, πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS 13.0 for Windows. Σκοπός της ανάλυσης ήταν τόσο η καταγραφή της κατανομής των συχνοτήτων των απαντήσεων (μεταβλητών) στα ερωτήματα που τέθηκαν στους «νέους αγρότες» όσο και η διαπίστωση σχέσεων μεταξύ διαφορετικών μεταβλητών. Για την ερμηνεία του βαθμού συσχέτισεως μεταξύ των μεταβλητών χρησιμοποιήθηκαν οι πίνακες διπλής εισόδου (Cross tabs). Οι στατιστικές που χρησιμοποιήθηκαν για την ερμηνεία του βαθμού συσχέτισης μεταξύ δυο μεταβλητών (ισχυρές ή μη, με δεδομένο ότι οι σχέσεις είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο 0,05 ή χαρακτηρίζονται ως έχουσες ‘τάση συσχέτισης’ όταν κυμαίνονται μεταξύ 0,05 και 0,1) ήταν οι κάτωθι.

Συντελεστής Gramer’s V

Το Gramer’s V παίρνει τιμές από 0,0 όταν δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ των δυο μεταβλητών και 1 όταν υπάρχει τέλεια σχέση. Χρησιμοποιείται σε ορθογώνιους πίνακες διπλής εισόδου για ονομαστικές μεταβλητές.

Συντελεστής Phi

Η στατιστική αυτή προσομοιάζει με το Συντελεστή Gramer's V και χρησιμοποιείται σε τετραγωνικούς πίνακες διπλής εισόδου.

Συντελεστής Kendall' s tau-b / Kendall' s tau-c

Χρησιμοποιούνται για τακτικές μεταβλητές (τετραγωνικούς ή ορθογώνιους πίνακες αντίστοιχα).

Για τιμές (values) των στατιστικών αυτών από 0,0 έως 0,3 η σχέση μεταξύ των μεταβλητών χαρακτηρίζεται ως πολύ ασθενής, από 0,3 έως 0,5 ως ασθενής, από 0,5 έως 0,7 ως ισχυρή και από 0,7 έως 1,0 ως πολύ ισχυρή.

4.1 Μονομεταβλητή Ανάλυση

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι πίνακες κατανομής συχνοτήτων των μεταβλητών. Στους πίνακες της μονομεταβλητής ανάλυσης παρουσιάζονται επίσης οι σχετικές συχνότητες καθώς και το άθροισμα των σχετικών συχνοτήτων των υπό εξέταση μεταβλητών.

4.1.1. Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά «νέων αγροτών»

Πίνακας 4.1.1.1. Κατανομή δείγματος κατά φύλο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΑΝΤΡΑΣ	29	60,4	60,4	60,4
	ΓΥΝΑΙΚΑ	19	39,6	39,6	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το σύνολο των 48 «νέων αγροτών» του δείγματος, στο νομό Ευβοίας, αποτελούν κατά 60% άντρες (29 άτομα) και κατά 40% γυναίκες(19 άτομα).

Πίνακας 4.1.1.2. Ηλικιακή κατανομή δείγματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	24-30	16	33,3	33,3	33,3
	31-35	15	31,3	31,3	64,6
	36-40	17	35,4	35,4	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Όσον αφορά στην κατανομή του δείγματος σε ηλικιακές κατηγορίες, υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ των κλάσεων ηλικίας έως 30 ετών, από 30 έως 35 ετών και από 36 ετών και πάνω (περίπου 1/3 για κάθε κλάση).

Πίνακας 4.1.1.3. Επίπεδο εκπαίδευσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	13	27,1	27,1	27,1
	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	15	31,3	31,3	58,3
	ΛΥΚΕΙΟ & ΑΝΩΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	20	41,7	41,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων (41,7%) έχουν τελειώσει το λύκειο ή ανώτερη εκπαίδευση (20 άτομα) ενώ το 31,3% έχει ολοκληρώσει το γυμνάσιο και το 27,1% το δημοτικό.

Πίνακας 4.1.1.4. Οικογενειακή κατάσταση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	38	79,2	79,2	79,2
	ΟΧΙ	10	20,8	20,8	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 20,8% του δείγματος είναι ανύπαντροι, ενώ το 79,2% έχει δημιουργήσει δική του οικογένεια.

Πίνακας 4.1.1.5. Εκπαιδευτικό επίπεδο συζύγου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	8	21,0	21,0	21,0
	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	9	23,6	23,6	44,6
	ΛΥΚΕΙΟ & ΑΝΩΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	21	55,2	55,2	100,0
	Total	38	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία των συζύγων (55,2%) έχει τελειώσει το λύκειο ή ανώτερη εκπαίδευση, ενώ το 21% και το 23,6% έχει τελειώσει το δημοτικό και το γυμνάσιο αντίστοιχα.

Πίνακας 4.1.1.6. Ύπαρξη τέκνων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	29	60,4	60,4	60,4
OXI	19	39,6	39,6	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 60,4% του δείγματος έχει ένα τουλάχιστον παιδί.

Πίνακας 4.1.1.7. Επάγγελμα πατέρα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΓΕΩΡΓΟΣ	37	77,1	77,1	77,1
ΑΛΛΟ	11	22,9	22,9	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 77,1% του δείγματος προέρχεται από οικογένεια στην οποία ο πατέρας ήταν γεωργός-κτηνοτρόφος.

Πίνακας 4.1.1.8. Επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΤΑΞΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	19	39,6	39,6	39,6
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	20	41,7	41,7	81,3
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	8	16,7	16,7	97,9
ΤΕΙ/ΑΕΙ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία του δείγματος προέρχεται από οικογένειες όπου ο πατέρας είχε χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, δηλαδή επιπέδου δημοτικού 81,3% – είτε το τελείωσαν είτε όχι (41,7% και 39,6% αντίστοιχα).

Πίνακας 4.1.1.9. Επάγγελμα μητέρας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΓΕΩΡΓΙΑ/ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	13	27,1	27,1	27,1
ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	1	2,1	2,1	29,2
ΟΙΚΙΑΚΑ	34	70,8	70,8	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία των μητέρων των ερωτηθέντων δεν εργαζόταν εκτός νοικοκυριού (70,8%), ενώ το 27,1% ασχολείτο με τη γεωργία-κτηνοτροφία.

Πίνακας 4.1.1.10. Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΤΑΞΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	37	77,1	77,1	77,1
	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	6	12,5	12,5	89,6
	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	4	8,3	8,3	97,9
	ΛΥΚΕΙΟ	1	2,1	2,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 77,1% των μητέρων των ερωτηθέντων έχει παρακολουθήσει μόνο κάποιες τάξεις του δημοτικού ενώ το 12,5% αυτών είναι απόφοιτοι δημοτικού και το 10,4% έχει περαιτέρω σπουδές.

Πίνακας 4.1.1.11. Χρόνος διαμονής στην κοινότητα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-5 ΧΡΟΝΙΑ	3	6,3	6,3	6,3
	6-10 ΧΡΟΝΙΑ	2	4,2	4,2	10,4
	ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΧΡΟΝΙΑ	6	12,5	12,5	22,9
	ΠΑΝΤΑ	37	77,1	77,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 77,1% των ερωτηθέντων δεν έχει ζήσει ποτέ εκτός της κοινότητας όπου διαμένει και σήμερα, ενώ το 12,5% διαμένει στην περιοχή πάνω από 10 χρόνια. Μόνο το 10,4% έχει χρόνο διαμονής στην περιοχή λιγότερο από 10 χρόνια.

Πίνακας 4.1.1.12. Επιθυμία απασχόλησης στη γεωργία μετά τις σπουδές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	16	33,3	33,3	33,3
	ΟΧΙ	32	66,7	66,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 66,7% των ερωτηθέντων δεν επιθυμούσε να ασχοληθεί με τη γεωργία όταν τελείωσε τη φοίτησή του στο «σχολείο», ενώ μόνο 1 στους 3 είχε εξ αρχής σκοπό να ασχοληθεί με τον πρωτογενή τομέα.

Πίνακας 4.1.1.13. Απασχόληση μετά τις σπουδές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	28	58,3	58,3	58,3
	OXI	20	41,7	41,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 58,3% του δείγματος έχει εργαστεί μετά το σχολείο σε κλάδο εκτός της γεωργίας-κτηνοτροφίας, έχει δηλαδή αποκτήσει επιπλέον εργασιακή εμπειρία.

Πίνακας 4.1.1.14. Διαμονή εκτός περιοχής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	16	33,3	33,3	33,3
	OXI	32	66,7	66,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Μόνο ο 1 στους 3 ερωτώμενους έχει την εμπειρία της διαμονής και διαβίωσης σε περιοχή εκτός αυτής όπου σήμερα ζουν και εργάζονται ως γεωργοί-κτηνοτρόφοι.

Πίνακας 4.1.1.15. Απασχόληση στη γεωργία / κτηνοτροφία λόγω γεωργικής καταγωγής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		4	8,3	8,3	8,3
	1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	33	68,8	68,8	77,1
	2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	11	22,9	22,9	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 68,8% του δείγματος ανέφερε ως κύριο λόγο ενασχόλησής του με τη γεωργία-κτηνοτροφία τη γεωργική καταγωγή του, ενώ ένα επιπλέον 22,9% τον ανέφερε ως δευτερεύοντα λόγο.

Πίνακας 4.1.1.16. Απασχόληση στη γεωργία / κτηνοτροφία λόγω κτηματικής περιουσίας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	3	6,3	6,3	6,3
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	13	27,1	27,1	33,3
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	30	62,5	62,5	95,8
3Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Για το 27,1% του δείγματος ο πιο σημαντικός λόγος απασχόλησης με τη γεωργία-κτηνοτροφία ήταν η ύπαρξη γονικής περιουσίας, ενώ για το 62,5% αυτός ήταν ο δεύτερος σε σημασία λόγος.

Πίνακας 4.1.1.17. Απασχόληση στη γεωργία / κτηνοτροφία λόγω έλλειψης άλλης εργασίας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	41	85,4	85,4	85,4
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	89,6
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	3	6,3	6,3	95,8
3Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Μόλις το 14,7% του δείγματος ανέφερε ως λόγο ενασχόλησης με τη γεωργία (ως πρώτη, δεύτερη ή τρίτη επιλογή) την έλλειψη άλλης διεξόδου εργασίας.

Πίνακας 4.1.1.18. Απασχόληση στη γεωργία / κτηνοτροφία λόγω καλύτερου εισοδήματος

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	44	91,7	91,7	91,7
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	95,8
3Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Μικρό εξάλλου είναι το ποσοστό του δείγματος (8,2% συνολικά) το οποίο στηρίχτηκε στον παράγοντα εισόδημα κατά την επιλογή του γεωργικού-κτηνοτροφικού επαγγέλματος, και μάλιστα μόνο ως δεύτερο ή τρίτο κριτήριο επιλογής.

Πίνακας 4.1.1.19. Εκτίμηση των οικονομικών απολαβών στη γεωργία / κτηνοτροφία

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	44	91,7	91,7	91,7
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	95,8
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	97,9
3Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Μικρό είναι και το ποσοστό του δείγματος (8,6% συνολικά) που δηλώνει ότι εκτιμά, ως σημαντικό στοιχείο της ενασχόλησής του με τη γεωργία-κτηνοτροφία, τις οικονομικές απολαβές. Το 91,7% του δείγματος δεν αναφέρει το παράγοντα αυτό στις τρεις πρώτες επιλογές του .

Πίνακας 4.1.1.20. Η σημασία του παράγοντα ανεξαρτησία στην εργασία

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	6	12,5	12,5	12,5
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	35	72,9	72,9	85,4
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	7	14,6	14,6	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Μεγάλο ποσοστό του δείγματος εκτιμά ιδιαίτερα (1^η επιλογή: 72,9% και 2^η επιλογή: 14,6%) την ανεξαρτησία που του παρέχει η εργασία του.

Πίνακας 4.1.1.21. Η σημασία του παράγοντα επαφή με τη φύση για τους ερωτηθέντες .

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	34	70,8	70,8	70,8
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	7	14,6	14,6	85,4
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	7	14,6	14,6	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 14,6% του δείγματος κατά κύριο λόγο εκτιμά τη γεωργία-κτηνοτροφία λόγω της εργασίας στη φύση και ίδιο ποσοστό (14,6%) θεωρεί το κριτήριο αυτό ως το δεύτερο σημαντικότερο.

Πίνακας 4.1.1.22. Η σημασία του παράγοντα «υγιεινή ζωή» για τους ερωτηθέντες

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	34	70,8	70,8	70,8
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	3	6,3	6,3	77,1
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	10	20,8	20,8	97,9
3Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Για το 20,8 % του δείγματος ο δεύτερος σημαντικότερος παράγοντας που εκτιμά στη γεωργία είναι η υγιεινή ζωή, ενώ το 6,3% του δείγματος τον θεωρεί ως το σημαντικότερο προτέρημα του κλάδου.

Πίνακας 4.1.1.23. Η σημασία του παράγοντα «δημιουργία»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	43	89,6	89,6	89,6
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	91,7
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	4	8,3	8,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Μόλις το 9,4% συνολικά του δείγματος εκτιμά ως βασικό παράγοντα (ως πρώτη ή δεύτερης προτεραιότητας) την αίσθηση της δημιουργίας στην γεωργία-κτηνοτροφία.

Πίνακας 4.1.1.24. Τάση εγκατάλειψης της γεωργίας / κτηνοτροφίας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	20	41,7	41,7	41,7
OXI	28	58,3	58,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 58,3% του δείγματος δήλωσε ότι δεν θα εγκατέλειπε τη γεωργία-κτηνοτροφία για κάποια άλλη εργασία η οποία θα του έδινε αντίστοιχο εισόδημα.

Πίνακας 4.1.1.25. Πρόθεση εγκατάλειψης της περιοχής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	OXI	30	62,5	62,5	62,5
	ΔΕΝ ΞΕΡΩ	18	37,5	37,5	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 62,5% του δείγματος δεν διατίθεται να εγκαταλείψει το χωριό όπου διαμένει και εργάζεται, ενώ το υπόλοιπο 37,5% δηλώνει ότι στη δεδομένη στιγμή των συνεντεύξεων δεν ήξερε εάν θα ήθελε να μετακινηθεί. Πρέπει να σημειωθεί ότι ουδείς από το δείγμα δήλωσε ότι επιθυμεί να φύγει από την περιοχή.

Πίνακας 4.1.1.26. Επιλογή περιοχής για μετακίνηση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΟΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	38	79,2	79,2	79,2
	ΜΑΚΡΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	10	20,8	20,8	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 79,2% δηλώνει ότι εάν έφευγε από το χωριό του θα επέλεγε μια άλλη κοντινή περιοχή (πόλη ή χωριό) ενώ μόνο το 20,8% θα μετακινούταν σε άλλη, πιο απομακρυσμένη περιοχή.

Πίνακας 4.1.1.27. Προέλευση οικογενειακού εισοδήματος από γεωργία/κτηνοτροφία.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	40	83,3	83,3	83,3
	2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	8	16,7	16,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 83,3% του δείγματος έχει ως κύρια πηγή οικογενειακού εισοδήματος τη γεωργία-κτηνοτροφία, ενώ το 16,7% την ανέφερε ως δεύτερη πηγή εισοδήματος (συμπληρωματικό οικογενειακό εισόδημα). Όπως διαπιστώνεται και από τους επόμενους πίνακες, η ενασχόληση με τη γεωργία-κτηνοτροφία αποτελεί βασικότερη πηγή εισοδήματος για όλο το δείγμα.

Πίνακας 4.1.1.28. Προέλευση οικογενειακού εισοδήματος από γεωργία εκτός δικής του εκμετάλλευσης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	45	93,8	93,8	93,8
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	95,8
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Πίνακας 4.1.1.29. Προέλευση οικογενειακού εισοδήματος από τουρισμό/αγροτουρισμό

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	47	97,9	97,9	97,9
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Πίνακας 4.1.1.30. Προέλευση οικογενειακού εισοδήματος από κοινωνικές παροχές

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	45	93,8	93,8	93,8
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	3	6,3	6,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Πίνακας 4.1.1.31. Προέλευση οικογενειακού εισοδήματος από μικρή επιχείρηση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	43	89,6	89,6	89,6
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	91,7
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	3	6,3	6,3	97,9
3Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Πίνακας 4.1.1.32. Προέλευση οικογενειακού εισοδήματος από εισόδημα συζύγου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	28	58,3	58,3	58,3
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	6	12,5	12,5	70,8
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	12	25,0	25,0	95,8
3Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Πίνακας 4.1.1.33. Προέλευση οικογενειακού εισοδήματος από άλλες πηγές

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	45	93,8	93,8	93,8
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	2	4,2	4,2	97,9
3Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Με βάση τους πίνακες 4.1.2.21 έως 4.1.2.26, άλλες σημαντικές πηγές οικογενειακού εισοδήματος είναι για το 6,3% του δείγματος η εργασία στη γεωργία εκτός της εκμετάλλευσής τους, για το 10,5% κάποια μικρή επιχείρηση και για το 41,7% του δείγματος το εισόδημα του/της συζύγου.

Πίνακας 4.1.1.34. Επίπεδο ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid <12.000 Ε	27	56,3	56,3	56,3
>12.000 Ε	21	43,8	43,8	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 56,3% του δείγματος δηλώνει οικογενειακό εισόδημα κάτω από 12.000 euro και το 43,8% εισόδημα άνω των 12.000 euro.

Πίνακας 4.1.1.35. Βαθμός ικανοποίησης από ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΛΙΓΟ	20	41,7	41,7	41,7
	ΜΕΤΡΙΑ	19	39,6	39,6	81,3
	ΑΡΚΕΤΑ/ΠΟΛΥ	9	18,8	18,8	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 41,7% του δείγματος δεν δηλώνει επαρκώς ικανοποιημένο από το εισόδημά του, το 39,6% δηλώνει μέτρια ικανοποιημένο, ενώ μόλις το 18,8% δηλώνει αρκετά έως πολύ ικανοποιημένο.

4.1.2. Χαρακτηριστικά γεωργικής εκμετάλλευσης

Πίνακας 4.1.2.1. Χρόνος απόκτησης της νομικής ευθύνης της εκμετάλλευσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-5 ΧΡΟΝΙΑ	14	29,2	29,2	29,2
	6-10 ΧΡΟΝΙΑ	26	54,2	54,2	83,3
	ΠΑΝΩ ΑΠΟ 10 ΧΡΟΝΙΑ	8	16,7	16,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχει αναλάβει τη νομική ευθύνη της εκμετάλλευσής του πριν από 6-10 χρόνια (54,2%), το 29,2% κατά μέγιστο πριν από 5 χρόνια και το 16,7% έχει την ευθύνη πάνω από 10 χρόνια.

Πίνακας 4.1.2.2. Λήψη αποφάσεων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΙΔΙΟΣ Ή ΖΕΥΓΑΡΙ	27	56,3	56,3	56,3
	ΙΔΙΟΣ-ΠΑΤΕΡΑΣ Ή ΛΟΙΠΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	21	43,8	43,8	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 56,3% των ατόμων του δείγματος αποφασίζει μόνο ή με τον/την σύζυγο του για τα ζητήματα της εκμετάλλευσής του, ενώ το 43,8% του δείγματος συναποφασίζει με τους γονείς ή αφήνει αυτούς να αποφασίζουν εκ μέρους του.

Πίνακας 4.1.2.3. Τρόπος λήψης αποφάσεων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΕΝΣΤΙΚΤΟ	23	47,9	47,9	47,9
	ΜΕ ΜΕΛΕΤΗ/ΣΥΖΗΤΗΣΗ	25	52,1	52,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 47,9% των γεωργών λαμβάνει αποφάσεις στηριζόμενο στο «ένστικτό» του ενώ το 52,1% λαμβάνει αποφάσεις μετά από μελέτη ή/και συζήτηση .

Πίνακας 4.1.2.4. Μέλη οικογένειας εργαζόμενα ως μόνιμο προσωπικό στην εκμετάλλευση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-2	25	52,1	52,1	52,1
	3-4	22	45,8	45,8	97,9
	5-6	1	2,1	2,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 52,1% των γεωργών εργάζεται μόνος/μόνη ή με ακόμη ένα άτομο (σύζυγο) στην εκμετάλλευσή ενώ στις εκμεταλλεύσεις του 45,8% του δείγματος εργάζονται 3 έως 4 μέλη της οικογένειας. Τέλος, υπάρχουν και περιπτώσεις με 5 ή 6 εργαζόμενα μέλη της οικογένειας (1 περίπτωση).

Πίνακας 4.1.2.5. Μόνιμοι μισθωτοί εργαζόμενοι

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-2	16	33,3	33,3	33,3
	0	32	66,7	66,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων (66,7%) στην εκμετάλλευση δεν απασχολούνται μόνιμοι μισθωτοί εργάτες (2 στους 3) ενώ μόλις 1 στους 3 έχει έναν –συνήθως – εργάτη για τις καθημερινές εργασίες. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτός ο εργάτης είναι οικονομικός μετανάστης.

Πίνακας 4.1.2.6. Εποχιακοί μισθωτοί εργαζόμενοι

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1-2	28	58,3	58,3	58,3
3-4	10	20,8	20,8	79,2
5-6	3	6,3	6,3	85,4
0	7	14,6	14,6	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 85,4% των εκμεταλλεύσεων απασχολείται και εποχιακό προσωπικό που στην πλειοψηφία (58,3%) αφορά σε 1 έως 2 άτομα.

Πίνακας 4.1.2.7. Επιλογή προσωπικού λόγω εξειδίκευσης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	46	95,8	95,8	95,8
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	97,9
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Όπως διαπιστώνεται, η εξειδίκευση δεν αποτελεί βασικό κριτήριο για την πρόσληψη προσωπικού (μόλις 4,1% του δείγματος επιλέγει εργάτες στη βάση αυτή).

Πίνακας 4.1.2.8. Επιλογή προσωπικού λόγω διαθεσιμότητας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	8	16,7	16,7	16,7
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	29	60,4	60,4	77,1
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	11	22,9	22,9	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Όπως προκύπτει από τα δεδομένα, βασικό κριτήριο πρόσληψης προσωπικού (77,1% είτε ως πρώτο είτε ως δεύτερο κριτήριο επιλογής) είναι η διαθεσιμότητά του την εποχή κατά την οποία είναι απαραίτητο στις εκμεταλλεύσεις.

Πίνακας 4.1.2.9. Επιλογή προσωπικού στη βάση της αμοιβής

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	16	33,3	33,3	33,3
1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	16	33,3	33,3	66,7
2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	16	33,3	33,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 66,7 % του δείγματος (2 στους 3) δήλωσε ως σημαντικό κριτήριο επιλογής (1^ο ή 2^ο) του προσωπικού το ύψος του ημερομισθίου.

Πίνακας 4.1.2.10. Συνολική ιδιόκτητη έκταση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid <=50 STR	26	54,2	54,2	54,2
>50 STR	22	45,8	45,8	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 54,2% του δείγματος κατέχει συνολική έκταση άνω των 50 στρεμμάτων , ενώ το 45,8% μικρότερη από 50 στρέμματα.

Πίνακας 4.1.2.11. Ενοικιαζόμενη έκταση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	14	29,2	29,2	29,2
0-50 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	31	64,6	64,6	93,8
51-100 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	2	4,2	4,2	97,9
200 ΚΑΙ ΑΝΩ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (64,6%) ενοικιάζει έως και 50 στρέμματα, ενώ μόλις 6,3% νοικιάζει εκτάσεις άνω των 50 στρεμμάτων. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το 29,2% του δείγματος δεν ενοικιάζει επιπλέον γη.

Πίνακας 4.1.2.12. Αριθμός ιδιόκτητων αγροτεμαχίων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
1-3 ΤΕΜΑΧΙΑ	12	25,0	25,0	25,0
4-7 ΤΕΜΑΧΙΑ	30	62,5	62,5	87,5
8-13 ΤΕΜΑΧΙΑ	6	12,5	12,5	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η ιδιόκτητη έκταση της πλειοψηφίας του δείγματος (62,5%) αποτελείται από 4 έως 7 τεμάχια, ενώ το 25% αποτελείται από 1 έως 3 τεμάχια και το 12,5% από 8 έως 13 τεμάχια.

Πίνακας 4.1.2.13. Αριθμός ενοικιαζόμενων τεμαχίων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
1-3 ΤΕΜΑΧΙΑ	14	29,2	29,2	29,2
4-7 ΤΕΜΑΧΙΑ	25	52,1	52,1	81,3
Total	48	100,0	100,0	100,0

Στο 52,1% των περιπτώσεων η ενοικιαζόμενη εκτάσεις αποτελούνται από 1 έως 3 αγροτεμάχια, στο 18,8% από 4 έως 7 τεμάχια, ενώ, όπως προαναφέρθηκε, το 29,2% του δείγματος δεν ενοικιάζει γη.

Πίνακας 4.1.2.14. Έκταση ελαιοκομικών καλλιεργειών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
0-50 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	2	4,2	4,2	4,2
Total	48	100,0	100,0	100,0

Το 95,8% του δείγματος διαθέτει έως και 50 στρέμματα ελαιώνων ενώ μόλις το 4,2% του δείγματος δεν ασχολείται με την ελιά.

Πίνακας 4.1.2.15. Είδος ελαιοκομικής καλλιέργειας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2	4,2	4,2	4,2
ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ	41	85,4	85,4	89,6
ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ	5	10,4	10,4	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία των ελαιώνων είναι συμβατικής καλλιέργειας, ενώ μόλις το 10,4% του δείγματος (5 παραγωγοί) ασχολείται με τη βιολογική καλλιέργεια της ελιάς.

Πίνακας 4.1.2.16. Έκταση δεντροκομικών καλλιεργειών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	35	72,9	72,9	72,9
0-50 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	11	22,9	22,9	95,8
51-100 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 27,1% των γεωργών ασχολούνται με δενδροκαλλιέργειες (αμυγδαλιές, κερασιές, φιστικιές) και σε εκτάσεις για μεν το 22,9% έως και 50 στρέμματα για δε το υπόλοιπο 4,2% από 51 έως και 100 στρέμματα.

Πίνακας 4.1.2.17. Τύπος δεντροκομικής καλλιέργειας.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	35	72,9	72,9	72,9
ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ	13	27,1	27,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Όπως διαπιστώνεται από τον παραπάνω πίνακα όλες οι δενδρώδεις εκτάσεις αφορούν σε συμβατικού τύπου καλλιέργειες.

Πίνακας 4.1.2.18. Εκτάσεις κηπευτικών καλλιέργειών και αμπελιού

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	26	54,2	54,2	54,2
0-50 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	15	31,3	31,3	85,4
51-100 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	6	12,5	12,5	97,9
101-150 ΣΤΡ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Όσον αφορά στις κηπευτικές καλλιέργειες (τομάτες, μαρούλια, κολοκύθια, πιπεριές) και τους αμπελώνες (σουλτανίνα, ροδίτης), το 31,3% του δείγματος καλλιεργεί έως και 50 στρέμματα, το 12,5% από 51 – 100 στρέμματα ενώ μόλις το 2,1% (1 παραγωγός) καλλιεργεί πάνω από 100 στρέμματα. Το 54,2% του δείγματος δεν ασχολείται με αυτές τις καλλιέργειες.

Πίνακας 4.1.2.19. Τύπος καλλιέργειας κηπευτικών και αμπελώνων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	27	56,3	56,3	56,3
ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ	20	41,7	41,7	97,9
ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Μόλις 1 άτομο (2,1%) καλλιεργεί κηπευτικά ή αμπελώνες σύμφωνα με τους κανόνες της συμβατικής γεωργίας.

Πίνακας 4.1.2.20. Έκταση σιτηρών και βαμβακιού

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	9	18,8	18,8	18,8
0-50 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	25	52,1	52,1	70,8
51-100 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	12	25,0	25,0	95,8
101-150 ΣΤΡ	1	2,1	2,1	97,9
151-200 ΣΤΡ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 52,1% του δείγματος καλλιεργεί έως και 50 στρέμματα με σιτηρά ή βαμβάκι, το 25% 51 – 100 στρέμματα, ενώ μόλις το 4,2% του δείγματος (2 παραγωγοί) πάνω από 100 στρέμματα. Το 18,8% του δείγματος δεν ασχολείται με αυτές τις καλλιέργειες.

Πίνακας 4.1.2.21. Τύπος καλλιέργειας σιτηρών / βαμβακιού

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	9	18,8	18,8	18,8
ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ	39	81,3	81,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Όλες οι εκτάσεις με σιτηρά ή βαμβάκι καλλιεργούνται ως συμβατικές.

Πίνακας 4.1.2.22. Αριθμός αγελάδων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	47	97,9	97,9	97,9
26-50 ΚΕΦΑΛΕΣ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Πίνακας 4.1.2.23. Αριθμός προβάτων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	17	35,4	35,4	35,4
11-25 ΚΕΦΑΛΕΣ	1	2,1	2,1	37,5
26-50 ΚΕΦΑΛΕΣ	1	2,1	2,1	39,6
51-80 ΚΕΦΑΛΕΣ	3	6,3	6,3	45,8
81-150 ΚΕΦΑΛΕΣ	8	16,7	16,7	62,5
151 ΚΑΙ ΑΝΩ ΚΕΦΑΛΩΝ	18	37,5	37,5	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Πίνακας 4.1.2.24. Αριθμός αγών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25	52,1	52,1	52,1
1-10 ΚΕΦΑΛΩΝ	2	4,2	4,2	56,3
11-25 ΚΕΦΑΛΕΣ	3	6,3	6,3	62,5
26-50 ΚΕΦΑΛΕΣ	5	10,4	10,4	72,9
51-80 ΚΕΦΑΛΕΣ	5	10,4	10,4	83,3
81-150 ΚΕΦΑΛΕΣ	6	12,5	12,5	95,8
151 ΚΑΙ ΑΝΩ ΚΕΦΑΛΕΣ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Πίνακας 4.1.2.25. Αριθμός κυψελών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	44	91,7	91,7	91,7
11-25 ΚΥΨΕΛΕΣ	1	2,1	2,1	93,8
26-50 ΚΥΨΕΛΕΣ	2	4,2	4,2	97,9
151 ΚΑΙ ΑΝΩ ΚΥΨΕΛΕΣ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Από τους πίνακες 4.1.2.47 έως 4.1.2.50 προκύπτει ότι μόλις 2,1% του δείγματος ασχολείται με την αγελαδοτροφία, ενώ η πλειοψηφία του δείγματος εκτρέφει με αιγοπρόβατα (64,6% και 47,9% πρόβατα και κατσίκες αντίστοιχα). Ακόμη, ποσοστό του δείγματος της τάξης του 8,4% ασχολείται με τη μελισσοκομία. Η εικόνα αυτή είναι ενδεικτική και σύμφωνη με την παραγωγική παράδοση του νομού Ευβοίας.

4.1.3 Επιπρόσθετες δραστηριότητες

Πίνακας 4.1.3.1. Ενασχόληση με άλλες δράσεις εκτός παραγωγής / εκτροφής

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΕΜΠΟΡΙΑ/ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	9	18,8	18,8	18,8
ΤΙΠΟΤΑ ΑΛΛΟ	39	81,3	81,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία του δείγματος (81,3%) δεν ασχολείται με κάτι άλλο εκτός των δραστηριοτήτων παραγωγής/εκτροφής. Έτσι, μόλις το 18,8% των ερωτηθέντων ασχολείται με την εμπορία ή/και τη μεταποίηση των προϊόντων.

Πίνακας 4.1.3.2. Πώληση γεωργικών / κτηνοτροφικών προϊόντων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΕΜΠΟΡΟ	24	50,0	50,0	50,0
ΛΑΪΚΗ	2	4,2	4,2	54,2
ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ	22	45,8	45,8	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 50% του δείγματος πουλά τα προϊόντα του σε έμπορο, το 4,2% τα διαθέτει μόνο του σε λαϊκή αγορά ενώ το 45,8% του δείγματος τα διοχετεύει στην αγορά και με τους δυο τρόπους.

Πίνακας 4.1.3.3. Πρόθεση ενασχόλησης με την ολοκληρωμένη γεωργία / κτηνοτροφία

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	1	2,1	2,1	2,1
OXI	17	35,4	35,4	37,5
ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΤΙ ΕΙΝΑΙ	30	62,5	62,5	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Μόλις το 2,1% εκδήλωσε την πρόθεση να ασχοληθεί μελλοντικά με την ολοκληρωμένη γεωργία /κτηνοτροφία στο μέλλον. Πρέπει να επισημανθεί εδώ ότι σε ποσοστό 62,5% οι νέοι δεν γνωρίζουν τι ακριβώς είναι η ολοκληρωμένη γεωργία .

Πίνακας 4.1.3.4. Πρόθεση ενασχόλησης με βιολογική γεωργία / κτηνοτροφία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	17	35,4	35,4	35,4
	ΟΧΙ	30	62,5	62,5	97,9
	ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΤΙ ΕΙΝΑΙ	1	2,1	2,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία του δείγματος (62,5%) δεν έχει πρόθεση να ασχοληθεί με τη βιολογική γεωργία / κτηνοτροφία.

Πίνακας 4.1.3.5. Πραγματοποίηση Σχεδίου Βελτίωσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	35	72,9	72,9	72,9
	ΟΧΙ	9	18,8	18,8	91,7
	ΔΕΝ ΞΕΡΩ ΤΙ ΕΙΝΑΙ	4	8,3	8,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία του δείγματος (72,9%) έχει πραγματοποιήσει Σχέδιο Βελτίωσης, ενώ το 8,3% δήλωσε ότι δεν γνωρίζει περί τίνος πρόκειται.

Πίνακας 4.1.3.6. Βαθμός διευκόλυνσης εργασιών λόγω Σ.Β.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		13	27,1	27,1	27,1
	ΠΟΛΥ	35	72,9	72,9	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το σύνολο των 35 γεωργών που έκανε Σχέδιο Βελτίωσης δήλωσε ικανοποίηση όσον αφορά στη συμβολή του στη διευκόλυνση των εργασιών στην εκμετάλλευση.

Πίνακας 4.1.3.7. Βαθμός βελτίωσης του εισοδήματος λόγω Σ.Β.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		13	27,1	27,1	27,1
	ΠΟΛΥ	21	43,8	43,8	70,8
	ΛΙΓΟ	14	29,2	29,2	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 60% αυτών που έκαναν Σ.Β. (21 στους 35) δηλώνουν ότι το εισόδημά τους βελτιώθηκε κατά πολύ, ενώ το υπόλοιπο 40% (14 στους 35) υποστηρίζει ότι το Σ.Β. βοήθησε μεν, αλλά λίγο στην αύξηση του εισοδήματος.

Πίνακας 4.1.3.8. Βαθμός συμβολής Σ.Β. στην αλλαγή καλλιέργειας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13	27,1	27,1	27,1
ΠΟΛΥ	14	29,2	29,2	56,3
ΛΙΓΟ	13	27,1	27,1	83,3
ΚΑΘΟΛΟΥ	8	16,7	16,7	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Σύμφωνα με το 29,2% του δείγματος το Σ.Β. συνέβαλλε σημαντικά στην αλλαγή των καλλιεργειών στην εκμετάλλευσή του, ενώ σύμφωνα με το 27,1% και το 16,7% του δείγματος το Σ.Β. βοήθησε λίγο και καθόλου αντίστοιχα.

Πίνακας 4.1.3.9. Βαθμός συμβολής του Σ.Β. στη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13	27,1	27,1	27,1
ΠΟΛΥ	35	72,9	72,9	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Κατά κοινή ομολογία όσων πραγματοποίησαν Σχέδιο Βελτίωσης, το σχέδιο συνέβαλλε κατά πολύ στη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων τους.

Πίνακας 4.1.3.10. Γνώση Κανόνων Ορθής Γεωργικής Παραγωγής

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	36	75,0	75,0	75,0
ΝΑΙ	12	25,0	25,0	100,0
ΟΧΙ	12	25,0	25,0	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 75% του δείγματος δήλωσε ότι γνωρίζει τους Κανόνες Ορθής Γεωργικής Παραγωγής.

4.1.4. Κατάρτιση στο πλαίσιο του προγράμματος «Νέων Αγροτών»

Πίνακας 4.1.4.1. Πηγή ενημέρωσης σχετικά με τη κατάρτιση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΓΕΩΡΓΙΑΣ/ΚΕΓΕ	27	56,3	56,3	56,3
	ΔΗΜΟΣ/ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	1	2,1	2,1	58,3
	ΓΕΩΠΟΝΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ(ΔΗΜΟΣΙΟΥ)	5	10,4	10,4	68,8
	ΓΕΩΠΟΝΟΣ(ΙΔΙΩΤΗΣ)	5	10,4	10,4	79,2
	ΦΙΛΟΙ/ΓΕΙΤΟΝΕΣ	10	20,8	20,8	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Κύρια πηγή πληροφόρησης των «νέων αγροτών» σχετικά με την κατάρτιση ήταν η Διεύθυνση Γεωργίας και το ΚΕΓΕ (56,3% του δείγματος). Άλλες πηγές πληροφόρησης ήταν για το 20,8% του δείγματος ήταν οι φίλοι/ γείτονες και μετά ο γεωπόνος, είτε του δημοσίου είτε ιδιώτης(10,4% εκάστη).

Πίνακας 4.1.4.2. Ουκιοθελής παρακολούθηση συγκεκριμένης κατάρτισης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	7	14,6	14,6	14,6
	ΟΧΙ	1	2,1	2,1	16,7
	ΕΤΥΧΕ	40	83,3	83,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Για το 83,3% του δείγματος η παρακολούθηση του συγκεκριμένου προγράμματος κατάρτισης ήταν τυχαία ενώ μόνο το 14,6% των ερωτηθέντων επέλεξαν οι ίδιοι το αντικείμενο κατάρτισης. Ενδεικτικά, δηλώθηκε ότι κάποιιο θεωρούν ότι 'αναγκάστηκαν', λόγω του Κανονισμού και των συνθηκών, να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα που λάμβανε χώρα στη περιοχή τους τη δεδομένη εποχή.

Πίνακας 4.1.4.3. Οικιοθελής παρακολούθηση μελλοντικού προγράμματος κατάρτισης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	29	60,4	60,4	60,4
	ΟΧΙ	19	39,6	39,6	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 60,4% του δείγματος δηλώνει ότι θα ήθελε να παρακολουθήσει ένα πρόγραμμα κατάρτισης, ενώ το 39,6% δεν το θεωρεί απαραίτητο ή δεν έχει την πρόθεση να το κάνει χωρίς παρότρυνση ή 'εξαναγκασμό'.

Πίνακας 4.1.4.4. Επίπεδο ενημέρωσης σχετικά με το αντικείμενο εργασίας τους

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ	10	20,8	20,8	20,8
	ΜΕΤΡΙΑ	13	27,1	27,1	47,9
	ΑΡΚΕΤΑ-ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	25	52,1	52,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 20,8% του δείγματος δηλώνει πως δεν έμαθε, μέσω του προγράμματος κατάρτισης που παρακολούθησε, κάτι ή έμαθε λίγα πράγματα σε σχέση με το αντικείμενο με το οποίο ασχολείται επαγγελματικά ενώ το 27,1% έμαθε μεν, αλλά σε μέτριο βαθμό. Αντίθετα, το 52,1% του δείγματος δήλωσε ότι έμαθε αρκετά ή πολλά σε σχέση με το αντικείμενό της εργασίας του.

Πίνακας 4.1.4.5. Βαθμός ικανοποίησης από εκπαιδευτές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΜΕΤΡΙΑ/ΑΡΚΕΤΑ	10	20,8	20,8	20,8
	ΠΟΛΥ/ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	38	79,2	79,2	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 20,8% του δείγματος εμφανίζεται μέτρια ή αρκετά ικανοποιημένο από τους εκπαιδευτές, ενώ το 79,2% δηλώνει πολύ ή πάρα πολύ ικανοποιημένο. Πρέπει να σημειωθεί ότι ουδείς δήλωσε ότι δεν είναι ικανοποιημένος από τους εκπαιδευτές.

Πίνακας 4.1.4.6. Βαθμός ικανοποίησης από πρακτική άσκηση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ	43	89,6	89,6	89,6
	ΜΕΤΡΙΑ	4	8,3	8,3	97,9
	ΑΡΚΕΤΑ-ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	1	2,1	2,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 89,6% του δείγματος δηλώνει ουδόλως έως λίγο ικανοποιημένο από την πρακτική άσκηση που περιλαμβάνονταν στο πρόγραμμα που παρακολούθησε, το 8,3% δηλώνει ικανοποιημένο σε μέτριο βαθμό, ενώ μόλις το 2,1% (1 άτομο) δήλωσε αρκετά έως πολύ ικανοποιημένο.

Πίνακας 4.1.4.7. Βαθμός ικανοποίησης από τη θεματολογία της εκπαίδευσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ/ΛΙΓΟ	5	10,4	10,4	10,4
	ΜΕΤΡΙΑ	14	29,2	29,2	39,6
	ΑΡΚΕΤΑ/ΠΟΛΥ	29	60,4	60,4	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 10,4% του δείγματος δεν εμφανίζεται ευχαριστημένο ή είναι λίγο ευχαριστημένο με τη θεματολογία του προγράμματος που παρακολούθησε. Το 29,2% δήλωσε μέτρια ικανοποιημένο από τη θεματολογία (περιπτώσεις όπου τμήμα της κατάρτισης αφορούσε στον παραγωγικό προσανατολισμό των εκμεταλλεύσεων), ενώ το 60,4% δηλώνει αρκετά έως πολύ ευχαριστημένο.

Πίνακας 4.1.4.8. Βαθμός συνολικής ικανοποίησης από το πρόγραμμα κατάρτισης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΛΙΓΟ/ΜΕΤΡΙΑ	10	20,8	20,8	20,8
	ΑΡΚΕΤΑ	21	43,8	43,8	64,6
	ΠΟΛΥ/ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	17	35,4	35,4	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 20,8% του δείγματος δήλωσε λίγο ή μέτρια ικανοποιημένο από το πρόγραμμα κατάρτισης που παρακολούθησε, το 43,8% είναι μέτρια ικανοποιημένο και το 35,4% πολύ ή πάρα πολύ ικανοποιημένο.

Πίνακας 4.1.4.9 Βαθμός εφαρμογής γνώσεων από κατάρτιση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ	17	35,4	35,4	35,4
ΜΕΤΡΙΑ	10	20,8	20,8	56,3
ΑΡΚΕΤΑ-ΠΟΛΥ	21	43,8	43,8	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 35,4% των ερωτηθέντων δηλώνει μικρή ή μηδενική εφαρμογή όσων διδάχτηκε στη διάρκεια της κατάρτισης, το 20,8% εφαρμογή σε μέτριο βαθμό, ενώ το 43,8 του δείγματος υποστηρίζει ότι εφάρμοσε αρκετά έως πολλά από αυτά που «άκουσε» στη κατάρτιση.

Πίνακας 4.1.4.10. Λόγοι μη εφαρμογής των νέων γνώσεων-πληροφοριών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	31	64,6	64,6	64,6
ΔΕΝ ΑΚΟΥΣΑ ΚΑΤΙ ΝΕΟ	1	2,1	2,1	66,7
ΑΣΧΕΤΟ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	13	27,1	27,1	93,8
ΔΕΝ ΕΙΧΑ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	2	4,2	4,2	97,9
ΔΕΝ ΕΙΧΕ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Ως κύριος λόγος μη εφαρμογής των νέων γνώσεων-πληροφοριών αναφέρεται το ότι αυτές δεν είχαν σχέση με το επαγγελματικό αντικείμενο των καταρτισθέντων (27,1% του δείγματος). Αμέσως επόμενους λόγους μη εφαρμογής αποτελούν η έλλειψη υποδομών (4,2%), το 'ότι δεν άκουσαν κάτι καινούργιο', το 'ότι δεν είχαν πρακτικές γνώσεις για να κάνουν εφαρμογή των πληροφοριών' και το ότι 'δεν είχαν κεφάλαιο' (2,1% έκαστος).

Πίνακας 4.1.4.11. Συμβολή του προγράμματος στην αύξηση εισοδήματος

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ	14	29,2	29,2	29,2
ΜΕΤΡΙΑ	18	37,5	37,5	66,7
ΑΡΚΕΤΑ-ΠΟΛΥ	16	33,3	33,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 29,2% του δείγματος δηλώνει ότι οι γνώσεις-πληροφορίες που αποκόμισε από το πρόγραμμα ουδόλως συνέβαλλαν ή συνέβαλλαν ελάχιστα στη βελτίωση του

εισοδήματός του, το 37,5% εκτιμά τη συμβολή αυτή ως μέτρια, ενώ το 33,3% ως αρκετή ή σημαντική.

Πίνακας 4.1.4.12. Βελτίωση της θέσης των εκπαιδευόμενων μετά την κατάρτιση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ, ΕΙΜΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΟΣ	29	60,4	60,4	60,4
	ΕΙΜΑΣΤΕ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	19	39,6	39,6	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 60,4% του δείγματος θεωρεί ότι είναι σε καλύτερη θέση από άλλους, ίδιων δυνατοτήτων, γεωργούς/κτηνοτρόφους μετά την εκπαίδευση, ενώ το 39,6% του δείγματος θεωρεί ότι βρίσκεται στην ίδια κατάσταση.

Πίνακας 4.1.4.13. Πλεονεκτική θέση ερωτηθέντων λόγω νέων πληροφοριών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	32	66,7	66,7	66,7
	ΟΧΙ	3	6,3	6,3	72,9
	ΔΕΝ ΞΕΡΩ	13	27,1	27,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 66,7% του δείγματος θεωρεί ότι είναι σε πλεονεκτικότερη θέση λόγω των πληροφοριών που πήρε από την κατάρτιση, ενώ το 6,3% έχει ακριβώς αντίθετη άποψη. Επίσης υπάρχει ένα ποσοστό της τάξης του 27,1% που δεν γνωρίζει εάν κάτι τέτοιο ισχύει.

Πίνακας 4.1.4.14. Τρόπος παρακολούθησης των λογιστικών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΕΝ ΚΡΑΤΑΩ/ΜΟΝΟ ΣΤΟ ΜΥΑΛΟ/ΠΡΟΧΕΙΡΑ	42	87,5	87,5	87,5
	ΚΡΑΤΑΩ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ	6	12,5	12,5	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 87,5% του δείγματος δεν τηρεί λογιστικά βιβλία αλλά «κρατάει» κάποια στοιχεία στο μυαλό του ή με πρόχειρες σημειώσεις. Μόλις το 12,5% τηρεί λογιστικά βιβλία.

Πίνακας 4.1.4.15. Βαθμός ενημέρωσης σε ότι αφορά στα λογιστικά θέματα κατά την κατάρτιση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	4	8,3	8,3	8,3
	OXI	44	91,7	91,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 91,7% των νέων δηλώνει πως δεν έμαθε κάτι σε σχέση με τα λογιστικά στη διάρκεια της κατάρτισης. Κατά συνέπεια, μόλις το 8,3% δήλωσε πως έμαθε κάτι σχετικά με αυτό το σημαντικό για την επαγγελματική τους δράση θέμα.

Πίνακας 4.1.4.16. Σημαντικότητα των λογιστικών γνώσεων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	18	37,5	37,5	37,5
	OXI	30	62,5	62,5	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 62,5% του δείγματος δεν πείστηκε για τη σημαντικότητα των λογιστικών γνώσεων στη διάρκεια της κατάρτισης.

Πίνακας 4.1.4.17. Επιθυμία συνεχούς επικοινωνίας με εκπαιδευτές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	45	93,8	93,8	93,8
	OXI	3	6,3	6,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 93,8% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι επιθυμεί να έχει συνεχή επικοινωνία με τους εκπαιδευτές του ενώ μόλις το 6,3% δεν επιθυμεί κάτι τέτοιο.

Πίνακας 4.1.4.18. Γνώση πηγών πληροφόρησης για την επίλυση επαγγελματικών προβλημάτων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	30	62,5	62,5	62,5
	OXI	18	37,5	37,5	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 62,5% του δείγματος δήλωσε ότι μετά την κατάρτιση γνωρίζει πλέον που πρέπει να απευθυνθεί για να αντιμετωπίσει τυχόν προβλήματα στην εκμετάλλευσή του.

Πίνακας 4.1.4.19. Παράμετροι για την παρακολούθηση κατάρτισης επί πληρωμή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ	8	16,7	16,7	16,7
	Η ΕΠΟΧΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	7	14,6	14,6	31,3
	ΤΟ ΤΟΠΟ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ	1	2,1	2,1	33,3
	ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	19	39,6	39,6	72,9
	ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ-ΠΡΑΞΗΣ	8	16,7	16,7	89,6
	ΠΡΟΣΔΟΚΟΜΕΝΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ	5	10,4	10,4	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία του δείγματος δήλωσε ότι εάν θα πλήρωνε για να παρακολουθήσει ένα πρόγραμμα κατάρτισης το κύριο κριτήριο θα ήταν τη θεματολογία του (39,6%). Άλλα κριτήρια αποτελούν η χρονική διάρκεια της κατάρτισης και η αναλογία θεωρίας – πράξης (16,7% έκαστο), η εποχή πραγματοποίησης (14,6%) και το προσδοκώμενο αποτέλεσμα (10,4%).

Πίνακας 4.1.4.20. Δωρεάν κατάρτιση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	44	91,7	91,7	91,7
	ΙΣΩΣ	4	8,3	8,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Από την άλλη, το 91,7% του δείγματος επιθυμεί η κατάρτιση να παρέχεται δωρεάν.

Πίνακας 4.1.4.21. Πρόθεση παρακολούθησης δωρεάν προγράμματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	26	54,2	54,2	54,2
	ΙΣΩΣ/ΟΧΙ/ΔΕΝ ΞΕΡΩ	22	45,8	45,8	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 54,2% του δείγματος εμφανίζεται θετικό στο ενδεχόμενο να παρακολουθήσει ξανά ένα δωρεάν πρόγραμμα κατάρτισης, ενώ το 45,8 εμφανίζεται διστακτικό, τρέφει αμφιβολίες ή είναι αρνητικό.

Πίνακας 4.1.4.22. Η σημασία πληροφοριών για νέες καλλιέργειες για τους ερωτηθέντες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	24	50,0	50,0	50,0
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	20	41,7	41,7	91,7
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	4	8,3	8,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 50% των γεωργών που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούν καθόλου ή ελάχιστα σημαντικές τις πληροφορίες σχετικά με νέες καλλιέργειες. Για το 41,7% το θέμα αυτό είναι αρκετά σημαντικό ή σημαντικό ενώ μόλις το 8,3% το θεωρεί πολύ σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.23. Σημασία πληροφοριών για βιολογική γεωργία – κτηνοτροφία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	26	54,2	54,2	54,2
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	9	18,8	18,8	72,9
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	13	27,1	27,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 54,2% των ερωτηθέντων δεν θεωρεί σημαντική την πρόσβαση σε πληροφορίες για θέματα βιολογικής γεωργίας / κτηνοτροφίας. Το 18,8% τη θεωρεί αρκετά σημαντική ή σημαντική και το 27,1% πολύ σημαντική.

Πίνακας 4.1.4.24. Σημασία νέων καλλιεργητικών τεχνικών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	18	37,5	37,5	37,5
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	26	54,2	54,2	91,7
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	4	8,3	8,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 8,3% του δείγματος θεωρεί πολύ σημαντικό το θέμα των νέων καλλιεργητικών τεχνικών και το 54,2% το θεωρεί αρκετά σημαντικό ή σημαντικό. Αντίθετα, το 37,5% θεωρεί καθόλου ή λίγο σημαντικό θέμα αυτό.

Πίνακας 4.1.4.25. Σημασία εισροών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	27	56,3	56,3	56,3
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	20	41,7	41,7	97,9
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	1	2,1	2,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία του δείγματος (56,3%) δεν θεωρεί σημαντικό το θέμα των φυτοφαρμάκων – λιπασμάτων – σιτηρεσιών. Το 41,7% το θεωρεί αρκετά σημαντικό ή σημαντικό και μόλις το 2,1% το θεωρεί πολύ σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.26. Σημασία νέων μηχανημάτων / εξοπλισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	23	47,9	47,9	47,9
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	22	45,8	45,8	93,8
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	3	6,3	6,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 47,9% των ερωτηθέντων δεν θεωρεί ότι το θέμα «νέα μηχανήματα και εξοπλισμός» είναι σημαντικό ή πιστεύει ότι είναι λίγο σημαντικό. Το 45,8% το θεωρεί αρκετά σημαντικό ή σημαντικό και το 6,3% το θεωρεί πολύ σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.27. Σημασία οικονομικών-λογιστικών της εκμετάλλευσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	20	41,7	41,7	41,7
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	25	52,1	52,1	93,8
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	3	6,3	6,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 41,7% του δείγματος δεν θεωρεί σημαντικό ή θεωρεί λίγο σημαντικό το θέμα των λογιστικών /οικονομικών θεμάτων. Το 52,1% το θεωρεί αρκετά σημαντικό / σημαντικό το αντικείμενο αυτό ενώ το 6,3% το θεωρεί θέμα αυτό πολύ σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.28. Σημασία επιδοτήσεων – αποζημιώσεων ΕΕ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	7	14,6	14,6	14,6
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	15	31,3	31,3	45,8
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	26	54,2	54,2	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 54,2% του δείγματος θεωρεί πολύ σημαντικό το θέμα των επιδοτήσεων της ΕΕ, το 31,3% το θεωρεί αρκετά σημαντικό ή σημαντικό ενώ το 14,6% το θεωρεί το θέμα των επιδοτήσεων – αποζημιώσεων της ΕΕ καθόλου ή λίγο σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.29. Σημασία προγραμμάτων ΕΕ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	12	25,0	25,0	25,0
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	20	41,7	41,7	66,7
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	16	33,3	33,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 33,3% του δείγματος θεωρεί πολύ σημαντικά τα προγράμματα των ΕΕ, το 41,7% το θεωρεί αρκετά σημαντικό/ σημαντικό θέμα ενώ για το 25% το θέμα αυτό δεν έχει σημασία ή έχει λίγη σημασία.

Πίνακας 4.1.4.30. Σημασία εμπορίου – τιμών προϊόντων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	9	18,8	18,8	18,8
ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	13	27,1	27,1	45,8
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	26	54,2	54,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 54,2 % των ερωτηθέντων θεωρεί ως πολύ σημαντικό το θέμα του εμπορίου και των τιμών των προϊόντων, το 27,1% το θεωρεί αρκετά σημαντικό/ σημαντικό, ενώ το 18,8% του δείγματος δεν το θεωρεί σημαντικό ή το θεωρεί λίγο σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.31. Σημασία διοίκησης αγροτικών εκμεταλλεύσεων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	16	33,3	33,3	33,3
ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	31	64,6	64,6	97,9
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Για το 33,3% του δείγματος η διοίκηση αγροτικών εκμεταλλεύσεων δεν αποτελεί σημαντικό θέμα εκπαίδευσης(καθόλου σημαντικό ή λίγο σημαντικό). Από την άλλη, το 64,6% του δείγματος θεωρεί αρκετά σημαντικό ή σημαντικό το θέμα αυτό ενώ μόνο το 2,1% των ερωτηθέντων θεωρούν την κατάρτιση σε θέματα διοίκησης πολύ σημαντική.

Πίνακας 4.1.4.32. Σημασία νέων μορφών συνεργασίας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	29	60,4	60,4	60,4
ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	18	37,5	37,5	97,9
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία του δείγματος (60,4%) δεν θεωρεί ως σημαντικό το θέμα της συνεργασίας(καθόλου σημαντικό ή λίγο σημαντικό). Το 37,5% το θεωρεί αρκετά

σημαντικό ή σημαντικό, ενώ μόλις το 2,1% των ερωτηθέντων το θεωρεί πολύ σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.33. Ενδιαφέρον για ενημέρωση σχετικά με νέους τρόπους οικονομικής ενίσχυσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	12	25,0	25,0	25,0
ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	20	41,7	41,7	66,7
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	16	33,3	33,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 25% των ερωτηθέντων δεν ενδιαφέρεται να ενημερωθεί για νέους τρόπους χρηματοδότησης γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το 41,7% του δείγματος θεωρεί αρκετά σημαντικό ή σημαντικό το θέμα αυτό, ενώ το 33,3% το θεωρεί πολύ σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.34. Σημασία νέων δραστηριοτήτων εκτός γεωργίας / κτηνοτροφίας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	17	35,4	35,4	35,4
ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	25	52,1	52,1	87,5
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	6	12,5	12,5	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 35,4% του δείγματος θεωρεί ότι το θέμα των νέων δραστηριοτήτων (εκτός γεωργίας-κτηνοτροφίας) σε μια κατάρτιση καθόλου ενδιαφέρον, το 52,1% των ερωτηθέντων το θεωρεί αρκετά σημαντικό/ σημαντικό, ενώ το μόνο 12,5% το θεωρεί πολύ σημαντικό.

Πίνακας 4.1.4.35. Σημασία φορολογικών – νομικών προβλημάτων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	31	64,6	64,6	64,6
	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ-ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	15	31,3	31,3	95,8
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	2	4,2	4,2	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος (64,6%) υποστηρίζει ότι σαν θέμα κατάρτισης η αντιμετώπιση φορολογικών – νομικών προβλημάτων δεν έχει ενδιαφέρον ή έχει λίγο ενδιαφέρον . Μόλις το 31,3% των ερωτηθέντων το θεωρεί αρκετά σημαντικό / σημαντικό το θέμα αυτό ενώ μόλις το 4,2% θεωρεί το θέμα αυτό πολύ σημαντικό για μια κατάρτιση.

Πίνακας 4.1.4.36. Αναζήτηση πληροφοριών μετά την κατάρτιση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	44	91,7	91,7	91,7
	ΟΧΙ	4	8,3	8,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων (91,7%) έχει αναζητήσει πληροφορίες μετά την κατάρτιση τους. Ας σημειωθεί ότι το διάστημα που έχει περάσει από την κατάρτιση του δείγματος μέχρι την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων κυμαίνεται μεταξύ 3 και 6 ετών.

Πίνακας 4.1.4.37. Εύρεση πληροφοριών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		4	8,3	8,3	8,3
	ΝΑΙ	12	25,0	25,0	33,3
	ΚΑΠΟΙΕΣ	32	66,7	66,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το μεγάλο ποσοστό του δείγματος (66,7%) αναφέρει μερική επιτυχία στην εύρεση των πληροφοριών που αναζήτησε, ενώ μόλις το 25% των ερωτηθέντων ανέφερε επιτυχή εύρεση των αναζητούμενων πληροφοριών.

Πίνακας 4.1.4.38. 1^Η πηγή πληροφόρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΔΑΑ	16	33,3	33,3	33,3
	ΓΕΩΠΟΝΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	4	8,3	8,3	41,7
	ΙΔΙΩΤΗΣ ΓΕΩΠΟΝΟΣ	7	14,6	14,6	56,3
	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	20	41,7	41,7	97,9
	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ	1	2,1	2,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 41,7% του δείγματος ανέφερε ως κύρια πηγή πληροφόρησης το «περιβάλλον» τους, το 41,6% τη Νομαρχιακή Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης ή γεωπόνο της και το 14,6% τον ιδιώτη γεωπόνο της περιοχής τους.

Πίνακας 4.1.4.39. 2^Η πηγή πληροφόρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		1	2,1	2,1	2,1
	ΔΗΜΟΣ	5	10,4	10,4	12,5
	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΔΑΑ	15	31,3	31,3	43,8
	ΓΕΩΠΟΝΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	7	14,6	14,6	58,3
	ΙΔΙΩΤΗΣ ΓΕΩΠΟΝΟΣ	13	27,1	27,1	85,4
	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	4	8,3	8,3	93,8
	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ	3	6,3	6,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Ως δεύτερη σε σημασία πηγή πληροφόρησης από το 45,9%% αναφέρθηκε η Νομαρχιακή Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης ή γεωπόνος της, από το 27,1% ο ιδιώτης γεωπόνος και από το 10,4% ο Δήμος.

Πίνακας 4.1.4.40. 1^η επιθυμητή πηγή πληροφόρησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΗΜΟΣ	7	14,6	14,6	14,6
	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΔΑΑ	38	79,2	79,2	93,8
	ΓΕΩΠΟΝΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	2	4,2	4,2	97,9
	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ	1	2,1	2,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 79,2% του δείγματος θεωρεί ότι η κύρια πηγή πληροφοριών θα έπρεπε να είναι η Νομαρχιακή Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης, το 14,6% ο Δήμος στον οποίο ανήκουν και το 4,2% ο γεωπόνος του δημοσίου στην περιοχή του.

Πίνακας 4.1.4.41. 2^η επιθυμητή πηγή πληροφόρησης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2	4,2	4,2	4,2
ΔΗΜΟΣ	25	52,1	52,1	56,3
ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΔΑΑ	7	14,6	14,6	70,8
ΓΕΩΠΟΝΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	14	29,2	29,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Ως δεύτερη επιθυμητή επιλογή για την ενημέρωσή του το 52,1% αναφέρει το Δήμο, το 29,2% το γεωπόνο του δημοσίου και το 14,6% τη Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης.

Πίνακας 4.1.4.42. Χρήση Η/Υ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	12	25,0	25,0	25,0
OXI	36	75,0	75,0	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 25% του δείγματος χρησιμοποιεί Η/Υ ενώ το 75% (3 στους 4) δεν χρησιμοποιεί.

Πίνακας 4.1.4.43. Χρήση Internet

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	5	10,4	10,4	10,4
OXI	43	89,6	89,6	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Στο σύνολο των ερωτηθέντων, μόλις το 10,4% χρησιμοποιεί το Internet ενώ το 89,6% όχι.

4.1.5. Κατάρτιση – Επιχειρηματικότητα

Πίνακας 4.1.5.1. Αλλαγές στην εκμετάλλευση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	28	58,3	58,3	58,3
	ΟΧΙ	20	41,7	41,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 58,3% του δείγματος δήλωσε ότι πραγματοποίησε αλλαγές στην εκμετάλλευσή του μετά την κατάρτιση.

Πίνακας 4.1.5.2. 1^η αλλαγή στην εκμετάλλευση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	20	41,7	41,7	41,7
ΑΥΞΗΣΗ ΕΚΤΑΣΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ	15	31,3	31,3	72,9
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ/ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΣΠΙΤΙΟΥ	3	6,3	6,3	79,2
ΑΓΟΡΑ ΜΗΧ. ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	3	6,3	6,3	85,4
ΑΓΟΡΑ ΖΩΩΝ	5	10,4	10,4	95,8
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΛ/ΤΩΝ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η πλειονότητα των γεωργών που πραγματοποίησε αλλαγές στην εκμετάλλευσή τους δήλωσε ότι αυτές αφορούν στην αύξηση της έκτασης της εκμετάλλευσης (31,3% του συνολικού δείγματος) και την αγορά ζώων (10,4% του συνολικού δείγματος).

Πίνακας 4.1.5.3. 2^η αλλαγή στην εκμετάλλευση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	26	54,2	54,2	54,2
ΑΥΞΗΣΗ ΕΚΤΑΣΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ	2	4,2	4,2	58,3
ΑΓΟΡΑ ΜΗΧ. ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	8	16,7	16,7	75,0
ΑΓΟΡΑ ΖΩΩΝ	4	8,3	8,3	83,3
ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	8	16,7	16,7	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Ως δεύτερη αλλαγή αναφέρθηκε η αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού (16,7% του συνολικού δείγματος), η αποταμίευση / δημιουργία κεφαλαίου(16,7%), η αγορά ζώων (8,3%) και η αύξηση της έκτασης (4,2%).

Πίνακας 4.1.5.4. 1^{ος} λόγος μη πραγματοποίησης αλλαγών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	28	58,3	58,3	58,3
ΔΕΝ ΕΝΟΙΩΘΑ ΕΤΟΙΜΟΣ/ΟΧΙ ΣΟΒΑΡΗ ΑΠΟΦΑΣΗ	3	6,3	6,3	64,6
ΔΕΝ ΕΙΧΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	12	25,0	25,0	89,6
ΔΕΝ ΕΙΧΑ ΓΝΩΣΕΙΣ/ΕΜΠΕΙΡΙΑ	1	2,1	2,1	91,7
ΔΕΝ ΠΗΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΡΙΣΚΟ	4	8,3	8,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Όσοι εκ των γεωργών δεν πραγματοποίησαν κάποια αλλαγή μετά την κατάρτιση, δήλωσαν ως κύριους λόγους την έλλειψη κεφαλαίων (25% του συνολικού δείγματος), την αποφυγή ανάληψης οικονομικού κινδύνου - ρίσκο (8,3%) και το ότι δεν ένοιωθαν έτοιμοι ή δεν «πήραν σοβαρά» κάποια απόφαση (6,3%).

Πίνακας 4.1.5.5. 2^{ος} λόγος μη πραγματοποίησης αλλαγών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	30	62,5	62,5	62,5
ΔΕΝ ΕΝΟΙΩΘΑ ΕΤΟΙΜΟΣ/ΟΧΙ ΣΟΒΑΡΗ ΑΠΟΦΑΣΗ	6	12,5	12,5	75,0
ΔΕΝ ΕΙΧΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	3	6,3	6,3	81,3
ΔΕΝ ΠΗΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΡΙΣΚΟ	7	14,6	14,6	95,8
ΔΕΝ ΕΙΧΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Ως δεύτερος λόγος για τη μη πραγματοποίηση κάποιας αλλαγής αναφέρθηκε κυρίως η αποφυγή ανάληψης οικονομικού ρίσκου (14,6% του συνολικού δείγματος) και το γεγονός ότι δεν ένιωθαν έτοιμοι ή δεν «πήραν σοβαρά» την απόφαση (12,5%).

Πίνακας 4.1.5.6. Φύση της επιχειρηματικότητας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	15	31,3	31,3	31,3
ΧΑΡΙΣΜΑ/ΕΜΦΥΤΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΠΡΟΪΟΝ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ/ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ	7	14,6	14,6	45,8
ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ	26	54,2	54,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Για το 31,3% του δείγματος η επιχειρηματικότητα είναι «χάρισμα ή έμφυτη ικανότητα», για το 14,6% είναι προϊόν εκμάθησης /κατάρτισης ενώ η πλειοψηφία (54,2%) θεωρεί ότι η επιχειρηματικότητα αφορά στο συνδυασμό τους.

Πίνακας 4.1.5.7. Ύπαρξη πρωτοπόρου στην περιοχή

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	22	45,8	45,8	45,8
ΝΑΙ	11	22,9	22,9	68,8
ΟΧΙ	15	31,3	31,3	100,0
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	48	100,0	100,0	
Total				

Το 45,8% του δείγματος θεωρεί ότι υπάρχει κάποιος «πρωτοπόρος» γεωργός-κτηνοτρόφος στην περιοχή του, το 22,9% έχει αντίθετη άποψη, ενώ το 31,3% δήλωσε ότι δεν γνωρίζει.

Πίνακας 4.1.5.8. Σχέση γεωργών/κτηνοτρόφων με τον πρωτοπόρο της περιοχής.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	26	54,2	54,2	54,2
ΝΑΙ	5	10,4	10,4	64,6
ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	16	33,3	33,3	97,9
ΟΧΙ	1	2,1	2,1	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Από τα 22 άτομα που αναγνωρίζουν την ύπαρξη ενός «πρωτοπόρου» στην περιοχή τους, οι 5 (10,4% του συνολικού δείγματος) έχουν σχέσεις μαζί του, οι 16 (33,3%) έχουν περιστασιακές σχέσεις με αυτόν (κάποιες φορές συνεργάζονται) ενώ μόλις ένας (2,1%) δεν έχει κάποια σχέση μαζί του.

Πίνακας 4.1.5.9. Βαθμός υιοθέτησης ιδεών / πρακτικών του πρωτοπόρου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	26	54,2	54,2	54,2
ΝΑΙ	4	8,3	8,3	62,5
ΚΑΠΟΙΕΣ	14	29,2	29,2	91,7
ΟΧΙ	4	8,3	8,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 29,2% του συνολικού δείγματος δήλωσε ότι έχει υιοθετήσει κάποιες από τις ιδέες /πρακτικές του «πρωτοπόρου», ενώ οι υπόλοιποι, σε ίσο ποσοστό (8,3%) είτε τις έχουν υιοθετήσει πλήρως είτε ουδόλως έχουν ακολουθήσει τους «πρωτοπόρους».

Πίνακας 4.1.5.10. 1^η σημαντική ικανότητα «νέων αγροτών»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ-ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΤΗΣ	7	14,6	14,6	14,6
ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΗΣ	12	25,0	25,0	39,6
ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΣ-ΔΙΚΤΥΩΜΕΝΟΣ	5	10,4	10,4	50,0
ΠΟΙΟΤΗΤΑ	24	50,0	50,0	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 50% των γεωργών του δείγματος θεωρεί ως το σημαντικότερο πλεονέκτημά του την ικανότητα παραγωγής ποιοτικών προϊόντων, το 25% τη διαπραγματευτική ικανότητά του ενώ το 14,6% θεωρούν τους εαυτούς τους ως πρωτοπόρους/πειραματιστές.

Πίνακας 4.1.5.11. 1^η σημαντική αδυναμία «νέων αγροτών»

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	6	12,5	12,5	12,5
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ	12	25,0	25,0	37,5
	ΓΝΩΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ/ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ/MARKETING	11	22,9	22,9	60,4
	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΚΡΑΤΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ	13	27,1	27,1	87,5
	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ	2	4,2	4,2	91,7
	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΥΣ	1	2,1	2,1	93,8
	ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΓΡΑΦΙΟΚΡΑΤΙΑΣ	3	6,3	6,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 27,1% των γεωργών θεωρεί ως σημαντικότερη αδυναμία τη μη ύπαρξη συνεργασίας με κρατικούς φορείς, το 25% την υστέρηση με όρους δικτύωσης στην αγορά, το 22,9% την έλλειψη γνώσεων (οικονομικών/ λογιστικών /marketing) και το 12,5% την έλλειψη ενημέρωσης εν γένει.

Πίνακας 4.1.5.12. Κύριο πλεονέκτημα της εκμετάλλευσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΙΟΤΗΤΑ	39	81,3	81,3	81,3
	ΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	4	8,3	8,3	89,6
	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΠΩΛΗΣΗΣ	4	8,3	8,3	97,9
	ΝΕΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΠΡΩΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ	1	2,1	2,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 81,3% του δείγματος θεωρεί ότι το μεγαλύτερο προτέρημα της εκμετάλλευσής τους αφορά στην ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, ενώ ακολουθούν με μεγάλη διαφορά ο τρόπος παραγωγής και η δυνατότητα πώλησης των προϊόντων (8,3% έκαστο).

Πίνακας 4.1.5.13. Κύριο μειονέκτημα της εκμετάλλευσης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ	29	60,4	60,4	60,4
ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ	4	8,3	8,3	68,8
ΕΛΛΕΙΨΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	11	22,9	22,9	91,7
ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	4	8,3	8,3	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρεί ως το σημαντικότερο πρόβλημα της εκμετάλλευσής του το μεγάλο ανταγωνισμό που αντιμετωπίζει στην αγορά (60,4%) ενώ το 22,9% θεωρεί ότι το σημαντικότερο πρόβλημα είναι η έλλειψη υποδομών.

Πίνακας 4.1.5.14. Συνεργασία με άλλους της περιοχής

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΝΑΙ	4	8,3	8,3	8,3
ΚΑΠΟΙΕΣ ΦΟΡΕΣ	42	87,5	87,5	95,8
ΟΧΙ	2	4,2	4,2	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 87,5% των νέων συνεργάζεται περιστασιακά (κάποιες φορές) με άλλα άτομα (γεωργούς ή μη) της περιοχής τους, το 8,3% συνεργάζεται σε μόνιμη βάση ενώ το 4,2% δεν συνεργάζεται.

Πίνακας 4.1.5.15. Ευκαιρίες στη γεωργία / κτηνοτροφία

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΛΙΓΟ	12	25,0	25,0	25,0
ΜΕΤΡΙΑ	30	62,5	62,5	87,5
ΑΡΚΕΤΑ	6	12,5	12,5	100,0
Total	48	100,0	100,0	

Το 25% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι σήμερα υπάρχουν λίγες ευκαιρίες στον κλάδο της απασχόλησής τους, το 62,5% θεωρεί ότι υπάρχουν ευκαιρίες αλλά σε μέτριο βαθμό και το 12,5% πιστεύει ότι υπάρχουν αρκετές ευκαιρίες.

Πίνακας 4.1.5.16. Σχέδια για την επόμενη 5ετία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	12	25,0	25,0	25,0
	ΘΑ ΜΕΙΝΕΙ ΩΣ ΕΧΕΙ	10	20,8	20,8	45,8
	ΩΣ ΕΧΕΙ Η ΕΚΜ/ΣΗ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΕΚΤΟΣ Γ-Κ	1	2,1	2,1	47,9
	ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΣΚΕΦΤΕΙ ΑΚΟΜΗ/ΔΕΝ ΞΕΡΕΙ	9	18,8	18,8	66,7
	ΔΕΝ ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ ΑΥΤΟΣ Ή ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ	14	29,2	29,2	95,8
	ΘΑ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙ ΝΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΕΙ Γ-Κ	2	4,2	4,2	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 29,2% του δείγματος δήλωσε ότι δεν είναι σε θέση να γνωρίζει το τι θα συμβεί την επόμενη 5ετία διότι δεν αποφασίζει ο ίδιος ή δεν αποφασίζει μόνος. Το 25% έχει σκοπό να πραγματοποιήσει πρόσθετες επενδύσεις, το 20,8% έχει αποφασίσει να μην πραγματοποιήσει αλλαγές ενώ το 18,8% δεν ξέρει ή δεν το έχει σκεφτεί ακόμη. Πρέπει να σημειωθεί ότι μόνο το 4,2% του δείγματος έχει σκοπό να εγκαταλείψει τη γεωργία-κτηνοτροφία.

4.1.6. Η ζωή στην ύπαιθρο

Πίνακας 4.1.6.1. Ευαρέσκεια από τον τόπο διαμονής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	44	91,7	91,7	91,7
	ΟΧΙ	4	8,3	8,3	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος (91,7%) δήλωσε ότι του αρέσει που ζει στην περιφέρεια, στην περιοχή της Εύβοιας. Μόλις το 8,3% των ερωτηθέντων δεν είναι ευχαριστημένοι με την περιοχή που ζουν.

Πίνακας 4.1.6.2. Η άποψη των νέων για την περιοχή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΘΕΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΠΛΕΙΟΨΗΦΙΑ	23	47,9	47,9	47,9
	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΠΛΕΙΟΨΗΦΙΑ	25	52,1	52,1	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 52,1% των γεωργών πιστεύει ότι οι νέοι της περιοχής τους έχουν αρνητική άποψη για την περιοχή τους, ενώ το 47,9% πιστεύει ότι οι νέοι έχουν θετική εικόνα για την περιοχή.

Πίνακας 4.1.6.3. Ύπαρξη φορέων στην περιοχή που λειτουργούν υπέρ του γεωργού / κτηνοτρόφου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	10	20,8	20,8	20,8
	ΟΧΙ	38	79,2	79,2	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 79,2% των γεωργών θεωρούν ότι δεν υπάρχουν φορείς που λειτουργούν υπέρ τους στην περιοχή τους, ενώ το 20,8% πιστεύει το αντίθετο.

Πίνακας 4.1.6.4. Συμμετοχή σε συλλογικότητα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	40	83,3	83,3	83,3
	ΟΧΙ	8	16,7	16,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 83,3% των ερωτηθέντων συμμετέχει σε κάποια συλλογικότητα της περιοχής του (γεωργικός συνεταιρισμός, γυναικείος συνεταιρισμός ή ομάδα παραγωγών).

Πίνακας 4.1.6.5. Συνεργασία μεταξύ των κατοίκων της περιοχής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	4	8,3	8,3	8,3
	ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΦΟΡΕΣ	25	52,1	52,1	60,4
	ΟΧΙ	19	39,6	39,6	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 52,1% δήλωσε ότι ζει σε ένα περιβάλλον όπου οι κάτοικοι ελάχιστες φορές έχουν συνεργαστεί για κάποιο θέμα που αφορά την περιοχή τους ενώ σύμφωνα με το 39,6% οι κάτοικοι δεν έχουν συνεργαστεί ποτέ. Μόλις το 8,3% του δείγματος δήλωσε πως ζει σε ένα χώρο όπου κυριαρχεί η συνεργασία μεταξύ των κατοίκων.

Πίνακας 4.1.6.6. Επιθυμία «νέων αγροτών» να ζήσουν τα παιδιά τους στην περιοχή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	7	14,6	14,6	14,6
	ΟΧΙ	9	18,8	18,8	33,3
	ΔΕΝ ΞΕΡΩ	32	66,7	66,7	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Το 66,7% των ερωτηθέντων δεν γνωρίζει εάν επιθυμεί τα παιδιά του να παραμείνουν στην περιοχή, το 14,6% του δείγματος θέλει τα παιδιά να παραμείνουν στο τόπο τους, ενώ το 18,8% το αντίθετο.

Πίνακας 4.1.6.7. Επιθυμία γεωργών να ασχοληθούν τα παιδιά τους με τη γεωργία / κτηνοτροφία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	7	14,6	14,6	14,6
	ΟΧΙ	41	85,4	85,4	100,0
	Total	48	100,0	100,0	

Η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος (85,4%) δεν επιθυμεί τα παιδιά τους να ασχοληθούν με τη γεωργία /κτηνοτροφία .

4.2. Διμεταβλητή ανάλυση

Σε συνέχεια της μονομεταβλητής ανάλυσης πραγματοποιήθηκε διμεταβλητή ανάλυση με τη χρήση πινάκων διπλής εισόδου ώστε να γίνει μια καλύτερη προσέγγιση των στοιχείων που έχουν συγκεντρωθεί. Στόχος της ανάλυσης αυτής αποτελεί η διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης που υπάρχει μεταξύ μεταβλητών (ανά δύο) που αφορούν την παρούσα έρευνα.

4.2.1. Φύλο

Σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο των γεωργών διαπιστώνεται διαφοροποίηση μεταξύ αντρών και γυναικών. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόλις το 24,1% των αντρών έχει ολοκληρώσει το Λύκειο και ενδεχομένως κάποια μορφή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε αντίθεση με την αντίστοιχη εικόνα που παρουσιάζουν οι γυναίκες (68,4%).

Πίνακας 4.2.1.1. Εκπαιδευτικό επίπεδο σε σχέση με το φύλο

			ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ		Total	
			ΑΝΤΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ		
ΜΟΡΦΩΣΗ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	Count	11	2	13	
		% within ΜΟΡΦΩΣΗ	84,6%	15,4%	100,0%	
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	37,9%	10,5%	27,1%	
			% of Total	22,9%	4,2%	27,1%
	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Count	11	4	15	
		% within ΜΟΡΦΩΣΗ	73,3%	26,7%	100,0%	
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	37,9%	21,1%	31,3%	
			% of Total	22,9%	8,3%	31,3%
	ΛΥΚΕΙΟ & ΑΝΩΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	Count	7	13	20	
% within ΜΟΡΦΩΣΗ		35,0%	65,0%	100,0%		
% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ		24,1%	68,4%	41,7%		
		% of Total	14,6%	27,1%	41,7%	
Total	Count		29	19	48	
	% within ΜΟΡΦΩΣΗ		60,4%	39,6%	100,0%	
	% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ		100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total		60,4%	39,6%	100,0%	

(Approx. Sig.= 0,001 Kendall's tau-c = 0,462)

Περαιτέρω αξίζει να σημειωθεί και η διαφοροποίηση η οποία παρατηρείται μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου των γεωργών και αυτού των γονέων τους. Σε σχέση με

τον περιορισμό των σπουδών σε επίπεδο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Δημοτικού) παρατηρείται σημαντική βελτίωση και στα δύο φύλα. Ιδιαίτερα σημαντική είναι όμως η αλλαγή που αφορά στις γυναίκες (μητέρες: 89,6%⁴⁵ «νέες αγρότισσες»: 10,5%) έναντι των αντρών (πατέρες: 81,3%⁴⁶, «νέοι αγρότες»: 37,9%).

Όσον αφορά στον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται οι αποφάσεις για την εκμετάλλευση, διαπιστώνεται διαφοροποίηση μεταξύ αντρών και γυναικών, αφού η πλειοψηφία των αντρών (69%) λαβαίνει τις αποφάσεις από κοινού με τον πατέρα ή την οικογένεια (γονείς) τους ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών (94,7%) λαβαίνει τις αποφάσεις είτε μόνες είτε με το σύζυγο τους.

Πίνακας 4.2.1.2. Υπεύθυνος λήψης αποφάσεων για την εκμ/ση σε σχέση με το φύλο

			ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟ		Total
			ΑΝΤΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ	
ΠΟΙΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	ΙΔΙΟΣ Ή ΖΕΥΓΑΡΙ	Count	9	18	27
		% within ΠΟΙΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	33,3%	66,7%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	31,0%	94,7%	56,3%
		% of Total	18,8%	37,5%	56,3%
Total	ΙΔΙΟΣ-ΠΑΤΕΡΑΣ Ή ΛΟΙΠΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	Count	20	1	21
		% within ΠΟΙΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	95,2%	4,8%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	69,0%	5,3%	43,8%
		% of Total	41,7%	2,1%	43,8%
Total		Count	29	19	48
		% within ΠΟΙΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	60,4%	39,6%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	60,4%	39,6%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,000

Phi =-0,628)

Σε σχέση με το προηγούμενο εύρημα πρέπει να σημειωθεί ότι όλες οι γυναίκες του δείγματος είναι παντρεμένες και, κατά συνέπεια, στη συντριπτική πλειοψηφία τους (94,7%) αποφασίζουν με το σύζυγο τους για το μέλλον της εκμετάλλευσης τους ενώ αντίθετα οι άντρες δεν ακολουθούν την ίδια τακτική (ενώ 19 είναι παντρεμένοι, μόνο οι 9 αποφασίζουν με τη σύζυγό τους).

⁴⁵ Πίνακας 4.1.1.10

⁴⁶ Πίνακας 4.1.1.8

Πίνακας 4.2.1.3. Οικογενειακή κατάσταση και λήψη αποφάσεων

			ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΣ/Η		Total
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
ΠΟΙΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	ΙΔΙΟΣ Ή ΖΕΥΓΑΡΙ	Count	26	1	27
		% within ΠΟΙΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	96,3%	3,7%	100,0%
		% within ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΣ/Η	68,4%	10,0%	56,3%
		% of Total	54,2%	2,1%	56,3%
	ΙΔΙΟΣ-ΠΑΤΕΡΑΣ Ή ΛΟΙΠΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	Count	12	9	21
		% within ΠΟΙΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	57,1%	42,9%	100,0%
% within ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΣ/Η		31,6%	90,0%	43,8%	
	% of Total	25,0%	18,8%	43,8%	
Total	Count	38	10	48	
	% within ΠΟΙΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	79,2%	20,8%	100,0%	
	% within ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΣ/Η	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	79,2%	20,8%	100,0%	

(Approx. Sig. = 0,000

Phi = -0,628)

Όπως διαπιστώνεται από τον παραπάνω Πίνακα οι παντρεμένοι στην πλειοψηφία τους (68,4%) αποφασίζουν ή μόνοι ή με τον/ την σύζυγο σε αντίθεση με τους ανύπαντρους που στην πλειοψηφία τους λαβαίνουν τις αποφάσεις μαζί με κάποιο μέλος της γονικής οικογένειάς τους.

Επιπρόσθετα, διαπιστώνεται ότι οι γυναίκες λαβαίνουν τις αποφάσεις που αφορούν στην εκμετάλλευσή τους μετά από μελέτη ή συζήτηση (73,7%) ενώ οι άντρες στην πλειοψηφία τους (62,1%) δηλώνουν ότι αποφασίζουν με βάση το ένστικτό τους.

Πίνακας 4.2.1.4. Φύλο και λήψη αποφάσεων

			ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ		Total
			ΑΝΤΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ	
ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	ΕΝΣΤΙΚΤΟ	Count	18	5	23
		% within ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	78,3%	21,7%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	62,1%	26,3%	47,9%
		% of Total	37,5%	10,4%	47,9%
	ΜΕ ΜΕΛΕΤΗ/ΣΥΖΗΤΗΣΗ	Count	11	14	25
		% within ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	44,0%	56,0%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	37,9%	73,7%	52,1%
		% of Total	22,9%	29,2%	52,1%
Total	Count	29	19	48	
	% within ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	60,4%	39,6%	100,0%	
	% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	60,4%	39,6%	100,0%	

(Approx. Sig. = 0,015

Phi = 0,350)

Σε σχέση με την οικονομική κατάσταση των ερωτηθέντων διαπιστώνεται ότι το οικογενειακό εισόδημα για την πλειοψηφία των αντρών (69%) είναι μικρότερο των 12.000 euro. Αντίθετα, στην περίπτωση των γυναικών το οικογενειακό εισόδημα υπερβαίνει, στις περισσότερες περιπτώσεις (63,2%) τις 12.000 euro ετησίως. Αυτό πιθανά συνδέεται με το γεγονός ότι οι γυναίκες ασχολούνται με την γεωργία με σκοπό να προσφέρουν ένα επιπλέον/συμπληρωματικό εισόδημα στην οικογένεια τους.

Πίνακας 4.2.1.5. Φύλο και οικογενειακό εισόδημα

			ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ		Total
			ΑΝΤΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	<12.000 Ε	Count	20	7	27
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	74,1%	25,9%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	69,0%	36,8%	56,3%
		% of Total	41,7%	14,6%	56,3%
	>12.000 Ε	Count	9	12	21
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	42,9%	57,1%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	31,0%	63,2%	43,8%
		% of Total	18,8%	25,0%	43,8%
Total	Count	29	19	48	
	% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	60,4%	39,6%	100,0%	
	% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	60,4%	39,6%	100,0%	

(Approx. Sig. = 0, 023

Kendall's tau-b= 0,307)

Επίσης, όσον αφορά στο εάν οι γεωργοί θα επιθυμούσαν να παρακολουθήσουν και πάλι ένα πρόγραμμα κατάρτισης, οι μεν γυναίκες δείχνουν μια καθαρά θετική διάθεση (84,2%), ενώ οι άντρες στην πλειοψηφία τους τηρούν μια διστακτική ή αρνητική διάθεση (ποσοστό 65,5%).

Πίνακας 4.2.1.6. Φύλο και διάθεση παρακολούθησης επιπλέον κατάρτισης

		ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟ		Total
		ΑΝΤΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ	
ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΝΑΙ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	Count	10	16	26
	% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	38,5%	61,5%	100,0%
	% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	34,5%	84,2%	54,2%
	% of Total	20,8%	33,3%	54,2%
ΙΣΩΣ/ΟΧΙ/ΔΕΝ ΞΕΡΩ	Count	19	3	22
	% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	86,4%	13,6%	100,0%
	% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	65,5%	15,8%	45,8%
	% of Total	39,6%	6,3%	45,8%
Total	Count	29	19	48
	% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	60,4%	39,6%	100,0%
	% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	60,4%	39,6%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,001

Phi = - 0,488)

Τέλος, όσον αφορά στην πραγματοποίηση αλλαγών στην εκμετάλλευσή τους, στο διάστημα μεταξύ της κατάρτισης και πραγματοποίησης της έρευνας, το 78,9% των γυναικών δηλώνουν ότι έχουν προβεί σε αλλαγές έναντι το 44,8% των αντρών.

Πίνακας 4.2.1.7. Φύλο και αλλαγές στην εκμετάλλευση

			ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ		Total
			ΑΝΤΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ	
ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	ΝΑΙ	Count	13	15	28
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	46,4%	53,6%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	44,8%	78,9%	58,3%
		% of Total	27,1%	31,3%	58,3%
	ΟΧΙ	Count	16	4	20
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	80,0%	20,0%	100,0%
		% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	55,2%	21,1%	41,7%
		% of Total	33,3%	8,3%	41,7%
Total	Count	29	19	48	
	% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	60,4%	39,6%	100,0%	
	% within ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	60,4%	39,6%	100,0%	

(Approx. Sig. = 0, 040

Phi = 0,366)

4.2.2. Μορφωτικό επίπεδο

Όσον αφορά στον τρόπο λήψης αποφάσεων, διαπιστώνεται ότι οι απόφοιτοι δημοτικού και γυμνασίου συνηθίζουν να αποφασίζουν βασιζόμενοι στο ένστικτό τους (69,2% των αποφοίτων δημοτικού και 60% των αποφοίτων γυμνασίου) ενώ αντίθετα οι γεωργοί που έχουν τελειώσει λύκειο ή τριτοβάθμια εκπαίδευση, σε ποσοστό 75%, αποφασίζουν μετά από συζήτηση με το περιβάλλον τους ή μετά από μελέτη των συνθηκών της εποχής και της υφιστάμενης κατάστασης τόσο της εκμετάλλευσής τους όσο και του κλάδου τους.

4.2.2.1. Εκπαιδευτικό επίπεδο και τρόπος λήψης αποφάσεων

		ΜΟΡΦΩΣΗ			Total
		ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΛΥΚΕΙΟ & ΑΝΩΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	
ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΙ ΕΝΣΤΙΚΤΟ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	Count	9	9	5	23
	% within ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	39,1%	39,1%	21,7%	100,0%
	% within ΜΟΡΦΩΣΗ	69,2%	60,0%	25,0%	47,9%
	% of Total	18,8%	18,8%	10,4%	47,9%
ΜΕ ΜΕΛΕΤΗ/ΣΥΖΗΤΗΣΗ	Count	4	6	15	25
	% within ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	16,0%	24,0%	60,0%	100,0%
	% within ΜΟΡΦΩΣΗ	30,8%	40,0%	75,0%	52,1%
	% of Total	8,3%	12,5%	31,3%	52,1%
Total	Count	13	15	20	48
	% within ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	27,1%	31,3%	41,7%	100,0%
	% within ΜΟΡΦΩΣΗ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	27,1%	31,3%	41,7%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,003)

Kendall's tau-c = 0,413)

Σε σχέση με το οικογενειακό εισόδημα των γεωργών παρατηρείται ότι το εισόδημα τείνει να αυξάνει ως συνάρτηση του εκπαιδευτικού επιπέδου. Έτσι, οι απόφοιτοι Δημοτικού δηλώνουν στη μεγάλη πλειοψηφία τους (76,9%) ετήσιο οικογενειακό εισόδημα μικρότερο των 12.000 euro σε αντίθεση με όσους/όσες έχουν τελειώσει το λύκειο ή ανώτατη εκπαίδευση που στην πλειοψηφία τους (52,4%) δηλώνουν εισοδήματα πάνω από 12.000 euro.

Πίνακας 4.2.2.2. Εκπαιδευτικό επίπεδο και επίπεδο εισοδήματος

		ΜΟΡΦΩΣΗ			Total
		ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΛΥΚΕΙΟ & ΑΝΩΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ <12.000 Ε	Count	10	8	9	27
	% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	37,0%	29,6%	33,3%	100,0%
	% within ΜΟΡΦΩΣΗ	76,9%	53,3%	45,0%	56,3%
	% of Total	20,8%	16,7%	18,8%	56,3%
>12.000 Ε	Count	3	7	11	21
	% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	14,3%	33,3%	52,4%	100,0%
	% within ΜΟΡΦΩΣΗ	23,1%	46,7%	55,0%	43,8%
	% of Total	6,3%	14,6%	22,9%	43,8%
Total	Count	13	15	20	48
	% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	27,1%	31,3%	41,7%	100,0%
	% within ΜΟΡΦΩΣΗ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	27,1%	31,3%	41,7%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,068

Kendall's tau-c = 0,267)

Περαιτέρω διαπιστώνεται ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης των νέων τόσο περισσότερο διατεθειμένοι είναι να παρακολουθήσουν μια εκπαίδευση (70% των ατόμων με εκπαίδευσης τουλάχιστον σε επίπεδο Λυκείου έναντι 30,8% των απόφοιτων Δημοτικού).

Πίνακας 4.2.2.3. Εκπαιδευτικό επίπεδο και διάθεση παρακολούθησης επιπλέον κατάρτισης

			ΜΟΡΦΩΣΗ			Total
			ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΛΥΚΕΙΟ & ΑΝΩΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	
ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	ΝΑΙ	Count	4	8	14	26
		% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	15,4%	30,8%	53,8%	100,0%
		% within ΜΟΡΦΩΣΗ	30,8%	53,3%	70,0%	54,2%
		% of Total	8,3%	16,7%	29,2%	54,2%
ΙΣΩΣ/ΟΧΙ/ΔΕΝ ΞΕΡΩ		Count	9	7	6	22
		% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	40,9%	31,8%	27,3%	100,0%
		% within ΜΟΡΦΩΣΗ	69,2%	46,7%	30,0%	45,8%
		% of Total	18,8%	14,6%	12,5%	45,8%
Total		Count	13	15	20	48
		% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	27,1%	31,3%	41,7%	100,0%
		% within ΜΟΡΦΩΣΗ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	27,1%	31,3%	41,7%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,020)

Kendall's tau-c = -0,340)

4.2.3. Οικογενειακό εισόδημα

Όσον αφορά στο ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των «νέων αγροτών» διαπιστώνεται ότι τα άτομα με χαμηλό οικογενειακό εισόδημα – χαμηλότερο των 12.000 euro, σε ποσοστό 96,3% στηρίζουν το εισόδημα τους κυρίως στη γεωργική τους εκμετάλλευση, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό εκείνων που έχουν εισόδημα μεγαλύτερο των 12.000 euro ανέρχεται σε 66,7%.

Πίνακας 4.2.3.1. Επίπεδο και προέλευση ετήσιου οικ. εισοδήματος

			ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ		Total
			<12.000 Ε	>12.000 Ε	
ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ Γ/Κ ΕΚΜ/ΣΗΣ	1Η ΕΠΙΛΟΓΗ	Count	26	14	40
		% within ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ Γ/Κ ΕΚΜ/ΣΗΣ	65,0%	35,0%	100,0%
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	96,3%	66,7%	83,3%
		% of Total	54,2%	29,2%	83,3%
	2Η ΕΠΙΛΟΓΗ	Count	1	7	8
		% within ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ Γ/Κ ΕΚΜ/ΣΗΣ	12,5%	87,5%	100,0%
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	3,7%	33,3%	16,7%
		% of Total	2,1%	14,6%	16,7%
Total	Count	27	21	48	
	% within ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ Γ/Κ ΕΚΜ/ΣΗΣ	56,3%	43,8%	100,0%	
	% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	56,3%	43,8%	100,0%	

(Approx. Sig. = 0, 007

Kendall's tau-b = 0,394)

Σε σχέση με το βαθμό ικανοποίησης των νέων γεωργών από το εισόδημά τους, τα στοιχεία αφενός επιβεβαιώνουν το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι γεωργοί και αφετέρου δείχνουν ότι η πλειοψηφία των γεωργών με εισόδημα μικρότερο των 12.000 euro (66,7%) δεν είναι, όπως είναι αναμενόμενο, ικανοποιημένοι από το εισόδημά τους, ενώ από εκείνους με υψηλότερο των 12.000 euro εισόδημα το 61,9% δηλώνει μετρίως ικανοποιημένο από το εισόδημα του. Ως ικανοποιημένοι εμφανίζονται το 11,1% και 28,6% αντίστοιχα. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι 1 στους 3 από τους νέους με εισόδημα χαμηλότερο των 12.000 euro δηλώνει ότι είναι μέτρια, αρκετά ή πολύ ικανοποιημένοι από το εισόδημά τους. Οι παραγωγοί αυτοί ενδεχομένως στηρίζουν τη σχετική αυτή ικανοποίησή τους στο γεγονός ότι θεωρούν α) ότι δεν έχουν την ικανότητα ή την ευκαιρία να εργαστούν κάπου αλλού (λόγω εκπαίδευσης ή συνθηκών της περιοχής) ή/και β) οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν και κυρίως η ανεργία- αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει την αγορά εργασίας αλλά και οι εργασιακές σχέσεις (εκμετάλλευση από εργοδοσία) οπότε η γεωργία

αποτελεί εκ των πραγμάτων μια εφικτή εναλλακτική λύση, ακόμη και αν το εισόδημα δεν είναι ιδιαίτερα υψηλό.

Πίνακας 4.2.3.2. Επίπεδο ετ. Οικ. Εισοδήματος και βαθμός ικανοποίησης από αυτό

		ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ Ο ΕΙΣΟΔΗΜΑ			Total	
		ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ/ ΠΟΛΥ		
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	<12.000 Ε	Count	18	6	3	27
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	66,7%	22,2%	11,1%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	90,0%	31,6%	33,3%	56,3%
		% of Total	37,5%	12,5%	6,3%	56,3%
>12.000 Ε		Count	2	13	6	21
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	9,5%	61,9%	28,6%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	10,0%	68,4%	66,7%	43,8%
		% of Total	4,2%	27,1%	12,5%	43,8%
Total		Count	20	19	9	48
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	41,7%	39,6%	18,8%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	41,7%	39,6%	18,8%	100,0%

(Approx. Sig. = 0, 000

Kendall's tau-c = 0,557)

Όσον αφορά στο βαθμό εφαρμογής των γνώσεων-πληροφοριών που έλαβαν οι εκπαιδευόμενοι από την κατάρτιση, διαπιστώνεται ότι όσο υψηλότερο είναι το εισόδημα του νέου γεωργού τόσο περισσότερο εφαρμόζει νέες τεχνικές και μεθόδους, γεγονός που υποδεικνύει την άμεση σχέση της οικονομικής κατάστασης των παραγωγών με τη δυνατότητα ανάληψης/υλοποίησης νέων δράσεων. Κατά συνέπεια, το 48,1% όσων έχουν χαμηλά εισοδήματα δεν εφάρμοσε κάτι νέο μετά την εκπαίδευσή του ενώ αντίθετα από τους γεωργούς με υψηλότερο εισόδημα το 57,1% εφάρμοσε σε μεγάλο βαθμό τις γνώσεις-πληροφορίες που πήρε από την κατάρτιση.

Πίνακας 4.2.3.3 Οικογενειακό Εισόδημα και βαθμός εφαρμογής Νέων Πληροφοριών από κατάρτιση

			ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ			Total
			ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ-ΠΟΛΥ	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	<12.000 Ε	Count	13	5	9	27
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	48,1%	18,5%	33,3%	100,0%
	>12.000 Ε	% within ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ	76,5%	50,0%	42,9%	56,3%
		% of Total	27,1%	10,4%	18,8%	56,3%
Total	<12.000 Ε	Count	4	5	12	21
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	19,0%	23,8%	57,1%	100,0%
	>12.000 Ε	% within ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ	23,5%	50,0%	57,1%	43,8%
		% of Total	8,3%	10,4%	25,0%	43,8%
Total	Count		17	10	21	48
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	35,4%	20,8%	43,8%	100,0%
	% of Total	% within ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
			35,4%	20,8%	43,8%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,030 Kendall's tau-c = 0,313)

Παρόμοια είναι εξάλλου και η εικόνα σχετικά με τη συμβολή της κατάρτισης στη βελτίωση του εισοδήματός των νέων. Έτσι, το 44% των παραγωγών με μικρό εισόδημα δήλωσαν ότι δεν επωφελήθηκαν από την κατάρτιση σε σχέση με τη βελτίωση του εισοδήματός τους ενώ το 42,95% των παραγωγών με υψηλό εισόδημα δήλωσε ότι επωφελήθηκε σε σημαντικό βαθμό. Κατά συνέπεια, φαίνεται ότι το πρόγραμμα μάλλον βοήθησε περισσότερο όσους είχαν ήδη μια σχετικά καλή ή αρκετά καλή οικονομική κατάσταση. Οι παραγωγοί με χαμηλό εκπαιδευτικό και οικονομικό επίπεδο δεν φαίνεται ότι είναι σε θέση να αξιοποιήσουν τα εφόδια που τους παρέχονται διαμέσου της κατάρτισης ή το πρόγραμμα δεν είναι σχεδιασμένο ώστε να ικανοποιεί τις ανάγκες τους.

Πίνακας 4.2.3.4. Οικογενειακό εισόδημα και βελτίωσή του διαμέσου της κατάρτισης

		ΠΟΣΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΒΟΗΘΗΣΕ ΑΥΞΗΣΗ ΕΙΣΟΔ			Total
		ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ-ΠΟΛΥ	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ <12.000 Ε	Count	12	8	7	27
	% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	44,4%	29,6%	25,9%	100,0%
	% within ΠΟΣΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΒΟΗΘΗΣΕ ΑΥΞΗΣΗ ΕΙΣΟΔ	85,7%	44,4%	43,8%	56,3%
	% of Total	25,0%	16,7%	14,6%	56,3%
>12.000 Ε	Count	2	10	9	21
	% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	9,5%	47,6%	42,9%	100,0%
	% within ΠΟΣΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΒΟΗΘΗΣΕ ΑΥΞΗΣΗ ΕΙΣΟΔ	14,3%	55,6%	56,3%	43,8%
	% of Total	4,2%	20,8%	18,8%	43,8%
Total	Count	14	18	16	48
	% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	29,2%	37,5%	33,3%	100,0%
	% within ΠΟΣΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΒΟΗΘΗΣΕ ΑΥΞΗΣΗ ΕΙΣΟΔ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	29,2%	37,5%	33,3%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,015

Kendall's tau-c = 0,347)

Σύμφωνα με τα παραπάνω, είναι μάλλον αναμενόμενο ότι το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα επηρεάζει συνολικά τις αλλαγές που έχουν πραγματοποιηθεί στην εκμετάλλευση. Έτσι, οι παραγωγοί με υψηλότερο εισόδημα παρουσιάζουν μια έντονη δυναμική (76,2% έχουν κάνει αλλαγές) έναντι εκείνων με μικρότερο οικογενειακό εισόδημα (55,6% δεν έχουν προβεί σε αλλαγές).

Πίνακας 4.2.3.5. Οικογενειακό εισόδημα και αλλαγές στην εκμετάλλευση

			ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ		Total
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	<12.000 Ε	Count	12	15	27
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	44,4%	55,6%	100,0%
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	42,9%	75,0%	56,3%
		% of Total	25,0%	31,3%	56,3%
	>12.000 Ε	Count	16	5	21
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	76,2%	23,8%	100,0%
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	57,1%	25,0%	43,8%
		% of Total	33,3%	10,4%	43,8%
Total		Count	28	20	48
		% within ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	58,3%	41,7%	100,0%
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	58,3%	41,7%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,018

Kendall's tau-b = -0,313)

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι οι γεωργοί ανεξαρτήτως της εισοδηματικής κατηγορίας στην οποία ανήκουν φαίνεται πως έχουν τις ίδιες προτεραιότητες. Έτσι, όλοι οι παραγωγοί φαίνεται πως έχουν ως κύρια προτεραιότητα τη μεγέθυνση της εκμετάλλευσής τους.

4.2.4. Βαθμός ικανοποίησης από εισόδημα

Όπως διαπιστώνεται από τον Πίνακα 4.2.4.1 όσοι/όσες δηλώνουν λίγο ή μέτρια ικανοποιημένοι από το εισόδημά τους στην πλειοψηφία τους τείνουν να μην ασχολούνται με δραστηριότητες εκτός της κλασσικής «παραγωγής στην εκμετάλλευσή τους» (90% και 84,2% αντίστοιχα). Από την άλλη, όσοι δηλώνουν ικανοποίηση από το εισόδημά τους εμπλέκονται σε μεγαλύτερο βαθμό (44,4%) με δραστηριότητες μεταποίησης ή/και εμπορίας

Πίνακας 4.2.4.1. Βαθμός ικανοποίησης από εισόδημα και δραστηριότητες εκτός παραγωγής

			ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑ			Total
			ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ/ ΠΟΛΥ	
ΕΚΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ/ΕΚΤΡΟΦΗΣ ΕΣΧΟΛΕΙΣΑΙ ΜΕ	ΕΜΠΟΡΙΑ/ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	Count	2	3	4	9
		% within ΕΚΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ/ΕΚΤΡΟΦΗΣ ΕΣΧΟΛΕΙΣΑΙ ΜΕ	22,2%	33,3%	44,4%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑ	10,0%	15,8%	44,4%	18,8%
		% of Total	4,2%	6,3%	8,3%	18,8%
ΤΙΠΟΤΑ ΑΛΛΟ		Count	18	16	5	39
		% within ΕΚΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ/ΕΚΤΡΟΦΗΣ ΕΣΧΟΛΕΙΣΑΙ ΜΕ	46,2%	41,0%	12,8%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑ	90,0%	84,2%	55,6%	81,3%
		% of Total	37,5%	33,3%	10,4%	81,3%
Total		Count	20	19	9	48
		% within ΕΚΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ/ΕΚΤΡΟΦΗΣ ΕΣΧΟΛΕΙΣΑΙ ΜΕ	41,7%	39,6%	18,8%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	41,7%	39,6%	18,8%	100,0%

(Approx. Sig. = 0, 076 Kendall's tau-c= -0,231)

Εξάλλου, διαπιστώνεται ότι ο τρόπος τήρησης λογιστικών στοιχείων τείνει να διαφέρει ανάλογα με την ικανοποίηση από το εισόδημα. Λογιστικά βιβλία τηρεί ένα ποσοστό περί το 5% όσων είναι λίγο- μέτρια ικανοποιημένοι με το εισόδημά τους έναντι ποσοστού 44,4% όσων δηλώνουν ικανοποιημένοι.

Πίνακας 4.2.4.2. Βαθμός ικανοποίησης από εισόδημα και τρόπος παρακολούθησης λογιστικών στοιχείων

			ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑ			Total
			ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ/ ΠΟΛΥ	
ΠΩΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΣ ΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΣΟΥ	ΔΕΝ ΚΡΑΤΑΩ/ΜΟΝΟ ΣΤΟ ΜΥΑΛΟ/ΠΡΟΧΕΙΡΑ	Count	19	18	5	42
		% within ΠΩΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΣ ΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΣΟΥ	45,2%	42,9%	11,9%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	95,0%	94,7%	55,6%	87,5%
		% of Total	39,6%	37,5%	10,4%	87,5%
	ΚΡΑΤΑΩ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ	Count	1	1	4	6
		% within ΠΩΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΣ ΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΣΟΥ	16,7%	16,7%	66,7%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	5,0%	5,3%	44,4%	12,5%
		% of Total	2,1%	2,1%	8,3%	12,5%
Total		Count	20	19	9	48
		% within ΠΩΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΣ ΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΣΟΥ	41,7%	39,6%	18,8%	100,0%
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	41,7%	39,6%	18,8%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,055

Kendall's tau-c= 0,241)

Τέλος, διαπιστώνεται ότι όσο μεγαλύτερη είναι η ικανοποίηση των νέων γεωργών από το ετήσιο οικογενειακό εισόδημά τους τόσο περισσότερο τείνουν να εμφανίζονται διατεθειμένοι να παρακολουθήσουν κάποια κατάρτιση στο μέλλον. Έτσι, μεταξύ όσων είναι λίγο ικανοποιημένοι από το εισόδημά τους το 60% δηλώνει αρνητικό ή διστακτικό στο να παρακολουθήσει ξανά κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης ενώ οι παραγωγοί που είναι ευχαριστημένοι από το εισόδημά τους εμφανίζονται στην πλειοψηφία τους (66,7%) θετικοί. Η εικόνα αυτή συνάδει με τα προηγούμενα ευρήματα για τη στάση των γεωργών σε σχέση με βάση το βαθμό ικανοποίησής τους από το εισόδημά τους.

Πίνακας 4.2.4.3. Βαθμός ικανοποίησης από οικ. Εισόδημα και διάθεση για παρακολούθηση μελλοντικής κατάρτισης

		ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ. ΕΙΣΟΔΗΜΑ			Total
		ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ/ ΠΟΛΥ	
ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΝΑΙ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	Count	8	12	6	26
	% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	30,8%	46,2%	23,1%	100,0%
	% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	40,0%	63,2%	66,7%	54,2%
	% of Total	16,7%	25,0%	12,5%	54,2%
ΙΣΩΣ/ΟΧΙ/ΔΕΝ ΞΕΡΩ	Count	12	7	3	22
	% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	54,5%	31,8%	13,6%	100,0%
	% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	60,0%	36,8%	33,3%	45,8%
	% of Total	25,0%	14,6%	6,3%	45,8%
Total	Count	20	19	9	48
	% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	41,7%	39,6%	18,8%	100,0%
	% within ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΟΙΚ.ΕΙΣΟΔΗΜΑ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	41,7%	39,6%	18,8%	100,0%

(Approx. Sig. = 0,098

Kendall's tau-c= -0,247)

4.2.5. Επιχειρηματικότητα

Η εξέταση διαμέσου πινάκων διπλής εισόδου μεταβλητών που πιθανά επηρεάζουν τη διάθεση ή την πρόθεση ανάληψης επιχειρηματικής δράσης δεν οδηγεί σε σαφή συμπεράσματα παρά σε δύο μόνο περιπτώσεις οι οποίες παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Το 58,3% του δείγματος έχει πραγματοποιήσει, περισσότερο ή λιγότερο σημαντικές, αλλαγές/επενδύσεις στην εκμετάλλευσή του τα τελευταία χρόνια. Από αυτούς το 60,7% δηλώνει πως έχει εφαρμόσει νέες πληροφορίες που έλαβε από το πρόγραμμα κατάρτισης σε αρκετό ή μεγάλο βαθμό, γεγονός που μπορεί να υποδεικνύει μια υποβόσκουσα επιχειρηματική στάση. Αντίθετα, στο σύνολο των ατόμων που δεν πραγματοποίησαν

επενδύσεις στην εκμετάλλευσή τους, το 50% δήλωσε ότι δεν αξιοποίησε (ή αξιοποίησε ελάχιστα) τις πληροφορίες αυτές.

Πίνακας 4.2.5.1. Αλλαγές στην εκμετάλλευση και βαθμός εφαρμογής νέων πληροφοριών

			ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ		Total
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ-ΛΙΓΟ	Count	7	10	17
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ	41,2%	58,8%	100,0%
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	25,0%	50,0%	35,4%
		% of Total	14,6%	20,8%	35,4%
ΜΕΤΡΙΑ		Count	4	6	10
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ	40,0%	60,0%	100,0%
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	14,3%	30,0%	20,8%
		% of Total	8,3%	12,5%	20,8%
ΑΡΚΕΤΑ-ΠΟΛΥ		Count	17	4	21
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ	81,0%	19,0%	100,0%
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	60,7%	20,0%	43,8%
		% of Total	35,4%	8,3%	43,8%
Total		Count	28	20	48
		% within ΒΑΘΜΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΚΑΤ/ΣΗ	58,3%	41,7%	100,0%
		% within ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	58,3%	41,7%	100,0%

(Approx. Sig. = 0, 005 Kendall's tau-c= -0,392)

Τέλος, ενδεικτικό επιχειρηματικής συμπεριφοράς και κουλτούρας είναι η στάση των επιχειρηματιών απέναντι σε μελλοντικές εκπαιδεύσεις-καταρτίσεις. Χαρακτηριστικά,

το 92,3% όσων έχουν σκοπό να προβούν σε νέες δραστηριότητες εντός ή εκτός της εκμετάλλευσής τους επιθυμούν να παρακολουθήσουν εκ νέου κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης ενώ το 69,6% όσων δηλώνουν «αβέβαιο μέλλον» δεν εκηγλώνει τέτοια πρόθεση.

Πίνακας 4.2.5.2. Σκοπός εκμετάλλευσης τα επόμενα 5 χρόνια και διαθεση για μελλοντική παρακολούθηση κατάρτισης.

			ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ		
			ΝΑΙ	ΙΣΩΣ/ΟΧΙ/ΔΕΝ ΞΕΡΩ	Total
ΣΚΟΠΟΣ ΤΑ 5 ΕΠΟΜ ΧΡΟΝΙΑ	ΑΛΛΑΓΗ ΔΡΑΣΕΩΝ	Count	12	1	13
		% within ΣΚΟΠΟΣ ΤΑ 5 ΕΠΟΜ ΧΡΟΝΙΑ	92,3%	7,7%	100,0%
		% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	46,2%	4,5%	27,1%
		% of Total	25,0%	2,1%	27,1%
ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ		Count	6	4	10
		% within ΣΚΟΠΟΣ ΤΑ 5 ΕΠΟΜ ΧΡΟΝΙΑ	60,0%	40,0%	100,0%
		% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	23,1%	18,2%	20,8%
		% of Total	12,5%	8,3%	20,8%
ΑΓΝΩΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ		Count	7	16	23
		% within ΣΚΟΠΟΣ ΤΑ 5 ΕΠΟΜ ΧΡΟΝΙΑ	30,4%	69,6%	100,0%
		% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	26,9%	72,7%	47,9%
		% of Total	14,6%	33,3%	47,9%
ΕΞΟΔΟΣ		Count	1	1	2
		% within ΣΚΟΠΟΣ ΤΑ 5 ΕΠΟΜ ΧΡΟΝΙΑ	50,0%	50,0%	100,0%
		% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	3,8%	4,5%	4,2%
		% of Total	2,1%	2,1%	4,2%
Total		Count	26	22	48
		% within ΣΚΟΠΟΣ ΤΑ 5 ΕΠΟΜ ΧΡΟΝΙΑ	54,2%	45,8%	100,0%
		% within ΘΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕΣ ΑΛΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΝ	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	54,2%	45,8%	100,0%

(Approx. Sig. = 0, 005

Cramer's V =0,520)

4.3 Μελέτες Περιπτώσεων Επιχειρηματικών Δράσεων στην Γεωργία

4.3.1. Περιπτώσεις αγροτών του νομού Ευβοίας που συμμετείχαν στην έρευνα.

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν οι απόψεις και οι αντιλήψεις κάποιων γεωργών – επιχειρηματιών του νομού Ευβοίας, όπως προέκυψαν στα περιθώρια των προσωπικών συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν για την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Η παράθεση τεσσάρων περιπτώσεων θεωρείται χρήσιμη καθώς οι απόψεις που εκτίθενται χαρακτηρίζουν ένα γενικότερο επαγγελματικό – κοινωνικό πλαίσιο λειτουργίας της γεωργίας στην συγκεκριμένη περιοχή.

Περίπτωση 1

Η κα Σπυριδούλα είναι «νέα αγρότισσα», εγκατεστημένη σε ένα μικρό χωριό κοντά στη Χαλκίδα. Καλλιεργεί κηπευτικά, σιτηρά και ελιές και, παράλληλα, εκτρέφει λίγα ζώα (20 πρόβατα). Προέρχεται από γεωργική οικογένεια και γι' αυτό, όταν οι ανάγκες της οικογένειάς της αυξήθηκαν λόγω παιδιών, αναγκάστηκε για να έχει κάποιο επιπλέον εισόδημα να ασχοληθεί με τη γεωργία, βασιζόμενη στην περιουσία που απέκτησε από τους γονείς της.

Όπως λέει η ίδια «προτίμησα να ασχοληθώ με τη γεωργία για να έχω ένα επιπλέον εισόδημα χωρίς να είμαι υποχρεωμένη να λείπω κάθε μέρα πολλές ώρες από το σπίτι σε μια ξένη δουλειά. Τώρα με βοηθάει ο αδερφός μου, που είναι επίσης αγρότης και από τη μια έχει τις γνώσεις ενώ από την άλλη αγοράζει τα προϊόντα μου και τα πουλάει μαζί με τα δικά του στην λαϊκή, χωρίς δικό μου άγχος ως προς την διάθεση τους στην αγορά. Επίσης το γεγονός ότι ο σύζυγος μου διαθέτει κατάστημα στο χωριό μας βοηθά να είμαστε σχετικά καλά πληροφορημένοι για τις εξελίξεις της αγοράς. Αν δεν είχα τη βοήθεια αυτή από τον αδερφό και τον άντρα μου (π.χ. αν εκείνοι εργαζόντουσαν ως μισθωτοί σε μια μη σχετική με τη γεωργία επιχείρηση), σίγουρα δεν θα είχα πάρει ποτέ την απόφαση να ασχοληθώ με τη γεωργία μόνη μου, παρότι έχω γνώσεις σχετικά με το επάγγελμα».

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι η ουσιαστική βοήθεια στο χώρο της γεωργίας προέρχεται από άτυπες σχέσεις –επαφές. Αυτές οι επαφές υποστηρίζουν το

παρόν και το μέλλον, σε όποιο βαθμό αυτό το τελευταίο προκύπτει ως προϊόν σχεδιασμού από την πλευρά των γεωργών-κτηνοτρόφων. Όμως, το μέλλον της γεωργίας-κτηνοτροφίας στη σημερινή εποχή δεν μπορεί να βασιστεί, σταθερά και μόνιμα, για την επιβίωση αλλά και την εξέλιξή του σε παροδικές, άτυπες και ‘φιλικές’ συνεργασίες. Παρ’ όλα ταύτα, οι σχέσεις αυτές είναι εξαιρετικές για τη διαμόρφωση των ‘ασθενών δεσμών’, σύμφωνα με τη θεωρία του Granovetter σχετικά με το ρόλο των δικτύων στην επιχειρηματική πρακτική. Ο Granovetter υποστηρίζει ότι ‘ο απλός γνωστός είναι περισσότερο πιθανό να παρέχει μοναδικές πληροφορίες σε σχέση τους στενούς φίλους, επειδή οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν περισσότερους ασθενείς από ότι ισχυρούς δεσμούς’.

Περίπτωση 2

Ο κ. Γιώργος είναι εγκατεστημένος σε ένα απομακρυσμένο από τη Χαλκίδα χωριό. Καλλιεργεί ελιές, κηπευτικά και σιτηρά και ζει πάλι στο χωριό του τα τελευταία 4 χρόνια, αφού για ένα διάστημα 3 ετών έζησε στην Αθήνα αναζητώντας κάτι ‘καλύτερο’. Προέρχεται από αγροτική οικογένεια ενώ οι γραμματικές του γνώσεις είναι αυτές του απόφοιτου γυμνασίου.

Όπως ο ίδιος υποστηρίζει «η ενασχόληση μου με τη γεωργία ήρθε μάλλον αναγκαστικά αφού δοκίμασα να κάνω κάτι εκτός αυτής και οι συνθήκες ήταν πολύ δύσκολες. Το γεγονός ότι έχω μόνο απολυτήριο γυμνασίου και το ότι δεν έχω επαφές που θα μπορούσαν να με βοηθήσουν να εξελιχθώ επαγγελματικά σε κάποιον άλλο χώρο με οδήγησαν στο να γυρίσω στο χωριό. Είμαι ευχαριστημένος όμως και δεν θα φύγω τώρα πια γιατί δοκίμασα την πόλη και είδα πως είναι να δουλεύεις όλη μέρα κάτω από τα μάτια του αφεντικού που σε εκμεταλλεύεται χωρίς ιδιαίτερο οικονομικό κέρδος. Έτσι, πήρα την απόφαση να γυρίσω και να εκμεταλλευτώ την, έστω μικρή, κτηματική περιουσία που είχα. Τουλάχιστον, τώρα είμαι αφεντικό μόνος μου και ελέγχω την δουλειά μου. Επίσης, το ότι για κάποιο διάστημα δούλεψα και σε super market με βοήθησε να μάθω πως δουλεύει η αγορά. Σήμερα έχω τα δικά μου προϊόντα, τα πουλάω στη λαϊκή του διπλανού μεγαλύτερου χωριού και ταυτόχρονα έχουμε με τη γυναίκα μου ένα μικρό παντοπωλείο στο χωριό και ζούμε καλά. Δεν έχω μετανιώσει που δοκίμασα τόσες δουλειές, έμαθα πολλά από αυτές. Αν όλα πάνε καλά, σε 5 χρόνια έχω σκοπό να αυξήσω τις εκτάσεις μου και να βελτιώσω τις υποδομές της

εκμετάλλευσης μου. Θέλω κάποια στιγμή τα προϊόντα μου να πωλούνται στα ράφια καλών καταστημάτων και στην Αθήνα, αν και πιστεύω ότι θα χρειαστώ πολύ χρόνο γι' αυτό μια και δεν υπάρχει βοήθεια από πουθενά για να το πετύχω αυτό. Εμείς εδώ δουλεύουμε μόνοι.»

Η περίπτωση αυτή είναι ενδεικτική για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού που, τελικά, ασχολήθηκε με τη γεωργία-κτηνοτροφία μετά από μια 'αποτυχημένη' ή απογοητευτική πορεία σε άλλους επαγγελματικούς χώρους ή δύσκολες εργασιακές σχέσεις με ανωτέρους ή συνεργάτες. Η ελληνική πραγματικότητα δημιουργεί έναν ασφυκτικό κλοιό από την εργοδοσία προς τους εργαζομένους χωρίς μόρφωση, εμπειρία και σαφή στόχο για το μέλλον τους. Και ενώ, ενδεχομένως, η ενασχόληση τη γεωργία για αυτούς τους ανθρώπους αποτελεί την 'εύκολη λύση', για τον κλάδο αυτό το ανθρώπινο δυναμικό δεν αποτελεί λύση 'προόδου' αλλά λύση ανάγκης, που όμως σε λίγο καιρό μπορεί και να μην υφίσταται.

Περίπτωση 3

Ο κ. Θανάσης ζει σε ένα ορεινό χωριό σχετικά μακριά από την Χαλκίδα με δύσκολη πρόσβαση από και προς τα διπλανά χωριά και προς την πόλη. Είναι νέος κτηνοτρόφος, 29 ετών και απόφοιτος γυμνασίου. Βασικό κριτήριο επιλογής της εργασίας του ήταν ο χώρος στον οποίο θα ζούσε. Όπως ο ίδιος χαρακτηριστικά είπε «*με ενδιαφέρει να ζήσω στο χωριό μου, δίπλα στη φύση, στα ζώα μου και στους δικούς μου ανθρώπους. Είμαι κτηνοτρόφος από τότε που γεννήθηκα αφού μια ζωή ακολουθούσα τους γονείς μου στο μαντρί. Ξέρω τη δουλειά όσο κανένας, την κάνω πολύ καλά και δεν νομίζω ότι θα μάθω κάτι περισσότερο αν παρακολουθήσω ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Σε αυτό που παρακολούθησα όταν δήλωσα νέος αγρότης για τη δουλειά με τα ζώα δεν άκουσα κάτι νέο και άλλα πράγματα που μας είπαν για εγκαταστάσεις, βιολογικά κτλ. δεν μπορούμε να τα κάνουμε εμείς στο χωριό. Δεν έχουμε ούτε τα χρήματα, ούτε την βοήθεια από το κράτος. Ξέρω ότι στην πόλη πουλάει ο έμπορος τα δικά μας κρέατα πιο ακριβά αλλά δεν νομίζω ότι μπορώ να κάνω κάτι εγώ. Εμάς τους κτηνοτρόφους δεν μας προσέχει κανένας. Εγώ θα συνεχίσω να ζω και δουλεύω εδώ γιατί αγαπάω αυτό το μέρος και αυτή τη δουλειά αλλά δεν ξέρω τι θα κάνω στο μέλλον.»*

Στην περίπτωση αυτή περιγράφεται μια κατάσταση που διαιωνίζεται. Η κτηνοτροφία δηλαδή ασκείται σε μεγάλο βαθμό από ανθρώπους που αγαπούν πολύ τη δουλειά τους, την ξέρουν καλά και έχουν θέληση και μεράκι να τη συνεχίσουν, ακόμη και κάτω από αντίξοες συνθήκες. Οι εμπειρικές τους γνώσεις και το αίσθημα σιγουριάς για τις ικανότητές τους είναι ‘δυνατά όπλα’, όμως η άποψη ότι δεν έχουν στις απομακρυσμένες περιοχές τους την υποστήριξη που θα ήθελαν και η αμφιβολία για το κατά πόσο μπορεί μια κατάρτιση να τους βοηθήσει να εξελιχθούν είναι καθημερινά και σοβαρά προβλήματα στην ελληνική κτηνοτροφία.

Περίπτωση 4

Ο κ. Αντώνης ζει σε ένα ορεινό, σχετικά απομονωμένο χωριό και είναι κτηνοτρόφος. Προέρχεται από παλιά κτηνοτροφική οικογένεια που όμως ασχολείτο και με το εμπόριο. Είναι απόφοιτος Λυκείου και μετά από παρότρυνση του πατέρα του παρακολούθησε 2ετές πρόγραμμα σπουδών σε ιδιωτικό ΙΕΚ στο αντικείμενο «Διοίκηση Επιχειρήσεων». Τα τελευταία 7 χρόνια είναι αρχηγός της εκμετάλλευσης του και ασχολείται τόσο με την εκτροφή όσο και με την εμπορία ζώων και κρέατος. Σχετικά με την εκμετάλλευση του αναφέρει *«Ήμουν τυχερός που γεννήθηκα σε ένα περιβάλλον όπου από μικρός έμαθα την πραγματική δουλειά και οι δικοί μου ήταν πάντα πιο μπροστά από την εποχή τους, ανεξάρτητα τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν. Έτσι, μεγάλωσα μέσα στην κτηνοτροφία και ξέρω πραγματικά τι θέλει η δουλειά και από την άλλη έμαθα από νωρίς ότι πάντα υπάρχει ένα βήμα παραπάνω που μπορώ να κάνω. Η οικογένειά μου ξεκίνησε με μερικά ζώα μόνο και μετά από λίγο πουλούσαν τα ζώα τους σε όλο και μεγαλύτερα κέντρα πώλησης κρεάτων (τοπικό κρεοπωλείο, αγορά στην κοντινή πόλη, πώληση χοντρική σε έμπορο, συνεργασία με εταιρία αλλαντικών, κτλ.). Το γεγονός ότι σήμερα έχω στο πλευρό μου τον πατέρα μου, έναν ιδιαίτερα πρωτοπόρο επαγγελματία με επιχειρηματικό ένστικτο, με αρκετά ανεπτυγμένο δίκτυο επαφών και επιρροή στην τοπική κοινωνία (πρώην δήμαρχος) είναι εξαιρετικά σημαντικό για μένα. Δεν ξέρω αν θα μπορούσα να αρχίσω από το μηδέν. Η ύπαρξη αυτού του δικτύου γνωριμιών με βοήθησε να αναπτυχτώ πιο γρήγορα και να έχω βάλει ήδη τα θεμέλια για την ενασχόληση μου και με τη τυποποίηση κρεάτων σε λίγο καιρό.»*

Στην περίπτωση αυτή γίνεται φανερή η δυσκολία των «νέων αγροτών» να τολμήσουν να εμπλακούν με το δευτερογενή ή τριτογενή τομέα. Σε όλες τις περιπτώσεις του

δείγματος, τα άτομα που ασχολούνται και με άλλα στάδια, πέραν της παραγωγής προϊόντος, είναι άτομα που είχαν ισχυρό επιχειρηματικό πρότυπο στο κοντινό τους περιβάλλον, και συγκριτικό πλεονέκτημα όσον αφορά στο δίκτυο γνωριμιών, τη γνώση τρόπων οργάνωσης και αναβάθμισης των εργασιών τους και τη δυνατότητα ανάληψης επιχειρηματικού ρίσκου.

4.3.2. Απόψεις επιτυχημένων επιχειρηματιών⁴⁷

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται οι απόψεις δυο ανθρώπων οι οποίοι γνωρίζουν πολύ καλά τα προβλήματα των ελλήνων παραγωγών – επιχειρηματιών. Πρόκειται για τους Κ. Μπουτάρη, ειδικό σε θέματα οίνου, και Πατσιούρα, αρμόδιο για το κρόκο Κοζάνης.

Γ. Μπουτάρης

«Ο Έλληνας αγρότης παραμένει το πιο κλειστό νομοθετικά επάγγελμα, γεγονός που προκαλεί μια δύσπνοια στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών και αυτενέργειας, αποτρέποντάς τον να λειτουργήσει ταυτόχρονα ως επιχειρηματίας. Η έννοια του επιχειρηματία δεν έχει μπει στα ήθη και στις συνήθειες του κλάδου. Ο αμπελουργός είναι παραγωγός σταφυλιού και σταματάει εκεί. Δεν διαχειρίζεται τις ποικιλίες και την παραγωγή του, δεν αισθάνεται να τον αφορά το τελικό προϊόν.»

‘Οι έννοιες του marketing, της προσφοράς και της ζήτησης εξακολουθούν να τον αφήνουν παγερά αδιάφορο. Δε μπορεί να επιτευχθεί ισορροπία και πολύ περισσότερο ανάπτυξη στην αγορά χωρίς ελέγχους και πολιτικές ποιοτικής κατάταξης, προστασίας και αντίστοιχης προβολής των προϊόντων. Με πενιχρά κονδύλια και, παρεμπιπτόντως χρηματοδοτήσεις στήριξης και προβολή του προϊόντος, δε γίνεται.’

‘Αντίθετα, στην Ελλάδα οι αδυναμίες και οι δυσλειτουργίες της κρατικής μηχανής αλλά και των ίδιων των παραγωγών -πρέπει να ρίξουμε πολύ μεγάλο βάρος στους ίδιους τους παραγωγούς- έχουν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία απαξιωτικής νοοτροπίας στους παραγωγούς και απομόνωσης του κλάδου σε μια ανασταλτική εσωστρέφεια, ατολμία

---

⁴⁷ ‘Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της υπαίθρου 2000-2006’ (2007), Ημερίδα Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Ιούνιος 2007)

και αγκύλωση στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών. Μας ενδιαφέρει πώς θα πουλήσουμε την παραγωγή μας, τίποτα παραπάνω.

Τον καταδικάζουν να υφίσταται τους κλυδωνισμούς των διεθνών εξελίξεων χωρίς να μπορεί ν' ανταποκριθεί ή ν' αντιδράσει στις σύγχρονες προκλήσεις. Η βραχυκυκλωμένη συλλογική συνείδηση –και το υπογραμμίζω αυτό για όλους τους συναδέλφους, έχουμε μια βραχυκυκλωμένη συλλογική συνείδηση και δράση- και η απουσία συνολικής στρατηγικής οπτικής για το ειδικό προϊόν, ευθύνεται επίσης κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος για αρκετά από τα αδιέξοδα που αντιμετωπίζει ο αμπελοοινικός τομέας.'

Απαιτείται μετακίνηση ευθυνών και διαδικασιών σε όλα τα στάδια, από το αμπέλι ως το τραπέζι του καταναλωτή, στους επαγγελματικούς φορείς και άμεση εμπλοκή τους στην εξυγίανση και τον εκσυγχρονισμό των κανόνων λειτουργίας της αγοράς του κρασιού. Η εκπόνηση και η εφαρμογή εθνικού στρατηγικού σχεδίου για τη στήριξη και αναγέννηση του ελληνικού αμπελώνα, καθώς και η χρηματοδότηση του μακροπρόθεσμου σχεδίου marketing τα οποία χρονίζουν και σύρονται από Υπουργείο σε Υπουργείο και από υπόσχεση σε αναβολή, αποτελούν απόλυτη και μέγιστη ανάγκη.

Και οι λύσεις δε θα δοθούν μόνον από το κράτος, πρέπει να το έχουμε υπόψη αυτό. Οι λύσεις θα δοθούν κυρίως από εμάς. Οι αλλαγές και οι παρεμβάσεις πρέπει να έχουν μακροπρόθεσμη προοπτική, να διασφαλίζουν εύρυθμη λειτουργία της αρθρωτής αλυσίδας που λέγεται αμπελοοινικός τομέας και να εγγυώνται την επάρκειά τους ν' ανταποκριθούν σ' ένα διαρκώς εξελισσόμενο εσωτερικό και διεθνές οικονομικό περιβάλλον.»

Όπως προκύπτει από όσα ανέφερε ο κ. Μπουτάρης:

- ✓ Είναι εμφανές το πρόβλημα της ανασφάλειας που επικρατεί στη γεωργία και η έλλειψη οικειότητας των γεωργών, γενικότερα των αγροτών, με την έννοια της επιχειρηματικότητας.
- ✓ Η έλλειψη γνώσεων (ιδίως marketing και management) από μέρους των γεωργών καθώς και η ελλιπής στήριξη του πρωτογενή τομέα από το κράτος σε επίπεδο σχεδιασμού δράσεων αναπτυξιακού χαρακτήρα, αποτελούν σοβαρά προβλήματα για τον ελλαδικό χώρο.

N. Πατσιούρας

Σχετικά με τις κινήσεις που έκανε η ομάδα διαχείρισης του προϊόντος, ο κ. Πατσιούρας ανέφερε:

«Οργανώθηκε σειρά ημερίδων στο εσωτερικό με θέμα τις ευεργετικές ιδιότητες του κρόκου, οι οποίες στέφθηκαν με απόλυτη επιτυχία. Οι Έλληνες γνωρίζουν πλέον τον Κρόκο Κοζάνης.

Συμμετείχαμε σε φόρουμ επιχειρηματιών στη Γερμανία, την Ελβετία, την Ισπανία και τη Δανία όπως και στη Ρωσία, προκειμένου να αναζητήσουμε και να εξασφαλίσουμε νέες αγορές.

Εντάξαμε τον κρόκο σε ευρωπαϊκά προγράμματα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας INTERREG III C και πετύχαμε την χρηματοδότηση της Λευκής Βίβλου για τον Κρόκο από Κοινοτικούς Πόρους.

Συμμετείχαμε στις μεγαλύτερες εκθέσεις ποτών και τροφίμων του εσωτερικού και του εξωτερικού.

Συστήσαμε εταιρεία με την επωνυμία «Προϊόντα Κρόκου Κοζάνης Α.Ε.Β.Ε.», μαζί με την Capital Connect και την εταιρεία «Κορρές Φυσικά Προϊόντα Α.Ε.», με σκοπό τη δημιουργία νέων προϊόντων των οποίων βασικό συστατικό θα είναι ο κρόκος. Ενάμισι μήνα και θα τ' απολαύσετε όλοι.

Ταυτόχρονα με τις παραπάνω δράσεις προβήκαμε στην πιστοποίηση του προϊόντος σαν βιολογική καλλιέργεια, όπως στη φυσιολογική αλλά και στη Latura, τη γερμανική εταιρεία πιστοποίησης, γεγονός που εκτίναξε τις εγχώριες πωλήσεις από 250 κιλά το 2004 σε 1.300 κιλά σήμερα.

Οι εποχές που πουλούσαμε χύμα προκειμένου να μη μας μείνει το προϊόν στις αποθήκες πέρασαν. Το ανώνυμο προϊόν δεν έχει πατρίδα και εμείς στοχεύουμε ο

κρόκος Κοζάνης να αναγνωρίζεται από τους καταναλωτές διεθνώς σαν ένα επώνυμο ποιοτικό ελληνικό προϊόν.»

Το συμπέρασμα όσων ανέφερε ο κ. Πατσιούρας είναι ότι για την επιτυχημένη επιχειρηματική δράση μιας μονάδας του κλάδου της γεωργίας απαιτούνται κινήσεις όπως:

- ✓ Διαφήμιση του προϊόντος, ανάλογα με την προς «κατάκτηση» αγορά-στόχο
- ✓ Αναζήτηση νέων αγορών
- ✓ Πιστοποίηση προϊόντος
- ✓ Συμμετοχή σε δραστηριότητες του κλάδου που μπορούν να λειτουργήσουν ως κανάλια δικτύωσης
- ✓ Τυποποίηση του προϊόντος

Οι κινήσεις αυτές είναι προαπαιτούμενες για την ανάπτυξη μιας μονάδας στην σύγχρονη ανταγωνιστική αγορά.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός μελέτης

Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη των χαρακτηριστικών των γεωργών-κτηνοτρόφων του Νομού Ευβοίας που συμμετείχαν στο πρόγραμμα «Νέων Αγροτών», η αξιολόγηση των προγραμμάτων κατάρτισης που παρακολούθησαν στο Κέντρο Γεωργικής Εκπαίδευσης (Κέντρο 'ΔΗΜΗΤΡΑ') και η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των εν λόγω καταρτίσεων στην καλλιέργεια ή ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος εκ μέρους των «νέων αγροτών» με σκοπό την εξέλιξή τους από αγρότες – παραγωγούς σε αγρότες – επιχειρηματίες.

Πιο συγκεκριμένα , μελετάται

- ✓ Το προφίλ των «νέων αγροτών»
- ✓ Η άποψη των «νέων αγροτών» σχετικά με την κατάρτιση που παρακολούθησαν
- ✓ Η σημερινή στάση των «νέων αγροτών» απέναντι σε επιχειρηματικές δράσεις

Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε στο 25% των συμμετεχόντων σε πρόγραμμα κατάρτισης στο νομό Ευβοίας κατά το χρονικό διάστημα 2000-2005, δηλαδή στους 48 από τους 189 γεωργούς / κτηνοτρόφους, με μια αναλογία αντρών – γυναικών 60/40. Η επιλογή αυτών πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της Στρωματοποιημένης τυχαίας δειγματοληψίας. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε μέσω της διαδικασίας της προσωπικής συνέντευξης. Η επεξεργασία των στοιχείων έγινε με το στατιστικό πακέτο SPSS 13.0 for Windows και η συγγραφή της μελέτης σε Word XP for Windows.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται και συζητούνται τα κυριότερα ευρήματα της μελέτης.

5.1 Βασικά στοιχεία ανάλυσης ερωτηματολογίων

➤ Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά «νέων αγροτών»

Από τα αποτελέσματα των πινάκων προκύπτει ότι οι ερωτηθέντες παρουσιάζουν μια αρμονική κατανομή των ηλικιών τους στο εύρος των 18 έως 45 χρόνων. Η πλειονότητα αυτών (41,7%) έχει λάβει εκπαίδευση σε επίπεδο Λυκείου ή ανώτερη. Το 79,2 % των ερωτηθέντων είναι παντρεμένοι και το 60,4% έχει τουλάχιστον ένα

παιδί, γεγονός που τους ‘δεσμεύει’ με τη περιοχή διαμονής τους. Στο 55,2% του δείγματος της έρευνας, το εκπαιδευτικό επίπεδο των συζύγων είναι επιπέδου Λυκείου ή ανώτερη. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχουν γεωργό πατέρα (77,1%) με χαμηλό επίπεδο μόρφωσης (81,3% αυτών μέχρι Δημοτικό) ενώ η μητέρα ασχολείται με τα οικιακά (70,8%) και είναι ακόμη χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου από τον πατέρα (77,1% έχουν παρακολουθήσει μόνο κάποιες τάξεις του δημοτικού).

Επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι στην πλειοψηφία τους οι νέοι γεωργοί του δείγματος ζουν πολλά χρόνια στη περιφέρεια και λίγοι έχουν την εμπειρία της ζωής σε άλλη περιοχή ή σε μια πόλη. Οι 2 στους 3 ερωτηθέντες δεν είχαν σκοπό να ασχοληθούν με τη γεωργία/ κτηνοτροφία μετά το σχολείο. Όμως το 41,7% των ερωτηθέντων απασχολήθηκε με τη γεωργία-κτηνοτροφία ενώ οι υπόλοιποι δοκίμασαν την τύχη τους σε άλλες, εξωγεωργικές εργασίες, χωρίς όμως τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι μόλις 1 στους 3 δοκίμασε την τύχη του σε περιοχή εκτός της τωρινής διαμονής του και έχει εμπειρία μιας διαφορετικής αγοράς εργασίας και κοινωνικού status.

Οι κυριότεροι λόγοι επαγγελματικής ενασχόλησης με τη γεωργία-κτηνοτροφία ήταν αρχικά η γεωργική καταγωγή τους, που τους παρείχε ένα αίσθημα σιγουριάς, βασισμένο στις γνώσεις και εμπειρίες τους και τη στοιχειώδη υποδομή και βοήθεια από το οικογενειακό περιβάλλον. Άλλοι σημαντικοί λόγοι ήταν η ύπαρξη κτηματικής περιουσίας, η έλλειψη άλλης εργασίας και, τέλος, η προσδοκία ενός καλύτερου εισοδήματος από τη γεωργία σε σχέση με κάποιο άλλο επάγγελμα. Για τη μεγάλη πλειοψηφία των ερωτώμενων ιδιαίτερη μεγάλη σημασία στο επάγγελμά τους έχει η ανεξαρτησία που τους παρέχει, ενώ επίσης μεγάλη σημασία έχουν στοιχεία όπως η επαφή με τη φύση, η ‘υγιεινή ζωή’ και το αίσθημα δημιουργίας. Λόγω και των παραπάνω, η πλειοψηφία του δείγματος δεν φαίνεται διατεθειμένη να εγκαταλείψει τη γεωργία-κτηνοτροφία για να ασχοληθεί με άλλο επάγγελμα, τη στιγμή που αυτό του παρέχει αντίστοιχο εισόδημα. Επίσης, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος δεν προτίθεται να εγκαταλείψει την περιοχή στην οποία διαμένει και εργάζεται, δηλαδή το νομό Ευβοίας, ενώ αν για κάποιο λόγο έπρεπε να μετακομίσουν σε μια άλλη περιοχή στην πλειονότητά τους δηλώνουν ότι θα μετακινούνταν σε κοντινή περιοχή.

Όσον αφορά στο οικογενειακό εισόδημα των ερωτηθέντων, για τη μεγάλη πλειοψηφία τους προέρχεται κατά βάση από τη γεωργία-κτηνοτροφία ενώ συμπληρωματικά εισοδήματα προέρχονται από γεωργική δραστηριότητα εκτός της δικής τους εκμετάλλευσης, κοινωνικές παροχές ή μικρές επιχειρήσεις. Πρέπει να σημειωθεί ότι σε ότι αφορά τις γυναίκες του δείγματος, όλες βασίζουν το οικογενειακό τους εισόδημα στο εισόδημα του συζύγου, ενώ το δικό τους γεωργικό εισόδημα λειτουργεί σε κάθε περίπτωση συμπληρωματικά στο οικογενειακό εισόδημα, είτε αυτό αφορά στη γονική είτε στη δική τους οικογένεια. Το επίπεδο του οικογενειακού εισοδήματος των ερωτηθέντων, για την πλειοψηφία (56,3%) δεν ξεπερνά τις 12.000 ευρώ, γεγονός που δικαιολογεί το ότι το 81,3% του πληθυσμού είναι λίγο ή μέτρια ικανοποιημένο. Παρόλη όμως τη δυσαρέσκειά τους, η αίσθηση ελευθερίας και η έλλειψη εναλλακτικών επιλογών εργασίας που θα τους παρέχει μια σχετική ασφάλεια στην περιοχή τους ή ακόμη και σε άλλη περιοχή, ωθεί τους ερωτώμενους να επιμένουν και να υπομένουν τις όποιες δυσχέρειες του γεωργοκτηνοτροφικού επαγγέλματος, μεταξύ άλλων και του χαμηλού εισοδήματος. Εξάλλου, όπως επισημαίνουν και οι ίδιοι, μπορεί αντικειμενικά τα χρήματα αυτά να είναι λίγα αλλά στο χώρο που κινούνται, με τη λιτή ζωή της επαρχίας και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν, απολαμβάνουν ένα επίπεδο ζωής που δεν θα είχαν σε μια μεγαλούπολη όπου οι ανάγκες και τα έξοδα θα ήταν πολύ υψηλότερα.

➤ **Χαρακτηριστικά γεωργικής εκμετάλλευσης**

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες έχουν αναλάβει τη νομική ευθύνη της εκμετάλλευσής τους έως και μια 10ετία πριν την έρευνα ενώ η λήψη των αποφάσεων όταν είναι ανύπαντροι γίνεται επί το πλείστον σε συνεργασία με την γονεϊκή οικογένεια (κλαστικό ελληνικό μοντέλο οικογένειας) ενώ όταν είναι παντρεμένοι, ιδιαίτερα όσον αφορά στις γυναίκες, οι αποφάσεις λαμβάνονται μαζί με το σύζυγο. Ο τρόπος λήψης αποφάσεων μοιράζεται εξίσου μεταξύ ενστικτωδών αποφάσεων και λήψης αποφάσεων μετά από μελέτη του θέματος.

Στη γεωργική εκμετάλλευση, η συνήθης εικόνα είναι να δουλεύει εκτός από τον αρχηγό της εκμετάλλευσης μέλη της οικογένειας ενώ ανάγκες καλύπτονται από έναν συνήθως και εποχιακούς εργάτες, που επιλέγονται κυρίως στη βάση της

διαθεσιμότητάς τους και του ύψους της αμοιβής τους. Σχεδόν ισάριθμος αριθμός παραγωγών έχουν πάνω και κάτω από 50 στρέμματα συνολική ιδιόκτητη γη ενώ οι περισσότεροι επιπλέον κατέχουν έως και 50 στρέμματα ενοικιαζόμενα. Συνήθεις καλλιέργειες στο νομό Ευβοίας είναι η ελιά, διάφορες άλλες δενδροκομικές καλλιέργειες, κηπευτικά, αμπέλια, σιτηρά και βαμβάκι, ως επί το πλείστον συμβατικής καλλιέργειας. Επίσης εκτρέφονται πρόβατα και αίγες αλλά παράλληλα αναπτύσσονται η αγελαδοτροφία και η μελισσοκομία.

➤ **Επιπρόσθετες δράσεις εκμετάλλευσης**

Σε ότι αφορά στις δραστηριότητες των γεωργών-κτηνοτρόφων που δεν αφορούν στην πρωτογενή παραγωγική διαδικασία στην εκμετάλλευσή τους, σχεδόν 1 στους 5 (18,8%) ασχολείται με το εμπόριο ή τη μεταποίηση των προϊόντων του, γεγονός που αναδεικνύει πόσο απέχει το γεωργικό δυναμικό της Ελλάδας από το μοντέλο του παραγωγού – επιχειρηματία που αναζητά η Ευρώπη. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει πόσο μεγάλη ανάγκη υπάρχει για τη μετάβαση του Έλληνα γεωργού από το επίπεδο του απλού παραγωγού στο επίπεδο του επιχειρηματία-παραγωγού που παράγει και διαχειρίζεται το προϊόν του μέχρι τον καταναλωτή(π.χ. μεταποίηση, τυποποίηση, εμπορία). Η πώληση των προϊόντων των ερωτώμενων πραγματοποιείται κυρίως μέσω κάποιου μεσάζοντα-εμπόρου (50%) και σε ταυτόχρονη πώληση σε έμπορο και σε λαϊκή αγορά (απευθείας από τον ίδιο το παραγωγό). Ελάχιστοι είναι εκείνοι που διοχετεύουν εξ ολοκλήρου τα προϊόντα τους μόνοι τους στην αγορά, μέσω των λαϊκών αγορών, διότι – όπως υποστηρίζουν οι ίδιοι – είναι μια επιλογή που χαρακτηρίζεται από μεγάλο ρίσκο (θα πουληθούν τα προϊόντα ή όχι) και επιπλέον έξοδα για τους ίδιους (άδεια για την πώληση σε ‘πάγκο λαϊκής’, έξοδα μετακίνησης, κτλ). Πολλοί ερωτώμενοι δήλωσαν ότι περισσότερο επικερδές είναι για αυτούς να πωλούν τα προϊόντα τους στο κοντινό οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει την ευκαιριακή και άτυπη, εκτός παραγωγής, δραστηριοποίηση των νέων γεωργών, ακόμη και σήμερα, και αποκαλύπτει την απόσταση από τη νοοτροπία του επιχειρηματία-γεωργού που είναι και το ζητούμενο τα τελευταία χρόνια για την επιβίωση, πόσο μάλλον για την ανάπτυξη του τομέα.

Επίσης δυσοίωνα είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία είτε δεν έχει σκοπό να ακολουθήσει (35,4%) είτε έχει πλήρη άγνοια (62,5%) σημαντικών πρακτικών όπως η

ολοκληρωμένη γεωργία. Μόλις 1 στους 48 έχει σκοπό να ασχοληθεί με αυτή ενώ, ταυτόχρονα, το 62,5% του δείγματος δεν προτίθεται να ενταχθεί στη βιολογική γεωργία, παρόλο ότι γνωρίζουν περί αυτής. Την επιλογή τους αυτή τη στηρίζουν στο ότι θεωρούν εξαιρετικά δύσκολη, χρονοβόρα και δαπανηρή τη διαδικασία ένταξής τους, καθώς και στο ότι δεν είναι διατεθειμένοι να μάθουν εξαρχής ένα νέο τρόπο παραγωγής αφού η συνήθεια και η ασφάλεια που νοιώθουν μέσω των σχετικών πρακτικών είναι δυνατότερη από το αίσθημα εξέλιξης και προόδου. Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι στην έννοια των βιολογικών προϊόντων πολλοί από τους ερωτηθέντες διατηρούν έντονες επιφυλάξεις αφού θεωρούν ότι τα προϊόντα της περιοχής τους, λόγω της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης, δεν έχουν προβλήματα και όπως λένε χαρακτηριστικά ‘τα δικά μας προϊόντα είναι σαν βιολογικά, υγιεινά, οπότε δεν χρειάζεται να κάνουμε κάτι τόσο απαιτητικό όπως η βιολογική καλλιέργεια’. Η αντίληψη αυτή πιθανώς μαρτυρά και μια παρερμηνεία του όρου ‘βιολογική γεωργία’ ή/και την αντίληψη περί μιας «ερασιτεχνικής» αντιμετώπισης του εργασιακού αντικειμένου τους, αν και οι ίδιοι υποστηρίζουν ότι απλά ‘είναι απόλυτα σίγουροι για τη ποιότητα των προϊόντων που παράγουν’.

Σε ότι αφορά σε δράσεις βελτίωσης της εκμετάλλευσής τους, η πραγματοποίηση Σχεδίου Βελτίωσης είναι γεγονός για τη μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων (72,9%) ενώ όλοι όσοι έχουν ήδη ενταχθεί/εφαρμόσει ΣΒ δηλώνουν πολύ ικανοποιημένοι ως προς το βαθμό που αυτό διευκόλυνε τις εργασίες στην εκμετάλλευσή τους. Το 60% (21 από τους 35) υποστήριξαν ότι λόγω του Σ.Β. το εισόδημά τους βελτιώθηκε πολύ ενώ όλοι δήλωσαν ότι το Σ.Β. συνέβαλλε πολύ στην βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων τους. Τέλος, 3 στους 4 ερωτώμενους ισχυρίστηκαν κατά την συνέντευξη ότι γνωρίζουν τους Κανόνες Ορθής Γεωργικής Παραγωγής.

➤ **Κατάρτιση στο πλαίσιο του προγράμματος των «νέων αγροτών»**

Σε ότι αφορά στην ενημέρωσή τους σχετικά με την παρακολούθηση ενός προγράμματος κατάρτισης, η πλειοψηφία του δείγματος δηλώνει πως ενημερώθηκε από τη Διεύθυνση Γεωργίας του Νομού/ ΚΕΓΕ ενώ την αμέσως επόμενη πηγή πληροφόρησης αποτελούν φίλοι και γείτονες. Ένα μεγάλο θέμα αποτελεί το γεγονός ότι στη μεγάλη πλειοψηφία τους οι ερωτώμενοι δηλώνουν πως συμμετείχαν στην

συγκεκριμένη κατάρτιση που πήραν μέρος επειδή 'έτυχε', επειδή δηλαδή ήταν υποχρεωμένοι από το πρόγραμμα των «Νέων Αγροτών» να παρακολουθήσουν συγκεκριμένες ώρες κατάρτισης, που σε συνδυασμό με το ότι τέτοια προγράμματα δεν γίνονται συχνά, είχε ως αποτέλεσμα να παρακολουθήσουν όποιο πρόγραμμα κατάρτισης πραγματοποιούνταν εκείνη την περίοδο, ακόμη και αν δεν είχε συνάφεια με το δικό τους αντικείμενο. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται για πολλά χρόνια, και ακόμη και αν δεν ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις των καταρτιζομένων, η συχνότητά του προκαλεί προβληματισμό καθώς έτσι αμφισβητούνται ο λόγος και η ουσία της εκπαιδευτικής διαδικασίας αλλά και τα αποτελέσματά της. Παρ' όλα αυτά όμως, οι ερωτώμενοι στην πλειοψηφία τους (60%) δηλώνουν ότι θα παρακολουθούσαν και πάλι, οικειοθελώς, ένα πρόγραμμα κατάρτισης, ενώ οι υπόλοιποι δεν το θεωρούν απαραίτητο ή δεν θα το έκαναν με δική τους πρωτοβουλία.

Σε ότι αφορά στο πρόγραμμα κατάρτισης που παρακολούθησαν οι νέοι, ποσοστό της τάξης του 52% δήλωσε ότι, κατά τη διάρκεια της κατάρτισης, ενημερώθηκε «αρκετά ή πάρα πολύ» σχετικά με το αντικείμενό του. Αντίθετα, σημαντικό ποσοστό (20,8%) δήλωσε ότι δεν ενημερώθηκε («καθόλου» ή «λίγο») ενώ ένα 27% ενημερώθηκε σε «μέτριο» βαθμό. Ο βαθμός ικανοποίησης από τους εκπαιδευτές κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα, ενώ το αντίθετο συμβαίνει όσον αφορά στην πρακτική άσκηση αφού, όπως δηλώνουν, στην πραγματικότητα πραγματοποιούνται ελάχιστα πράγματα με σκοπό την πρακτική εφαρμογή όσων διδάχθηκαν στη διάρκεια της κατάρτισης. Οι περισσότεροι εμφανίζονται ικανοποιημένοι («αρκετά» ή «πολύ») από τη θεματολογία της εκπαίδευσης. Εδώ πρέπει να σημειωθεί πως από τις συνεντεύξεις προέκυψε το εξής σημαντικό στοιχείο: επειδή πολλές φορές το ακροατήριο ενός προγράμματος κατάρτισης δεν είχε σχέση με το αντικείμενο της κατάρτισης όπως αυτό οριζόταν από το ΚΕΓΕ, με συνεργασία εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων το πρόγραμμα άλλαζε (άτυπα) και έτσι αφιερωνόταν χρόνος σε θέματα που αφορούσαν άμεσα τις εκμεταλλεύσεις των νέων γεωργών. Όπως είναι λογικό, ο χρόνος αυτός δεν ήταν αρκετός ώστε να παρασχεθούν στους καταρτιζόμενους όλα εκείνα τα γνωστικά εφόδια που απαιτούνταν για την εμπλοκή τους σε νέες δραστηριότητες. Τουλάχιστον όμως ήταν δυνατόν να δοθούν, σε όσους ήταν διατεθειμένοι να ψάξουν για περαιτέρω πληροφορίες και βοήθεια, κατευθυντήριες γραμμές που, τελικά, θα ήταν δυνατό να τους οδηγήσουν σε μια άλλη, καλύτερη κατάσταση, ίσως και πιο επιχειρηματικής μορφής δραστηριοποίηση - ακόμη και αν οι ίδιοι δεν 'τολμούν' να χρησιμοποιήσουν

αυτή την ορολογία. Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις που η αλλαγή του προγράμματος της κατάρτισης δεν ήταν εφικτή, οι καταρτιζόμενοι στο περιθώριο του προγράμματος (π.χ. στα διαλείματα ή πριν και μετά την κατάρτιση) έπαιρναν πληροφορίες από τους εκπαιδευτές τους. Γι' αυτό και στην πλειοψηφία τους οι νέοι δηλώνουν πολύ ικανοποιημένοι από τους εκπαιδευτές καθώς και ότι έμαθαν πράγματα σχετικά με το αντικείμενό τους.

Σε ότι αφορά όμως στο βαθμό της συνολικής ικανοποίησής τους από το πρόγραμμα κατάρτισης, ο πληθυσμός του δείγματος είναι μοιρασμένος μεταξύ όλων των διαβαθμίσεων ικανοποίησης, με μικρή πλειοψηφία μεταξύ αυτών που είναι «αρκετά ή πολύ» ικανοποιημένοι, γεγονός που εξηγείται και από όσα προαναφέρθηκαν. Ως κύριο λόγο μη εφαρμογής των νέων γνώσεων – πληροφοριών, οι καταρτιζόμενοι προβάλλουν την έλλειψη συνάφειας του αντικειμένου της εκμετάλλευσής τους με αυτό της κατάρτισης. Όσον δε αφορά στη συμβολή του προγράμματος στην αύξηση του εισοδήματος των νέων γεωργών, οι εκτιμήσεις τους δεν παρουσιάζουν κοινή συνισταμένη, αφού σχεδόν ισοκατανέμονται σε όλες τις κατηγορίες – με ένα μικρό προβάδισμα αυτών που απαντούν «μέτριο βαθμό συμβολής». Αντίθετα, διαπιστώνεται μια σχετική αντίληψη σε ότι αφορά ότι, μετά τη κατάρτισή τους, οι νέοι είναι σε καλύτερη κατάσταση σε σχέση με τους άλλους (συγκρίσιμους) γεωργούς του κλάδου τους που δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιο σχετικό πρόγραμμα, με αιχμή της υπεροχής τους τη λήψη σημαντικών πληροφοριών σχετικά με το αντικείμενό τους, στο ευρύτερο πλαίσιο της κατάρτισης.

Ένα ακόμη σημαντικό θέμα που διερευνήθηκε στην εργασία ήταν η στάση των αγροτών σε σχέση με τα λογιστικά τους. Σε σχέση με το ζήτημα αυτό διαπιστώθηκε ότι η μεγάλη πλειοψηφία των νέων του δείγματος δεν κρατά στοιχεία για τα έξοδα/έσοδά τους ή κρατά υποτυπώδεις σημειώσεις σχετικά με οικονομικές τους δοσοληψίες. Θεωρούν μάλιστα ότι κάτι τέτοιο μπορεί να το κάνει μόνο κάποιος λογιστής ενώ από μέρους τους κάτι τέτοιο δεν θα είχε κανένα αποτέλεσμα. Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος δηλώνει πως δεν έλαβε καμία ενημέρωση σχετικά με την τήρηση λογιστικών στοιχείων στη διάρκεια της κατάρτισής τους ενώ, ταυτόχρονα, αυτό θεωρείται «λογικό» καθώς δεν είναι θιασώτες της αντίληψης ότι ο σύγχρονος γεωργός οφείλει να έχει την ευθύνη και τον έλεγχο των λογιστικών του

βιβλίων, πιστεύοντας ότι αρκεί απλά να έχουν μια ‘γενική ιδέα’ της κατάστασης των οικονομικών τους.

Αντίθετα με τα παραπάνω, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων επιθυμεί διακαώς τη συνεχή επικοινωνία με τους εκπαιδευτές τους και αυτό βέβαια εξηγείται από το ότι στο πρόσωπό τους βρήκαν ένα σύμμαχο και σύμβουλο στην καθημερινή πάλη με τα προβλήματα του κλάδου τους, τη γραφειοκρατία και τη μοναξιά της επαρχίας. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, η πλειοψηφία των εκπαιδευτών ήταν υπάλληλοι της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης στη Χαλκίδα, γεγονός που λειτούργησε ευεργετικά στην ουσιαστική βοήθεια των γεωργών/ καταρτιζομένων. Και αυτό διότι οι νέοι γεωργοί είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν, να συμβουλευτούν και να συνεργαστούν με ανθρώπους των οποίων τη βοήθειά και στήριξη αναζητούσαν, πολύ δε περισσότερο αφού οι επιστήμονες αυτοί (γεωπόνοι οι περισσότεροι) είχαν άποψη για την κατάσταση του νομού αλλά και του κλάδου είτε άμεσα οι ίδιοι είτε εμμέσως οι συνεργάτες τους (λειτουργώντας ως γέφυρα επικοινωνίας). Με βάση αυτό, οι περισσότεροι ερωτηθέντες υποστήριζαν στη διάρκεια της συνέντευξης πως μετά την κατάρτιση γνωρίζουν πλέον που πρέπει να απευθυνθούν για να αντιμετωπίσουν προβλήματα της εκμετάλλευσής τους.

Μετά την εμπειρία της παρακολούθησης ενός προγράμματος κατάρτισης, οι ερωτώμενοι δήλωσαν πως θα παρακολουθούσαν και πάλι, επί πληρωμή αυτή τη φορά, ένα παρόμοιο πρόγραμμα, με κύρια κριτήρια τη θεματολογία, τη χρονική διάρκειά του, την αναλογία θεωρίας – πράξης και την εποχή πραγματοποίησής του. Παρ’ όλα αυτά, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί ότι η κατάρτιση των επαγγελματιών του κλάδου πρέπει να γίνεται δωρεάν, μολονότι αρκετοί από αυτούς δεν είναι απόλυτα σίγουροι ότι θα παρακολουθούσαν ακόμη και υπό αυτές τις (ευνοϊκές) συνθήκες.

Σε ότι αφορά το περιεχόμενο της κατάρτισης τους η πλειοψηφία των νέων γεωργών

- ✓ θεωρεί εξαιρετικά ή πολύ σημαντικό θέμα τις επιδοτήσεις/ αποζημιώσεις από κρατικούς ή ευρωπαϊκούς φορείς καθώς και θέματα εμπορίας και τιμών των προϊόντων τους.
- ✓ Θεωρεί αρκετά σημαντικά ή σημαντικά θέματα όπως οι νέες καλλιεργητικές τεχνικές, τα προγράμματα της Ε.Ε., η οργάνωση-διοίκηση των

εκμεταλλεύσεων, οι νέοι τρόποι οικονομικής ενίσχυσης γεωργικών εκμεταλλεύσεων και οι δράσεις εκτός γεωργίας.

- ✓ Θεωρεί καθόλου ή λίγο σημαντικά θέματα κατάρτισης όπως οι νέες καλλιέργειες, η βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία, οι εισροές (λιπάσματα, φυτοφάρμακα κτλ), οι νέες μορφές συνεργασίας και η αντιμετώπιση οικονομικών/ λογιστικών προβλημάτων.

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, μετά το πέρας του προγράμματος και ως τη χρονική περίοδο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, δήλωσε πως αναζήτησε πληροφορίες για θέματα που αφορούσαν στην εκμετάλλευσή του, παίρνοντας το έναυσμα – όπως δήλωσαν οι ίδιοι - από ‘κάτι’ που έμαθαν στη διάρκεια της κατάρτισης (ή στο περιθώριό της). Το γεγονός αυτό αποτελεί επιτυχία για το πρόγραμμα κατάρτισης, αφού έτσι πραγματοποιείται ένας από τους σημαντικότερους στόχους της εν λόγω διαδικασίας. Από αυτό το πληθυσμό, το ότι ο ένας στους τρεις βρήκε ακριβώς αυτό που έψαχνε ενώ οι δυο στους τρεις βρήκαν κάποιο μέρος - μικρό ή μεγάλο- των πληροφοριών που αναζητούσαν (δηλαδή δεν υπήρχε κάποιος που αναζήτησε πληροφορίες και δεν βρήκε κάτι) σηματοδοτεί μια αλλαγή όσον αφορά στις πηγές πληροφόρησης του αγροτικού κόσμου, από το κοινωνικό περιβάλλον ή τον ιδιώτη γεωπόνο της περιοχής στους αρμόδιους κρατικούς φορείς όπως η Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης. Όπως τονίζουν εξάλλου και οι ίδιοι, στη συντριπτική πλειοψηφία τους, η Νομαρχιακή Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης και ο Δήμος οφείλουν να τους ενημερώνουν για θέματα που αφορούν τον κλάδο τους. Τέλος, στην αναζήτηση άλλων πιθανών τρόπων ενημέρωσης, προέκυψε κατά τις συνεντεύξεις πως ένας στους τρεις ερωτηθέντες δεν χρησιμοποιούν ηλεκτρονικό υπολογιστή και σχεδόν εννιά στους δέκα δεν κάνουν χρήση μιας σημαντικής πηγής πληροφόρησης της σύγχρονης ζωής κάθε εργαζόμενου – πολύ περισσότερο ενός επιχειρηματία- που είναι το Internet.

➤ **Κατάρτιση – Επιχειρηματικότητα**

Σημαντικό στόχο της παρούσας μελέτης αποτέλεσε η διερεύνηση, αφενός, των αλλαγών στη στάση των νέων γεωργών του νομού Ευβοίας απέναντι στην εξέλιξη - ανάπτυξη της εκμετάλλευσής τους μετά την κατάρτισή τους, και, αφετέρου, της εκδήλωσης, από την πλευρά τους, ‘επιχειρηματικής δράσης’.

Η πλειοψηφία του δείγματος (58,3%) δήλωσε ότι έχει προβεί σε αλλαγές στην εκμετάλλευσή του μετά τη κατάρτιση. Η πρώτη αλλαγή που έκανε η μεγάλη πλειοψηφία τους αφορά στην αύξηση της έκτασης των εκμεταλλεύσεων τους, ενώ ακολουθούν η αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού και η εξοικονόμηση χρημάτων. Όσον δε αφορά σε όσους δεν έκαναν αλλαγές, ως κύριοι λόγοι αναφέρθηκαν η έλλειψη κεφαλαίων, ενώ επίσης σημαντικός λόγος ήταν η αναποφασιστικότητα τους είτε να αναλάβουν το οικονομικό ρίσκο είτε να πάρουν τη σοβαρή απόφαση να δράσουν και να είναι ή να νοιώθουν έτοιμοι να το κάνουν.

Στην προσπάθεια να οριστεί η ‘επιχειρηματικότητα’ από τους παραγωγούς στο πλαίσιο της συζήτησης περί αλλαγών στην εκμετάλλευσή τους, μια ισχυρή μειοψηφία (1 στους 3) υποστήριξε πως η επιχειρηματικότητα είναι ατομικό «χάρισμα» αντίληψη που υποσκάπτει την πρόθεση τους να επανακαταρτιστούν και την δεκτικότητά τους σε κάθε είδους ‘εκπαίδευση’, ακόμη και αν σε δεύτερο επίπεδο επισημαίνουν ότι χρειάζεται και το κατάλληλο περιβάλλον για να αναπτυχθεί η προσωπική αυτή ικανότητα. Η πλειοψηφία πάντως των ερωτηθέντων θεωρούν ότι η επιχειρηματικότητα είναι συνδυασμός έμφυτης ικανότητας και κατάρτισης. Γενικότερα, παρατηρήθηκε μεγάλος βαθμός δυσκολίας εκ μέρους των γεωργών να προσδιορίσουν την έννοια ‘επιχειρηματικότητα’ και η σχετική αμφιβολία θεωρήθηκε «φυσική» με βάση το σκεπτικό ότι κάθε περίπτωση ανθρώπου είναι ξεχωριστή.

Σε σχέση με το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζουν, λιγότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες υποστηρίζουν ότι υπάρχουν πρωτοπόροι γεωργοί/ κτηνοτρόφοι στην περιοχή τους, λιγότεροι από το 1/4 του δείγματος δηλώνουν το αντίθετο, ενώ σχεδόν 1 στους 3 δήλωσε ότι δεν γνωρίζει. Από αυτούς που γνωρίζουν έναν τουλάχιστον πρωτοπόρο γεωργό στην περιοχή τους η μεγάλη πλειοψηφία έχει κατά καιρούς σχέσεις συνεργασίας (έστω και άτυπης μορφής) ανάλογα με τα τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζει. Ένα μικρό ποσοστό έχει σταθερή επαγγελματική σχέση με αυτό το πρωτοπόρο άτομο ενώ μόνο σε μια περίπτωση δεν υπάρχει καμία σχέση και συνεργασία. Τέλος, σε ότι αφορά τον πρωτοπόρο, η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων δηλώνουν ότι, κατά καιρούς, υιοθετούν ιδέες ή πρακτικές του, ανάλογα βέβαια με τις ικανότητες τους και τις συνθήκες που επικρατούν.

Ένα ακόμη σημαντικό σημείο της έρευνας ήταν η ‘αυτοαξιολόγηση’ των νέων γεωργών. Σε μια διαδικασία αυτοχαρακτηρισμού τους, οι ερωτηθέντες στην πλειοψηφία τους θεωρούν ως σημαντικότερα «όπλα» τους την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων και τη διαπραγματευτική τους ικανότητα. Αντίθετα, μεγαλύτερες δυσκολίες αντιμετωπίζουν σε σχέση με τη συνεργασία τους με κρατικούς φορείς και την κάλυψη των ελλείψεων στη δικτύωσή τους καθώς και τις ελλείψεις γνώσεις τους σε θέματα λογιστικά-οικονομικά-marketing. Παράλληλα, αξιολογώντας την εκμετάλλευσή τους, στην πλειοψηφία τους θεωρούν ότι το κύριο πλεονέκτημα είναι η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων (και πάλι!) ενώ ως σημαντικότερο πρόβλημά τους αναφέρθηκε ο μεγάλος ανταγωνισμός παράλληλα όμως και η έλλειψη υποδομών.

Σε ότι αφορά στη θέση των νέων αγροτών σε σχέση με το περιβάλλον στο οποίο ζουν, στη συντριπτική πλειοψηφία τους δηλώνουν ότι δεν συνεργάζονται, παρά μόνο ευκαιριακά κατά διαστήματα με τους συντοπίτες τους (γεωργούς ή μη). Παράλληλα, η μεγάλη πλειοψηφία θεωρεί ότι οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται στη γεωργία/κτηνοτροφία είναι «μέτριες». Τέλος, αναφορικά με τα σχέδια των ερωτηθέντων για τα επόμενα πέντε χρόνια μόνο 1 στους 4 έχει σκοπό να κάνει πρόσθετες επενδύσεις, 1 στους 3 δεν μπορεί να ξέρει διότι το μέλλον της εκμετάλλευσής δεν καθορίζεται από τον ίδιο, ενώ το 20% του δείγματος επιλέγει τη σταθερότητα. Τέλος, μόνο 2 στους 48 ερωτηθέντες δηλώνουν ότι θα επιδιώξουν να εγκαταλείψουν την γεωργία/κτηνοτροφία.

➤ **Η ζωή στην ύπαιθρο**

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες -9 στους 10- δηλώνουν πως τους αρέσει η περιοχή στην οποία ζουν. Αντίθετα, πιστεύουν ότι η άποψη των νέων για τη περιοχή τους είναι στην πλειοψηφία τους αρνητική. Η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρούν ότι δεν υπάρχει φορέας που να λειτουργεί για την προάσπιση των συμφερόντων τους στην περιοχή τους, παρότι συμμετέχουν σε κάποια συλλογική οργάνωση. Η συνεργασία μεταξύ των κατοίκων της περιοχής έχει, σύμφωνα με την πλειοψηφία των νέων, επιτευχθεί ελάχιστες φορές, ενώ ελάχιστοι είναι εκείνοι οι παραγωγοί που ανήκουν σε ένα συνεκτικό κοινωνικό ιστό που χαρακτηρίζεται από κοινούς στόχους, συνεργατισμό και αλληλεγγύη. Τέλος, σε σχέση με τα παιδιά τους (το μέλλον

δηλαδή του τόπου τους αλλά πιθανόν και της εκμετάλλευσής τους) στην πλειοψηφία τους δηλώνουν πως δεν ξέρουν αν θα ήθελαν τα παιδιά τους να ζήσουν στην περιοχή ενώ περισσότεροι από τους 8 στους 10 δεν επιθυμεί τα παιδιά τους να ασχοληθούν με τη γεωργία/ κτηνοτροφία.

➤ Βασικά στοιχεία διμεταβλητής ανάλυσης

Από την διμεταβλητή ανάλυση που πραγματοποιήθηκε σε μια προσπάθεια διερεύνησης τυχόν συσχετίσεων μεταξύ μεταβλητών, προέκυψαν τα εξής σημαντικά συμπεράσματα :

- ✓ Οι άντρες νέοι γεωργοί παρουσιάζουν χαμηλότερου επιπέδου μόρφωση σε σχέση με τις γυναίκες, μια εικόνα αντιστρόφως ανάλογη με εκείνη της προηγούμενης γενιάς. Αυτό οφείλεται είτε στο πολύ μικρό ποσοστό γυναικών που παλαιότερα πήγαιναν στο σχολείο είτε/και στην αναζήτηση των σημερινών γυναικών για ένα καλύτερο μέλλον, σε αντίθεση με τους άντρες που αποφασίζουν σχετικά νωρίς ότι θα ασχοληθούν με το συγκεκριμένο επάγγελμα.
- ✓ Οι γυναίκες αποφασίζουν στα στενότερα πλαίσια της υπάρχουσας/πυρηνικής οικογένειας (ως μέλος του ζευγαριού) πολύ περισσότερο απ' ότι οι άντρες, που στηρίζονται κατά πολύ για τις αποφάσεις τους στην πατρική οικογένεια. Επίσης, οι γυναίκες λαμβάνουν τις αποφάσεις που αφορούν στην εκμετάλλευσή τους κυρίως μετά από μελέτη/συζήτηση, ενώ αντίθετα οι άντρες φαίνεται πως βασίζονται περισσότερο στο ένστικτό τους. Οι άντρες γεωργοί στην πλειοψηφία τους δηλώνουν χαμηλότερο οικογενειακό εισόδημα σε σχέση με τις γυναίκες γεωγούς, κυρίως διότι οι γυναίκες παρέχουν στις περισσότερες περιπτώσεις συμπληρωματικό, ως προς το συνολικό οικογενειακό, γεωργικό εισόδημα. Αντίθετα, στην περίπτωση των αντρών το γεωργικό εισόδημα πολλές φορές αποτελεί κύρια και μοναδική πηγή οικογενειακού εισοδήματος. Επιπλέον, οι άντρες είναι πολύ λιγότερο δεκτικοί στο να παρακολουθήσουν κάποια κατάρτιση σε σχέση με τις γυναίκες.
- ✓ Τα άτομα με υψηλότερη μόρφωση λαμβάνουν αποφάσεις για την εκμετάλλευσή τους στη βάση μελέτης και συζητήσεων, ενώ όσοι έχουν χαμηλότερη μόρφωση με βάση το ένστικτό τους. Αυτό πιθανόν να συνδέεται και με το γεγονός ότι οι πρώτοι τείνουν να απολαμβάνουν υψηλότερα

οικογενειακά εισοδήματα. Τέλος, τα πιο μορφωμένα άτομα επιθυμούν να παρακολουθήσουν επιπλέον καταρτίσεις ενώ οι λιγότερο μορφωμένοι το αντίθετο.

- ✓ Επίσης επιβεβαιώθηκε το γεγονός ότι όταν η γεωργική εκμετάλλευση είναι η κύρια βάση του οικογενειακού εισοδήματος, αυτό τείνει να είναι χαμηλότερο απ' ό,τι όταν το εισόδημα της γεωργικής εκμετάλλευσης λειτουργεί συμπληρωματικά. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει εκ νέου το χαμηλό οικονομικό επίπεδο των νέων που απασχολούνται αποκλειστικά με τη γεωργία-κτηνοτροφία αλλά και την οικονομική ανασφάλειά τους που, με τη σειρά του, τους οδηγεί να αντιμετωπίζουν μάλλον με επιφύλαξη τις καινοτομίες.
- ✓ Σημαντικό επίσης εύρημα της μελέτης είναι το ότι εκείνοι που δεν εφάρμοσαν γνώσεις ή πρακτικές από την κατάρτιση, έχουν τα χαμηλότερα οικογενειακά εισοδήματα. Από την άλλη, προκύπτει πως οι 3 στους 4 από εκείνους με εισόδημα άνω των 12.000 ευρώ πραγματοποίησαν αλλαγές στην εκμετάλλευσή τους ενώ για εκείνους με χαμηλότερο εισόδημα συμβαίνει το αντίθετο. Διαπιστώνεται άρα ότι η οικονομική δυσχέρεια αποτελεί βασικό λόγο μη εφαρμογής των «νέων στοιχείων» που τους προσφέρθηκαν στη διάρκεια της κατάρτισης, ή γενικότερα πραγματοποίησης αλλαγών στην εκμετάλλευση, πλην όμως έχει αποδειχθεί ότι η μη ανάληψη ρίσκου και η παθητική στάση οδηγεί στην αδράνεια, την υποβάθμιση και τελικά στην κατάρρευση οποιασδήποτε μορφής παραγωγικής μονάδας. Ο συνδυασμός των παραπάνω ευρημάτων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι παράγοντες κατάρτιση – επιχειρηματικότητα – οικονομική κατάσταση – εκπαιδευτικό επίπεδο είναι αλληλοεξαρτώμενες.
- ✓ Ένα επιπλέον θέμα διερεύνησης είναι το πόσο ικανοποιημένοι είναι οι νέοι γεωργοί/ κτηνοτρόφοι από το εισόδημά τους. Όπως προκύπτει από την παρούσα έρευνα, στην πλειοψηφία τους, οι νέοι που ασχολούνται μόνο με πρωτογενή παραγωγή δεν είναι ευχαριστημένοι από το εισόδημά τους, σε αντίθεση με τους (λίγους) νέους που ασχολούνται και με το εμπόριο/ μεταποίηση των προϊόντων τους. Από την άλλη, όσοι τηρούν λογιστικά βιβλία φαίνεται να έχουν καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα αφού δηλώνουν πιο ικανοποιημένοι από το εισόδημά τους. Οι περισσότεροι από εκείνους που δηλώνουν ότι θα παρακολουθούσαν πάλι μια δωρεάν κατάρτιση είναι πιο

ικανοποιημένοι από το εισόδημά τους, γεγονός που μάλλον τους παρακινεί περισσότερο να δραστηριοποιηθούν.

- ✓ Σε ότι αφορά, τέλος, στην επιχειρηματική δράση των νέων γεωργών/κτηνοτρόφων, είναι εμφανές ότι οι καταρτίσεις σε αρκετές περιπτώσεις είχαν θετικά αποτελέσματα αφού η πλειοψηφία όσων πραγματοποίησαν αλλαγές στην εκμετάλλευσή τους δηλώνουν ότι εφάρμοσαν σε «αρκετό» ή «μεγάλο» βαθμό «πληροφορίες» που αποκόμισαν από την κατάρτιση, ενώ ακριβώς το αντίθετο ισχύει για αυτούς που δεν προχώρησαν σε αλλαγές τα τελευταία χρόνια. Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί, σε σχέση με το μέλλον του τομέα, ότι όσοι έχουν ένα συγκεκριμένο στόχο για τα επόμενα χρόνια σε ότι αφορά στην εκμετάλλευσή τους –αλλαγή δράσεων ή σταθερότητα- στη μεγάλη πλειοψηφία τους (αν και φθίνουσα σημαντικά από την πρώτη στη δεύτερη περίπτωση) επιθυμούν να παρακολουθήσουν και πάλι κάποιο δωρεάν πρόγραμμα κατάρτισης. Αντίθετα, όσοι δεν έχουν σαφή προσανατολισμό δηλώνουν πιο διστακτικοί απέναντι στο ενδεχόμενο αυτό. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν την ανάγκη που έχουν οι πραγματικά ενδιαφερόμενοι γεωργοί, που επιθυμούν να εξελιχθούν και να δημιουργήσουν μια δυναμική, οικονομικά εύρωστη και ενδεχομένως πρωτοπόρα επιχείρηση.

5.2 Συζήτηση – συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με σκοπό να διερευνηθεί το προφίλ των νέων γεωργών / κτηνοτρόφων του νομού Ευβοίας στην ουσία αναζητείτο η σκιαγράφηση του ανθρώπινου δυναμικού του γεωργικού κλάδου, ώστε να προκύψουν όσο το δυνατόν πιο ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με το τι μπορεί να περιμένει η Ελλάδα στο μέλλον από το κλάδο. Η εικόνα λοιπόν του γεωργού – υπεύθυνου εκμετάλλευσης που

- λειτουργεί σε μεγάλο βαθμό με βάση τον «πατροπαράδοτο» τρόπο που έμαθε από την αγροτική οικογένειά του και δεν εξελίσσεται «θεαματικά»
- κατέχει μικρού ή μεσαίου μεγέθους εκμετάλλευση που κυρίως υποστηρίζουν με την εργασία τους μέλη της οικογένειάς του
- ενημερώνεται για επαγγελματικά θέματα ως επί το πλείστον από τον κοινωνικό του περίγυρο
- δεν έχει «οικειοποιηθεί» τη διαδικασία εκπαίδευσης – κατάρτισης – ενημέρωσης

- δεν έχει αφομοιώσει τη λογική της παρακολούθησης-ελέγχου των λογιστικών – οικονομικών του

είναι ενδείξεις τουλάχιστον ανησυχητικές για το κατά πόσο μπορεί να αντεπεξέλθει στη σημερινή πραγματικότητα. Τα δεδομένα αλλάζουν καθημερινά, οι απαιτήσεις της αγοράς είναι όλο και υψηλότερες, η οικονομική, και κατ' επέκταση η κοινωνική επιβίωση ιδιαίτερα στη γεωργία όπου οι συνθήκες λειτουργίας είναι δυσχερέστερες. Δυστυχώς, μεγάλη μερίδα γεωργών είτε προσπαθεί απλά να επιβιώσει είτε χρησιμοποιεί τη γεωργία ως συμπληρωματική. Σε κάθε περίπτωση, τα παραπάνω προβλήματα είναι εξαιρετικά σημαντικά στο βαθμό που στόχο αποτελεί η μετάβαση από την παραδοσιακή στην πολυλειτουργική γεωργία και στο πλαίσιο αυτό στην επιχειρηματική γεωργική δραστηριότητα που συμπεριλαμβάνει τουλάχιστον παραγωγή – μεταποίηση – εμπορία γεωργικών προϊόντων.

Σε ότι αφορά τη κατάρτιση, προκύπτει ότι η πραγματοποίηση των συγκεκριμένων προγραμμάτων ήταν εξαιρετικά σημαντική για τους νέους γεωργούς, ακόμη και αν δεν τηρούνταν βασικοί κανόνες (πχ παρακολούθηση προγραμμάτων κατάρτισης με βάση το αντικείμενο ή η έλλειψη πρακτικής άσκησης). Η ανάγκη των παραγωγών για επιστημονική ενημέρωση και συνεργασία με φορείς του κλάδου είναι φανερή, πολύ δε περισσότερο στις περιπτώσεις των γεωργών που εκδηλώνουν ενδιαφέρον για την εξέλιξη-ανάπτυξη της εκμετάλλευσής τους και αναζητούν «επιχειρηματικές» διεξόδους.

Η επιχειρηματικότητα δείχνει να είναι μια έννοια μακρινή για το σημερινό (νέο) γεωργό. Δεν υπάρχει σαφής εικόνα για το τί είναι και που οφείλεται η επιτυχημένη ή αποτυχημένη επιχειρηματική δράση. Οι περισσότεροι νέοι γεωργοί, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, δεν 'τολμούσαν' να χαρακτηρίσουν ακόμη και ένα επιτυχημένο και πρωτοπόρο γεωργό ως «επιχειρηματία γεωργό». Παρ' όλα αυτά, δράσεις με στόχο την μεγέθυνση, ανάπτυξη και πολυδραστηριότητα της εκμετάλλευσής τους είναι πλέον έκδηλες και ακόμη και αν δεν ονομάζονται 'επιχειρηματικές', είναι σαφές ότι έχουν πολλά από τα αυτά τα χαρακτηριστικά.

Τέλος, το γεγονός ότι παράγοντες όπως κατάρτιση – επιχειρηματικότητα – οικονομική κατάσταση – εκπαιδευτικό επίπεδο είναι αλληλοεξαρτώμενες

υπογραμμίζει την ανάγκη βελτίωσης τόσο της γενικής εκπαίδευσης όσο και της τεχνικής εκπαίδευσης-κατάρτισης στη χώρα μας. Το ζήτημα τόσο της πληροφόρησης-ενημέρωσης όσο και της εκπαίδευσης-κατάρτισης παραμένουν επιτακτικά όσον αφορά στην προσαρμογή των νέων, τουλάχιστον, ελλήνων παραγωγών (και εν γένει των αγροτών) στις νέες συνθήκες εντεινόμενου ανταγωνισμού, ραγδαίων καινοτομιών, απαιτήσεων για ποιοτικά και ασφαλή τρόφιμα, προστασίας του περιβάλλοντος κλπ. Στο πλαίσιο λοιπόν της διασφάλισης της βιωσιμότητας του αγροτικού χώρου, ιδιαίτερα δε της αντιμετώπισης των προβλημάτων της γεωργίας, διαμέσου της προσέλκυσης νέων και της συμμετοχής τους στην αναπτυξιακή διαδικασία, απαιτείται ο σχεδιασμός και υλοποίηση στοχευμένων, κατάλληλων προγραμμάτων, αφενός κατάρτισης και πληροφόρησης και αφετέρου αγροτικής ανάπτυξης που θα λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες τόσο του πληθυσμού-στόχου όσο και της περιοχής εφαρμογής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παράρτημα Α : Ερωτηματολόγιο

Παράρτημα Β : Πράσινο Πιστοποιητικό

Παράρτημα Α : Ερωτηματολόγιο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ:.....

ΑΡ. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ :.....

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:.....

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1.Στοιχεία για το νοικοκυριό σας .

	ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΚΥΡΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛ- ΜΑ	ΔΕΥΤΕΡ. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΟΡΦΩΣΗΣ
Ερωτώμενος					
Σύζυγος					
1 ^ο Παιδί					
2 ^ο Παιδί					
3 ^ο Παιδί					
4 ^ο Παιδί					
Γονέας					
Γονέας					

[αναλυτικά την ειδικότητα εάν έχει πάει Τεχνική Σχολή, Τεχνικό Λύκειο, ΙΕΚ, ΤΕΙ ή ΑΕΙ]

.....
.....
.....
.....
.....

2.Χρόνος διαμονής :.....

Β. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

1.Είστε ο αρχηγός / ιδιοκτήτης της εκμετάλλευσής?

- a. Ναι
- b. Όχι

2.Από πότε έχετε τη νομική ευθύνη της εκμ/σης?

.....

2^α. Ποιος παίρνει τις αποφάσεις ?

Γεωργικές αποφάσεις	Ποιος αποφασίζει
---------------------	------------------

	Κυρίως εγώ	Εγώ & σύζυγος	Πατέρας & σύζυγος	Άλλο
Τι θα καλλιεργήσουμε				
Αγορά γεωργ. Φαρμάκων , λιπασμάτων κτλ				
Αν & πόσους εργάτες θα πάρουμε				
Πόσα ζώα θα πουληθούν				
Τι εργαλεία & μηχανήματα θα αγοράσουμε ή θα χρησιμοποιήσουμε				
Απόκτηση γεωργικού δανείου & τι ποσό				
Πώς και πόσο θα πουληθούν τα προϊόντα				
Αν θα ενοικιαστεί γεωργ. Γη και πόση				
Αν θα γίνουν γεωργ. Επενδύσεις (αγορά μηχαν. , συστ. Άρδευσης)				
Ποιος κρατά / καταχωρεί λογιστικά στοιχεία				

2b. Πως συνήθως παίρνονται οι αποφάσεις? (μια απάντηση)

- a. Με το ένστικτο
- b. Μετά από συζήτηση με άλλους
- c. Μετά από κάποια μελέτη
- d. Αφού ρωτήσουμε φίλους ή /και γνωστούς
- e. Άλλος.....

3. Τελειώνοντας το σχολείο , θέλατε να ασχοληθείτε με το γεωργικό κλάδο?

- a. Ναι
- b. Όχι

4. Μετά το σχολείο και μέχρι να ασχοληθείτε με τη γεωργία – κτηνοτροφία, κάνατε κάποια άλλη εργασία (ή εργασίες)?

- a. Ναι
- b. Όχι

4^α Εάν ΝΑΙ, ποια (ποιες)?

.....
.....

5. Έχετε ζήσει (σπουδάσει ή εργαστεί) σε κάποιο άλλο τόπο , εκτός του τόπου που κατοικείτε τώρα, για διάστημα άνω των 6 μηνών? (εξαιρείται για τους άντρες η στρατιωτική θητεία)

- a. Ναι
- b. Όχι

5^α. Πού πήγες?

.....

5β. Γιατί?

.....

6. Ασχολείσαι με τη Γεωργία – Κτηνοτροφία γιατί (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Έχω γεωργική καταγωγή (γονείς αγρότες / κτην/φοι) = οικογενειακή παράδοση.....(   )
- b. Απέκτησα μεγάλη κτηματική περιουσία από συγγενικά μου άτομα (σύζυγος, γονείς /πεθερικά , συγγενείς).....(   )
- c. Δεν μπορούσα να βρω άλλη δουλειά.....(   )
- d. Για οικονομικούς λόγους (καλύτερο εισόδημα).....(   )
- e. Άλλο .....

7.Τι εκτιμάς περισσότερο στο επάγγελμα σου? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση / απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Τις οικονομικές απολαβές.....(   )
- b. Την ανεξαρτησία στη δουλειά μου.....(   )
- c. Την απόλαυση από την εργασία στη φύση.....(   )
- d. Την ποιο υγιεινή ζωή σε σχέση με τη ζωή στη πόλη...(   )
- e. Την αίσθηση δημιουργίας.....(   )
- f. Άλλο.....

8.Αν σας προσφερόταν εργασία που να σου αποδίδει όσα περίπου και η γεωργία , θα προτιμούσες να εγκαταλείψεις τη γεωργία ή όχι?

- a. Ναι
- b. Όχι

8^α. Σκέφτεσαι να φύγεις από το χωριό;

- a. Ναι
- b. Όχι
- c. Δεν ξέρω

.....

.....

8^β. Αν σου δινόταν η ευκαιρία να έφευγες για κάποιο μεγάλο χρονικό διάστημα από την περιοχή σου , πού θα ήθελες να πας?

- a. Σε κοντινό χωριό
- b. Σε κοντινή πόλη
- c. Σε άλλη περιφέρεια
- d. Στην Αθήνα / Θεσσαλονίκη
- e. Στο εξωτερικό

.....

8γ. Γιατί?

.....

.....

9. Από ποιες πηγές προέρχεται σήμερα το οικογενειακό σου εισόδημα? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Γεωργία – κτηνοτροφία στην εκμετάλλευση.....( )
- b. Μεροκάματα στη γεωργία , εκτός εκμετάλλευσης...( )
- c. Τουρισμός – αγροτουρισμός.....( )
- d. Κοινωνικές παροχές (πχ συντάξεις).....( )
- e. Μικρή επιχείρηση άσχετη με τη γεωργία (παντοπωλείο , ουζερί , καφενείο , κτλ).....( )
- f. Άλλο.....( )

10. Σε ποιο επίπεδο κυμαίνεται το ετήσιο οικογενειακό εισόδημά σας?

- a. 0-3000 Euro
- b. 3001- 6000 Euro
- c. 6001-9000 Euro
- d. 9001 - 12000 Euro
- e. 12001 – 15000 Euro
- f. 15001 Euro και άνω

11. Κατά πόσο είστε ικανοποιημένος /η με το εισόδημα σας?

Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1	2	3	4	5	6	7

12. Το προσωπικό της εκμετάλλευσής σας είναι :

	Αριθμός	Μόνιμο Προσωπικό	Εποχιακό Προσωπικό
Μέλη οικογένειας			
Μισθωτοί			

13. Πώς επιλέγετε το μισθωτό προσωπικό σας? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Εξειδίκευση.....( )
- b. Διαθεσιμότητα.....( )
- c. Μεροκάματο.....( )
- d. Άλλο.....( )

14. Πόση συνολική έκταση έχεις? (στρ)

- Ιδιόκτητη.....
- Ενοικιαζόμενη.....

15. Σε πόσα τεμάχια (αγροτεμάχια)?

- Ιδιόκτητη.....
- Ενοικιαζόμενη.....

16. Ποιες είναι οι καλλιέργειες σου?

Καλλιέργειες	Έκταση	Συμβατική	Ολοκληρωμένη	Βιολογική

17. Κτηνοτροφία . Πόσα ζώα υπάρχουν στην εκμετάλλευσή σου?

Είδος	Αριθμός
Αγελάδες	
Πρόβατα	
Κατσίκες	
Γουρούνια	
Κουνέλια	
Κότες	
Άλλο	
Άλλο	

18. Εκτός από την παραγωγή – εκτροφή ασχολείστε και με

- Μεταποίηση
- Συσκευασία
- Εμπορία
- Άλλο.....

Εμπορία: που πουλάει / πώς

.....
 .....

19. Σκέφτεσαι να ασχοληθείς με την ολοκληρωμένη γ-κτ?

- Ναι.....( )
- Όχι.....( )
- Δεν ξέρω τι είναι.....( )

20. Αν όχι , γιατί?

.....

21. Σκέφτεσαι να ασχοληθείς με την βιολογική γ-κτ?

- Ναι.....( )
- Όχι.....( )
- Δεν ξέρω τι είναι.....( )

22. Αν όχι , γιατί?

.....

23. Έκανες κάποιο Σχέδιο Βελτίωσης?

- a. Ναι
- b. Όχι
- c. Δεν ξέρω τι είναι

24. Το Σχέδιο Βελτίωσης που έκανες :

Πόσο βοήθησε στη διευκόλυνση των εργασιών (αγορά εξοπλισμού , εγκαταστάσεις)

- Πολύ
- Λίγο
- Καθόλου

b. Πόσο βοήθησε να βελτιωθεί το εισόδημα?

- Πολύ
- Λίγο
- Καθόλου

c. Πόσο συνέβαλε στην αλλαγή των καλλιεργειών κλπ της εκμ/σης?

- Πολύ
- Λίγο
- Καθόλου

d. Πόσο συνέβαλε στη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων?

- Πολύ
- Λίγο
- Καθόλου

25. Γνωρίζεις για τους Κανόνες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής?

- Ναι
- Όχι

26. Αν ναι, τους εφαρμόζεις?

- a. Ναι
- b. Μερικές φορές/ κατά περίπτωση
- c. Όχι

Γ.ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΟΓΕΕΚΑ ΔΗΜΗΤΡΑ

1. Ποιος σας ενημέρωσε για τα προγράμματα κατάρτισης?

- a. Διεύθυνση Γεωργίας/ ΚΕΓΕ
- b. Δήμος - κοινότητα
- c. Γεωπόνος περιοχής (δημοσίου)
- d. Γεωπόνος (ιδιώτης)
- e. Φίλοι – Γείτονες
- f. Τοπικά ΜΜΕ
- g. άλλο

2. Επιλέξατε εσείς το αντικείμενο επιμόρφωσης?

- Ναι
- Όχι
- Έτυχε

3.Θα παρακολουθούσατε το πρόγραμμα αν δεν ήταν υποχρεωτικό?

- Ναι
- Όχι

4.Μάθατε πράγματα σχετικά με το αντικείμενο σας?

Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1	2	3	4	5	6	7

5.Πόσο ευχαριστημένος /η είστε με

	Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
	1	2	3	4	5	6	7
Εκπαιδευτές							
Πρακτική Άσκηση							
Θέματα							
Διάρκεια Επιμόρφωσης							

6.Πόσο ευχαριστημένος είστε γενικά από το πρόγραμμα?

Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1	2	3	4	5	6	7

7.Εφάρμοσες πράγματα που έμαθες στο πρόγραμμα?

Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1	2	3	4	5	6	7

8.Αν όχι (1,2,3),γιατί?

- I. Δεν άκουσα κάτι καινούργιο
- II. Ήταν άσχετα με το αντικείμενο της εκμετάλλευσής μου
- III. Χρειάζομαι υποδομή / εγκαταστάσεις που δεν είχα για να εφαρμόσω νέα πράγματα
- IV. Δεν είχα πρακτικές γνώσεις για να τα εφαρμόσω
- V. Δεν είχα το απαραίτητο κεφάλαιο
- VI. Άλλο.....

9. Σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα κατάρτισης που παρακολουθήσατε σας βοήθησε να αυξήσετε το εισόδημα σας?

Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1	2	3	4	5	6	7

10. Είστε σε καλύτερη κατάσταση από άλλους γεωργούς-κτηνοτρόφους (παρόμοιων δυνατοτήτων) μετά την εκπαίδευση?

- Ναι, είμαι σε καλύτερη κατάσταση
- Όχι, είμαι σε χειρότερη κατάσταση
- Είμαστε στην ίδια κατάσταση

10^α. Μετά την εκπαίδευση πιστεύεις ότι απέκτησες αρκετές γνώσεις ώστε να βρίσκεσαι σε καλύτερη κατάσταση από άλλους γεωργούς που έχουν τις ίδιες δυνατότητες?

- Ναι
- Όχι
- Δεν ξέρω

11. Σχετικά με τα οικονομικά – λογιστικά της δραστηριότητάς σου, μετά την εκπαίδευση, πώς υπολογίζεις και παρακολουθείς τα οικονομικά της εκμετάλλευσής σου?

- Τα κρατάω στο μυαλό μου και δεν σημειώνω τίποτα .....( )
- Κρατάω πρόχειρες σημειώσεις.....( )
- Συμπληρώνω λογιστικά βιβλία.....( )
- Συμμετέχω στο πρόγραμμα RICA.....( )

12. Έμαθες κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης πώς να τηρείς σωστά τα λογιστικά της εκμετάλλευσής σου?

- Ναι.....( )
- Έτσι και έτσι.....( )
- Όχι.....( )

13. Πείστηκες ότι είναι απαραίτητο να τηρείς συστηματικά τα λογιστικά της εκμετάλλευσής σου?

- Ναι.....( )
- Έτσι και έτσι.....( )
- Όχι.....( )

14. Θα ήθελες συνεχή επικοινωνία με τους εκπαιδευτές / φορέα κατάρτισης?

- Ναι
- Όχι

15. Τώρα ξέρεις πού να απευθυνθείς για τα θέματα που σε απασχολούν?

- Ναι
- Όχι

16. Εάν θα πλήρωνες για ένα πρόγραμμα κατάρτισης τι θα ζητούσες σε σχέση με

- Τη χρονική του διάρκεια
- Τη περίοδο του χρόνου(εποχή) που πραγματοποιείται

- III. Το τόπο διεξαγωγής του
- IV. θέμα (θέματα)
- V. αναλογία θεωρίας-πράξης
- VI. προσδοκώμενα αποτελέσματα
- VII. Άλλο.....

17.Θεωρείς ότι το κράτος πρέπει να οργανώνει δωρεάν προγράμματα κατάρτισης?

- a. Ναι
- b. Ίσως.....
- c. Όχι
- d. Δεν ξέρω

18.Θα ήθελες να παρακολουθήσεις κάποιο άλλο πρόγραμμα κατάρτισης, δωρεάν?

- a. Ναι
- b. Ίσως
- c. Όχι
- d. Δεν ξέρω

19.Αν ναι , σε τι θέματα?

Γεωργικά.....
 Άλλα.(πρόσθετων απασχολήσεων).....

20.Ποια η σημασία των παρακάτω θεμάτων για εσάς ?

Α/α	Θέματα	Καθόλου Σημαντικό Πολύ Σημαντικό				
		←—————→				
1	Νέες Καλ/γείες	1	2	3	4	5
2	Βιολογική Γ -Κ	1	2	3	4	5
3	Νέες καλλιεργητικές τεχνικές ή εκτροφή ζώων	1	2	3	4	5
4	Φυτοφάρμακα/λιπάσματα/σιτηρέσια	1	2	3	4	5
5	Νέα μηχανήματα - εξοπλισμό	1	2	3	4	5
6	Οικονομικά – λογιστικά εκμ/σης	1	2	3	4	5
7	Επιδότησεις – αποζημιώσεις ΕΕ	1	2	3	4	5
8	Προγράμματα ΕΕ	1	2	3	4	5
9	Εμπόριο & τιμές προϊόντων	1	2	3	4	5
10	Προστασία περιβάλλοντος	1	2	3	4	5
11	Διοίκηση αγροτικών εκμ/σεων	1	2	3	4	5
12	Νέες μορφές συνεργασίας παραγωγών	1	2	3	4	5
13	Τρόπους χρηματοδότησης γεωργικής εκμ/σης	1	2	3	4	5

14	Νέες δραστηριότητες (εκτός Γ – Κ)	1	2	3	4	5
15	Φορολογικά – νομικά προβλήματα	1	2	3	4	5
16	Άλλο	1	2	3	4	5

...(16).....

21. Από τότε που παρακολούθησες το πρόγραμμα κατάρτισης, έχεις ψάξει πληροφορίες για την εκμετάλλευσή σου?

- a. Ναι
- b. Όχι

22. Αν ναι, βρήκες τις πληροφορίες που έψαξες?

- a. Ναι
- b. Κάποιες
- c. Όχι

23. Γενικότερα, από πού πληροφορείστε για γεωργικά θέματα? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Δήμο.....( )
- b. Νομαρχιακή Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης.....( )
- c. Γεωπόνο δημοσίου φορέα.....( )
- d. Ιδιώτη γεωπόνο.....( )
- e. Αγροτική Τράπεζα.....( )
- f. Περιβάλλον (φίλοι –συγγενείς –συντοπίτες).....( )
- g. Συνεταιρισμό.....( )
- h. Ένωση συνεταιρισμών ή τοπικό συνεταιρισμό.....( )
- i. Εφημερίδες / Ραδιόφωνο.....( )
- j. Ιντερνετ.....( )
- k. Άλλο .....

24. Ποιος πιστεύετε ότι οφείλει να σας ενημερώνει? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Δήμο.....( )
- b. Νομαρχιακή Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης.....( )
- c. Γεωπόνο δημοσίου φορέα.....( )
- d. Ιδιώτη γεωπόνο.....( )
- e. Αγροτική Τράπεζα.....( )
- f. Περιβάλλον (φίλοι –συγγενείς –συντοπίτες).....( )
- g. Συνεταιρισμό.....( )
- h. Ένωση συνεταιρισμών ή τοπικό συνεταιρισμό.....( )
- i. Εφημερίδες / Ραδιόφωνο.....( )
- j. Ιντερνετ.....( )
- k. Άλλο .....

25.Χρησιμοποιείτε ηλεκτρονικό υπολογιστή?

- Ναι
- Όχι

26.Χρησιμοποιείτε internet?

- Ναι
- Όχι

27.Πόσο σημαντικά θεωρείτε τα προγράμματα κατάρτισης / εκπαίδευσης για την ανάπτυξη της περιοχής σας?

Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1	2	3	4	5	6	7

Δ. ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ -ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1.Άλλαξε η μορφή της δραστηριότητας σας από τότε που παρακολουθήσατε το πρόγραμμα κατάρτισης?

- a. Ναι
- b. Όχι

2.Αν ναι , με ποιο τρόπο? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Αύξησες την έκταση της εκμετάλλευσής σου.....( )
- b. Έφτιαξες νέο ή επισκεύασες το παλιό σπίτι.....( )
- c. Αγόρασες μηχανολογικό εξοπλισμό.....( )
- d. Αγόρασες ζώα.....( )
- e. Εξοικονόμησες χρήματα από μεταβιβάσεις γης , κτισμάτων κλπ..( )
- f. Έφτιαξες αγροτουριστικά καταλύματα.....( )
- g. Άλλο.....( )

3.Αν όχι , ποιος ο λόγος που σας εμπόδισε να ξεκινήσετε μια νέα δραστηριότητα? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Δεν το είχα αποφασίσει σοβαρά / δεν ένιωθα έτοιμος.....( )
- b. Δεν είχα τα κεφάλαια.....( )
- c. Δεν είχα γνώσεις / εμπειρία.....( )
- d. Δεν πήρα το οικονομικό ρίσκο.....( )
- e. Δεν πήρα το κοινωνικό ρίσκο.....( )
- f. Δεν είχα υποστήριξη (από ποιόν?)(κράτος, τοπικούς φορείς).....( )
- g. Άλλο.....

4. Θεωρείς ότι η επιχειρηματικότητα είναι
- Χάρισμα/ έμφυτη ικανότητα που έχει ένας άνθρωπος
  - Προϊόν εκμάθησης/ κατάρτισης

5. Υπάρχει κάποιος στην περιοχή σου που παρουσιάζει εξαιρετική επιχειρηματική δράση? (πρωτοπόρος)

- Ναι
- Όχι
- Δεν ξέρω

6. Αν ναι, έχετε σχέσεις (συνεργάζεστε, ανταλλάσσετε απόψεις κτλ)?

- Ναι
- Μερικές φορές
- Όχι

6^α. Έχετε υιοθετήσει/ εφαρμόσει κάποιες από τις ιδέες ή πρακτικές αυτού του πρωτοπόρου ατόμου

- Ναι
- Κάποιες
- Όχι

6β. Γαιτί?

.....
 .....

7. Ποιες θεωρείς ότι είναι οι σημαντικότερες ικανότητες/ δυνατότητες σου? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/ απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

.....
 .....

- Πρωτοπόρος (έχω νέες ιδέες).....( )
- Πειραματιστής (εφαρμόζω κάποια καινούργια πράγματα).....( )
- Πολύ καλός διαπραγματευτής στην αγορά.....( )
- Ενημερωμένος για τα τεκταινόμενα στην αγορά.....( )
- Ποιότητα στα προϊόντα.....( )
- Καλά δικτυωμένος στην αγορά.....( )
- Διοικητικές ικανότητες.....( )
- Σωστή λήψη αποφάσεων σε περιόδους κρίσεων.....( )
- Άλλο.....

8. Ποιες θεωρείς τα αδύναμα σημεία σου? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/ απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

.....
 .....

- Έλλειψη ενημέρωσης.....( )
- Έλλειψη δικτύωσης.....( )
- Γνώσεις οικονομικών / λογιστικών / marketing.....( )

- d. Έλλειψη διαπραγματευτικής δύναμης.....( )
- e. Συνεργασία με κρατικούς φορείς (Δ/ση Αγροτικής Ανάπτυξης, γεωπόνοι κλπ.).....( )
- f. Συνεργασία με άλλους φορείς (τράπεζες).....( )
- g. Συνεργασία με συναδέλφους.....( )
- h. Αντιμετώπιση γραφειοκρατίας.....( )
- i. Άλλο .....

9.Ποιο θεωρείς το ποιο δυνατό πλεονέκτημα της εκμετάλλευσής σου? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Ποιότητα..... ( )
- b. Τρόπος παραγωγής.....( )
- c. Δυνατότητα πώλησης.....( )
- d. Νέα προϊόντα (πρωτογενή).....( )
- e. Νέα προϊόντα (πρώτης μεταποίησης).....( )
- f. Άλλο.....( )

10.Ποιο θεωρείς το μεγαλύτερο μειονέκτημα της εκμετάλλευσής σου? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

.....
.....

- a. Μεγάλος ανταγωνισμός (δύσκολη οικονομική θέση).....( )
- b. Μέγεθος εκμετάλλευσής.....( )
- c. Έλλειψη υποδομών .....
- d. Εργατικό δυναμικό.....( )
- e. Προϊόντα.....( )
- f. Άλλο .....

11.Με ποιους συζητάς τα προβλήματα σχετικά με το επάγγελμα / την απασχόληση σου? (αν ισχύει πάνω από μια περίπτωση/απάντηση να απαντηθούν με σειρά σπουδαιότητας = 1, 2 κλπ.)

- a. Οικογένεια.....( )
- b. Συνάδελφοι.....( )
- c. Δ/ση Γεωργίας ή τοπικός γεωπόνος/κτηνίατρος.....( )
- d. Ιδιώτης γεωπόνος/κτηνίατρος.....( )
- e. Αγροτική τράπεζα.....( )
- f. Συνεταιρισμό.....( )
- g. Δήμο.....( )
- h. Νομαρχία.....( )
- i. Βουλευτή.....( )
- j. Υπουργείο.....( )
- k. Άλλο.....( )

12.Συνεργάζεσαι (έχεις επαγγελματικές σχέσεις, παίρνεις πληροφορίες κτλ.) με κάποιους άλλους στην περιοχή?

- a. Ναι
- b. Κάποιες φορές
- c. Όχι

13.Γιατι? (ή/και σε ποια ζητήματα)

.....
.....

14.Σε τι βαθμό βλέπεις ευκαιρίες στο χώρο της Γ –Κ?

Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1	2	3	4	5	6	7

15.Τι σκοπεύεις να κάνεις τα επόμενα 5 χρόνια με την εκμετάλλευσή σου?

.....
.....

- a. Θα κάνεις πρόσθετες επενδύσεις
- b. Θα την αφήσεις όπως έχει
- c. Θα την αφήσεις όπως έχει και θα ψάξεις και για κάτι άλλο εκτός Γ – Κ
- d. Δεν έχεις ακόμα σκεφτεί / δεν ξέρεις
- e. Δεν αποφασίζεις εσύ ή μόνος σου
- f. Θα επιδιώξεις να την εγκαταλείψεις
- g. Άλλο.....

Ε .ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ

1.Σας αρέσει που ζείτε εδώ?

- a. Ναι
- b. Όχι

2.Ποια νομίζεις ότι είναι η άποψη των νέων της περιοχής για τη γεωργία?

- a. Κατά πλειοψηφία θετική
- b. Κατά πλειοψηφία αρνητική

3.Υπάρχουν στην περιοχή σου φορείς που θεωρείτε δικούς σας ή που εξυπηρετούν τα συμφέροντα σας?

.....
.....

4.Ποιοι πιστεύετε ότι έχουν το βασικό ρόλο στην λήψη αποφάσεων για την περιοχή σας?

.....
.....

5.Ποιο ρόλο παίζετε εσείς στη λήψη αποφάσεων για την περιοχή?

.....

.....
6.Σημειώσατε σε πόσες από τις παρακάτω οργανώσεις υπήρξε ή είσαι σήμερα απλό μέλος ή μέλος Δ.Σ. ?

	Απλό Μέλος	Μέλος Δ.Σ.
Γεωργικός Συνεταιρισμός		
Ένωση Αγροτ. Συνεταιρ		
Αγροτικός Σύλλογος		
Πολιτιστικός Σύλλογος		
Πολιτική Οργάνωση		
Αθλητικός Σύλλογος		
Γυναικείος Συν/σμος		
Ομάδα Παραγωγών		

7.Θυμάστε να έχετε συνεργαστεί οι κάτοικοι για κάποιο ζήτημα ?

.....

8.Θέλετε τα παιδιά σας να ζήσουν εδώ?

- a. **Ναι**
- b. **Όχι**
- c. **Δεν ξέρω**

9.Θέλετε τα παιδιά σας να ασχοληθούν με τη γεωργία / κτηνοτροφία ?

- a. **Ναι**
- b. **Όχι**

Παράρτημα Β: Πράσινο Πιστοποιητικό

1. Πράσινο Πιστοποιητικό

Το Πράσινο Πιστοποιητικό είναι ένας θεσμός που προωθεί το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και αφορά την κατάρτιση και την πιστοποίηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των αγροτών. Το Π.Π. θα χορηγείται μετά από εξειδικευμένη εκπαιδευτική διαδικασία , η οποία θα συνδυάζει τις θεωρητικές γνώσεις , την πρακτική άσκηση και τη μαθητεία και θα αποτελεί ένα βασικό επαγγελματικό προσόν για τον Έλληνα γεωργό. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις η χορήγηση του Π.Π. δίνει τη δυνατότητα να ξεκινήσει σταδιακά και η καταχώρηση του γεωργικού επαγγέλματος στη χώρα μας.

2. Αναγκαιότητα Πράσινου Πιστοποιητικού

Στην πραγματικότητα τίθεται το ερώτημα αν είναι απαραίτητη η γνώση στον αγροτικό τομέα. Διάφορες μελέτες που έγιναν από πανεπιστημιακούς φορείς για λογαριασμό του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων και του Οργανισμού <<ΔΗΜΗΤΡΑ>> δεν αφήνουν κανένα περιθώριο αμφισβήτησης αυτής της αναγκαιότητας. Αντίστοιχες μελέτες έχουν γίνει και στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. και καταλήγουν στα ίδια συμπεράσματα.

Γενικότερα , η εκπαίδευση συντελεί στη διεύρυνση των οριζόντων και στην έγερση επιδιώξεων από τη πλευρά του εκπαιδευομένου. Όταν λοιπόν ένα μορφωμένο άτομο απασχοληθεί στη γεωργία είναι πολύ πιθανό να γίνει ένας φιλόδοξος καινοτόμος επιχειρηματίας.

Επομένως , ο Έλληνας γεωργός πρέπει να εκπαιδευτεί για να αυξηθεί η αποτελεσματικότητά του. Αυτός ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί με την παρακίνηση των γεωργών για την αλλαγή νοοτροπίας , με παροχή εργαλείων και στάσεων που συμβάλλουν στη βελτιωμένη διαχείριση των επιχειρήσεων τους , με την παροχή πρακτικής γνώσης όσον αφορά νέες τεχνικές στις οποίες θα στηριχθεί μια βελτιωμένη διαδικασία λήψης αποφάσεων. αυτός είναι ο εκπαιδευτικός στόχος του Π.Π.

3. Κάτοχοι του Πράσινου Πιστοποιητικού

Η ΚΥΑ 128877/12-6-2003 καθορίζει τη διαδικασία χορήγησης του Π.Π. μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων κατάρτισης , σε όλους τους απασχολούμενους στον γεωργικό χώρο καθώς και σε αυτούς που επιθυμούν να εισέλθουν σε αυτόν ,λαμβάνοντας υπόψη το μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική εμπειρία κάθε ενδιαφερόμενου. Η απόκτηση του Π.Π. θα γίνεται μετά από εξετάσεις γνώσεων και δεξιοτήτων.

4. Κατευθύνσεις του Πράσινου Πιστοποιητικού

Το Π.Π. θα χορηγείται για 5 κατευθύνσεις :

- Γεωργία
- Κτηνοτροφία
- Αλιεία
- Δάση
- Αγροτουρισμός

5. Πραγματοποίηση εκπαιδύσεων για το Πράσινο Πιστοποιητικό

Οι εκπαιδύσεις για το Π.Π. γίνονται στα Κέντρα <<ΔΗΜΗΤΡΑ>>. Ο Οργανισμός είναι υπεύθυνος για τον σχεδιασμό , οργάνωση και υλοποίηση των καταρτίσεων.